

ISSN: 1300-7785
E-ISSN: 2587-0777

KÖPRÜ

İLME İRFANA ÜMRANA

SAYI: 139 OCAK-ŞUBAT-MART-NİSAN 2018

10.00 TL

Recep ARDOĞAN

Ana Hatlarıyla Ehl-i Sünnet ve Cemaat

Abdulnasır YİNER

“Meşrutiyet-i Meşru’a” Kavramsallaştırması

Hakan YALMAN

İmanın Nörobiyoloji ve Psikososyolojisine Bir Başlangıç

İbrahim KAYGUSUZ

Dinî Cemaatler Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Kabul Edilebilir mi?

Ahmet YILDIZ

Risale-i Nur Metinlerinin “Anlaşılması”nda Usul ve Esasa İlişkin
Bazı Mülahazalar: İhlas, Bürhan ve Çoğulluk

Risale-i Nur
ENSTİTÜSÜ

VIP
Transfer

Şoförlü Araç
Günlük - Saatlik

Filo
Taşımacılık

Grup Transfer
Organizasyon

Yetki belgeleri ile hizmet verme yetkisine sahiptir.

TRANSFER BEST
LUXURY CAR SERVICE

www.transferbest.com | 0850 433 23 78
(BEST)

ISSN : 1300-7785
E-ISSN : 2587-0777

KÖPRÜ

“İlme, irfana, ümrana”

Sayı: 139 Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2018

Risale-i Nur
E N S T İ T Ü S Ü

KÖPRÜ

ISSN: 1300-7785, E-ISSN: 2587-0777

Sayı: 139

Ocak-Şubat-Mart-Nisan 2018

SENTEZ BİLİM, ARAŞTIRMA,
ORGANİZASYON LTD. ŞTİ.
ADINA SAHİBİ VE
GENEL YAYIN YÖNETMENİ

Cengiz ÇELEBİ

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ İsmail KARTAL

EDİTÖR Mehmet KAPLAN
mehmetkaplan@rne.com.tr

YARDIMCI EDİTÖR Tefvik ERTEM

YAYIN TÜRÜ Dört Aylık, Ulusal, Süreli Yayın

MERKEZ Risale-i Nur Enstitüsü
Vatan Cd., Emlak Bankası Konutları, H-1 Blok,
No: 3, K: 2, D: 5, Fatih/İstanbul
+90 (212) 976 9355
www.koprudergisi.com.tr

PAZARLAMA KOORDİNATÖRÜ Faik ALTUN
faikaltun@rne.com.tr

ABONE İŞLEMLERİ Yurt içi: Yıllık abone ücreti 30,00 TL
Cep: +90 (532) 436 8787
WhatsApp: +90 (554) 180 4646
koprudergisi@rne.com.tr

BASKI-CİLT Dergah Ofset
Halkalı Merkez Mh., Dereboyu Cd., No: 65/3
Küçükçekmece/İstanbul
Tel: +90 (212) 489 3333
www.dergahofset.net

BASIM TARİHİ Ocak 2018

Abone kaydınızı, ücretin Sentez Ltd. Şti'nin Kuveyt Türk, Fatih Şubesi'ndeki IBAN:
TR55 0020 5000 0089 7766 6000 01 nolu hesabına yatırılmasından sonra telefon
veya e-posta yoluyla not bırakarak istediğiniz sayıdan itibaren yapabilirsiniz.

Köprü hakemli bir dergidir.

Yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarına aittir.

Yazılar kaynak gösterilmek kaydıyla iktibas edilebilir.

AMAÇ Türkiye'nin yaşadığı sosyal, kültürel ve manevi problemlere
AIMS Bediüzzaman Said Nursi'nin görüşleri ışığında akademik bir bakış açısıyla dikkat çekmek, çözüm önerileri sunmak, bu yolla fikir hayatımıza ve sosyal bilimlere katkıda bulunmak.

To draw attentions with an academic viewpoint to social, cultural, and spiritual problems of Turkey within the framework of the views of Bediuzzamn Said Nursi and to propose slutions and thus to make contributions to thinking life and social sciences.

KAPSAM Sanat, edebiyat, hukuk, siyaset, sosyo kültürel incelemeler,
SCOPE ekonomi, din ve inanç araştırmaları, tarih araştırmaları, dil ve kültür vd.

Art, literature, law politics, socio-cultural, studies, economics, religion and belief researches, historical researches, language and culture, etc.

DANIŞMA KURULU Abdulnasir YİNER, Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi
ADVISORY BOARD Adem ÖLMEZ, Prof. Dr., İst. Medeniyet Üniversitesi
Ahmet YILDIZ, Doç. Dr., Ankara
Atilla YARGICI, Doç. Dr., Harran Üniversitesi
Bünyamin GÜRPINAR, Yrd. Doç. Dr., FSM Vakıf Üniversitesi
Gökçe OK, Yrd. Doç. Dr., TODAİE
İsmail Latif HACINEBİOĞLU, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
Kaplan ÜSTÜNER, Prof. Dr., Harran Üniversitesi
Levent BİLGİ, Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi
Mehmet Cüneyt GÖKÇE, Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi
Mehmet İPÇİOĞLU, Prof. Dr., N. Erbakan Üniversitesi
Murat TÜMAY, Yrd. Doç. Dr., İst. Medeniyet Üniversitesi
Osman ÖZKUL, Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi

SAYI HAKEMLERİ Abdulnasir YİNER, Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi
REFEREES OF Ahmet YILDIZ, Doç. Dr., Ankara
THIS ISSUE Ali ARSLAN, Prof. Dr., İstanbul
Halit ÇİL, Yrd. Doç. Dr., Sütçü İmam Üniversitesi
İsmail Latif HACİNEBİOĞLU, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi
Levent BİLGİ, Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi
Mehmet Cüneyt GÖKÇE, Yrd. Doç. Dr., Harran Üniversitesi
Murat TÜMAY, Yrd. Doç. Dr., İst. Medeniyet Üniversitesi
Osman ÖZKUL, Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi
Ruhi YAVUZ, Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi

Değerli hakemlerimize *Köprü*'nün 139. sayısına katkıları için
teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Editörden

Editorial

Mehmet KAPLAN.....1-4

HAKEMLİ MAKALELER/REFEREED ARTICLES

Ana Hatlarıyla Ehl-i Sünnet ve Cemaat

Main Lines Ahl-i Sunnah and Community

Recep ARDOĞAN.....5-18

“Meşrutiyet-i Meşru’a” Kavramsallaştırması

Conceptualization “Constitutional Legitimacy”

Abdulnasır YİNER.....19-27

İmanın Nörobiyoloji ve Psikososyolojisine Bir Başlangıç

A Beginning to the Neurobiology and Psychosociology of Faith

Hakan YALMAN.....29-36

Dinî Cemaatler Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Kabul Edilebilir mi?

Can Religious Communities be Accept as Civil Society Organizations?

İbrahim KAYGUSUZ.....37-52

Risale-i Nur Metinlerinin “Anlaşılması”nda Usul ve Esasa İlişkin

Bazı Mülahazalar: İhlas, Bürhan ve Çoğulluk

Methodological and Substantive Considerations in Understanding

the Risale-i Nur Texts: Sincerety (Ihlas), Proof (Burhan) and Plurality

Ahmet YILDIZ.....53-66

DİĞER ÇALIŞMALAR/MISCELLANEOUS STUDIES

Risale-i Nur ve Bediüzzaman Said Nursi Hakkında Gelen Tenkidlere

Mukabil Nur Talebelerinin Hak ve Hakikati Savunma Usul ve Esasları

Metin KARABAŞOĞLU.....67-77

Sosyal Hayatın Değişmez Prensibi: Müsbet Hareket

Mehmet Abidin KARTAL.....79-91

Anlaşılmayan Sualin Cevabı Yanlış Olur

Hüseyin YILMAZ.....93-97

Risale-i Nur'da Meslek ve Meşrep

Bediüzzaman Said NURSI.....99-111

DEĞERLENDİRME/REVIEW

Hayat Apartmanı ve Son Gün

Taha ÇAĞLAR OĞLU.....113-119

EDİTÖRDEN

Mehmet KAPLAN¹

Köprü'nün 139. sayısında yine birbirinden değerli ve alanında özgün makaleler ile karşınızdayız. Daha önceki sayıda da bahsettiğimiz gibi dönem dönem belli bir dosya konusuna odaklanırken bazen de herhangi bir konuya odaklanmadan, farklı alanlarda yazılan çalışmalara yer vereceğiz.

Dergimizin hakemli makaleler bölümünde beş hakemli makale, diğer çalışmalar bölümünde üç makale, bir kitap değerlendirmesi ve Risale-i Nur Külliyyatından “meslek-meşrep” üzerine bir derleme yer almaktadır.

Hakemli makaleler bölümünde ilk yazımız Recep Ardoğan tarafından kaleme alınan “Ana Hatlarıyla Ehl-i Sünnet ve Cemaat” başlıklı yazıdır. Özellikle günümüzde çokça gündeme getirilen ve tartışılan “Ehl-i Sünnet”in İslam’ın özünü yansıtıp yansıtmadığı suali üzerinde durulmakta. İslam düşünce ve ilim tarihinde çok sayıda amelî ve itikadî mezhepler ortaya çıkmış ve her mezhep kendini dinin bütününe temsil ettiği iddiasında bulunduğundan bahsedilmekte. Günümüzdeki ilim adamları da buradan hareketle Hz. Peygamber (asm) zamanında Ehl-i Sünnet mezhebinin de olmadığını vurgulayarak, neredeyse mezhepleri eşitleyici bir tutum sergilediği ifade edilmiş. Ehl-i Sünnet bu durum karşısında kilidi açmak için bir anahtar manasında sünnet ve bid’at kavramsallaştırması yaptığına dikkat çekilmekte ve ana hatlarıyla Ehl-i Sünnet ve Cemaat nazarlara sunulmaktadır.

Abdulnasır Yiner, “Meşrutiyet-i Meşru’a Kavramsallaştırması” isimli makalesinde Bediüzzaman Said Nursi’nin sadece “meşrutiyet” değil “meşru meşrutiyet” vurgusu yaptığının üzerinde durmaktadır. Hakan Yalman ise makalesinde imanın nörobiyoloji ve psikososyolojisine bir giriş yapmaktadır.

İbrahim Kaygusuz makalesinde “sivil toplum” kavramı üzerinde durarak, “Dinî cemaatler sivil toplum kuruluşları olarak kabul edilebilir mi?” sorusunun cevabını aramaktadır. “Sivil toplum, devlet dışı gönüllü organizasyonlar ve düşünce kuruluşları olup tarihsel bağlam ve küresel görünürlük itibarı ile sosyal, kültürel ve siyasî yapıya sahiptirler. Dinî cemaat ise siyasî ve seküler düzlem üzerinden değil manevî ve ruhanî muhteva üzerinden tanımlanması gereken bir olgudur.” Dolayısıyla dinî cemaatlerin

¹Uzman Sosyolog, Risale-i Nur Enstitüsü, İstanbul (mehmetkaplan@rne.com.tr)

sivil toplum kuruluşu olarak adlandırılmayacağı ifade edildikten sonra, günümüzde cemaatlerin aynı zamanda sosyal bir kurum hüviyetinde oldukları ve siyasî konularda da bir tutum gösterdiklerine dikkat çekmektedir.

“Risale-i Nur Metinlerinin ‘Anlaşılması’nda Usul ve Esasa İlişkin Bazı Mülahazalar: İhlas, Bürhan ve Çoğulluk” başlıklı yazısıyla Ahmet Yıldız, Risale-i Nur metinlerinin zatî olarak çoklu okumaya açık niteliğini veri alarak, ferdî ve kolektif seviyelerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzlarının ürettiği bazı problemler ve bunların sebeplerini tartışmakta. Risale-i Nur metinlerinin doğru anlaşılma ve yorumlanması için “ihlas, bürhan ve çoğulluk”un veri alınması gerektiği ileri sürülmektedir.

Diğer çalışmalar bölümünde ilk çalışma, “Risale-i Nur ve Bediüzzaman Said Nursi Hakkında Gelen Tenkidlere Mukabil Nur Talebelerinin Hak ve Hakikati Savunma Usul ve Esasları” isimli yazısı ile Metin Karabaşoğlu’nun.

Mehmet Abidin Kartal, sosyal hayatın değişmez prensibi olarak “müsbet hareket” kavramına odaklanırken, Hüseyin Yılmaz “Anlaşılmayan Sualin Cevabı Yanlış Olur” yazısı ile en kötü cevabın, anlaşılmamış suale verilen cevap olduğunu ifade etmekte. Cevabın sıhhatinin, sualin doğru anlaşılmasına bağlı olduğuna dikkat çekmekte ve tenkit edilen hususların iyi tahlil edildikten sonra müdafaa edilecek unsurların da iyi bilinmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Dördüncü olarak “Risale-i Nur’da Meslek ve Meşrep” muhtevalı hazırladığımız metin yer almaktadır.

Derginin son kısmında Taha Çağlaroğlu yazısında Psikiyatrist-Yazar Mustafa Ulu-soy’un son romanı *Hayat Apartmanı* üzerine bir değerlendirme yapmakta ve aynı zamanda roman hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Sizi yazılarla baş başa bırakırken bir sonraki sayımızda görüşmek üzere inşaallah.

Ocak 2018

EDITORIAL

Mehmet KAPLAN¹

We are in the presence of you again with valuable and unique articles in the number 139 of *Köprü/Bridge* magazine. As we mentioned before, from time to time while we focus on a specific topic sometimes we give place to articles written in different topics instead of concentrating on a specific cover.

In the peer-reviewed article section of our magazine there are five peer-reviewed articles, three articles in the other works section and a compilation, which is about profession and discipline of the Risale-i Nur Collection.

Our initial article in the peer-reviewed article section is entitled “Main Lines Ahl-i Sunnah and Community” by Recep Ardoğan. It focuses on a question that is mostly argued and debated at the present time. The question is whether Ahl-i Sunnah reflects of Islam’s essence or not. Many sects -about act and faith- come up in the history of Islamic thought and wisdom. In this article, it is mentioned that each sects claim themselves as representing the whole religion. Today’s scholars have also expressed that they behave almost sects-equalizing attitudes by emphasizing that there is no Ahl-i Sunnah sect in the time of Prophet Muhammad. It is pointed out that the Ahl-i Sunnah conceptualizes sunnah and bid’ah to open the lock in this situation, and the Ahl-i Sunnah are mentioned as outline in this article.

In his article titled “Conceptualization Constitutional Legitimacy”, Abdülhasır Yiğit emphasizes that Bediüzzaman Said Nursi emphasizes not only “Constitutionalism” but “Constitutional Legitimacy”. On the other hand, Hakan Yalman makes an introduction to the neurobiology and psychosociology of faith.

İbrahim Kaygusuz, in this article, insists on “Civil Society”, looks for answer that “Can religious communities be accepted as non-state voluntary organizations?” “Civil society, non-state voluntary organizations and think tanks have historical, global visibility and social, cultural and political structures. The religious community is a phenomenon that should be defined not through the political and secular plane but through the spiritual and spiritual content.” Therefore, after expressing that religious communities can not be called non-state voluntary organizations, it is pointed out

¹ Sociologist, Risale-i Nur Institute, Istanbul (mehmetkaplan@rne.com.tr)

that nowadays communities are at the same time social institutions and they also show an attitude in political matters.

Ahmet Yıldız with article entitled “Methodological and Substantive Considerations in Understanding the Risale-i Nur Texts: Sincerety (Ihlas), Proof (Burhan) and Plurality” discusses some of the problems and reasons for the different forms of understanding and interpretation that arise in the individual and collective levels, by taking as input the nature of the Risale-i Nur texts, which are inherently open to multiple readings. It is suggested that data of “ihlas, burhan and pluralism” should be taken for correct understanding and interpretation of the Risale-i Nur texts in this article.

In miscellaneous studies section our initial article is Metin Karabaşoğlu’s article entitled by “The Procedures and Principles of Defending the Right and Truth of the Nur Students Against the criticism about Risale-i Nur and Bediüzzaman Said Nursi.”

While Mehmet Abidin Kartal focuses on the concept of “Positive Movement” as the unchangeable principle of social life, Huseyin Yilmaz expresses that the worst answer is the answer given to the unexplained question with the article “Unclear question’s answer become wrong”. He emphasizes that the health of the answer depends on the correct understanding of the problem and emphasizes that the elements to be defended must be well known after the criticized points are well analyzed. Fourthly, there are selected texts prepared from Risale-i Nur about profession and dicipline.

In the last part of the magazine, in the article of Taha Çağlaroğlu makes an assessment of the *Hayat Apartmanı* which is the latest novel of psychiatric-writer Mustafa Ulusoy and gives important information about the novel at the same time.

While leaving you with articles, we hope to be in the presence of you with subsequent issues.

January 2018

ANA HATLARIYLA EHL-İ SÜNNET VE CEMAAT

Recep ARDOĞAN¹

Öz

Günümüzde çokça tartışılan konulardan biri de Ehl-i Sünnet'in İslam'ın özünü yansıtıp yansıtmadığıdır. İslam düşünce ve ilim tarihinde çok sayıda amelî veya itikadî mezhep ortaya çıkmış, her biri Hz. Peygamber'in (asm) tebliğ ve tebyin ettiği dinin doğru ve sahih biçimin kendi bünyesinde olduğunu ileri sürmüştür. Bu açıdan bakınca günümüzde kimi ilim adamları Hz. Peygamber (asm) zamanında ehl-i sünnet mezheplerinin olmadığını, Ehl-i Sünnet de dahil mezheplerin farklı din anlayışları olduğunu ileri sürmektedir. Neredeyse mezhepleri eşitleyen bu yaklaşıma karşın Ehl-i Sünnet mezhebi sünnet ile bid'at kavramlaştırmaları yaparak kilidi açmak için adeta bir anahtar sunmuştur.

Buna göre meselenin kilit noktası şudur: Bir mezhep, yeni bir görüşle ayrışarak mı ortaya çıkmıştır yoksa ayrışanlardan geriye kalan ana akımı mı temsil etmektedir? Daha açık bir soruyla, bir mezhep bid'at/türedi bir görüşle ana bünyeden ayrılarak mı fırkalaşmıştır yoksa bu şekilde ayrışmalarla durularak/safileşerek devam eden ana bünye midir?

Ehl-i Sünnet insanlara meseleye ilk önce bu noktadan bakmayı aşılamaktadır.

Anahtar Kelimeler

Ehl-i Sünnet, Ehl-i Bid'a, Mâturîdilik, Eş'arilik, Şîa

MAIN LINES AHL-I SUNNAH AND COMMUNITY

Abstract

One of the most controversial topics in our day is that the Ahl-i Sunnah reflects the essence of Islam. In the history of Islamic thought and science, a large number of right

¹ Doç. Dr., Sütçü İmam Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelam Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Kahramanmaraş (recepardogan@ksu.edu.tr)

Gönderim Tarihi: 27.02.2017, Kabul Tarihi: 20.01.2018

or valid sects emerged. The religion that the Prophet communicated and tebibed suggested that the true and valid form is in his own mind. From this point of view, some scientists, Hz. That there were no sects of the people of Sunnah in the time of the Prophet; He asserted that the sects including the Ahl-i Sunnah had different understandings of religion. Despite this approach, which is almost equal to sects, the sect of Ahl as sunnah has offered a key to opening locks by making conceptions of sunnah and bid'at. Accordingly, the key point is that: a sect has emerged by dissociating with a new view, or represents the main current that remains from the dissociate? With a clearer question, is a sect a bid'at / derive-a-view, separated from the main constitution or is it the main constitution that is continuing with its decompose to become clear and refine in such a way? The Ahl as-sunnah, is trying to get people are overcome to look at this point first.

Key Words

Ahl-i Sunnah, Ahl-i Bid'a, Maturidism, Eşarilik, Shia.

1. "EHLÜ'S-SÜNNE VE'L-CEMAA" KAVRAMI

"Ehl-i Sünnet ve Cemaat kavramı, bir terkip halinde ilk defa kim tarafından ne zaman ve kimleri tanımlamak için kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir."

"Erken dönem hadis kaynaklarında da Ehl-i Sünnet tabiri görülmemekte, buna karşılık 'sünnet' ve 'cemaat' kelimelerine rastlanmaktadır." Bir hadiste, "cemaat fırkası"nın Cennet'e gireceği söylenmiş (İbn Mâce, "Fiten", 17); Allah'ın (cc) rahmetinin cemaat üzerinde olduğu, Cennet'in ortasına girmek isteyenlerin topluluktan ayrılmalrı gerektiği bildirilmiştir:

Allah benim ümmetimi (Muhammed ümmetini) sapıklık üzerine bir araya getirmeyecektir. Allah'ın yardımı cemaatle beraberdir. Her kim cemaatten ayrılırsa Cehennem'e ayrılmış olur (إِنَّ اللَّهَ لَا يَجْمَعُ أُمَّتِي - أُمَّةُ مُحَمَّدٍ - عَلَى ضَلَالَةٍ وَيُذِ اللَّهُ) (على الجماعة ومن شذَّ شذَّ إِلَى النَّارِ). (Tirmizî, "Fiten", 7)

Yine bazı rivayetlerde, cemaatten az da olsa ayrılanların İslam'dan çıkmış sayılacakları ve Cahiliyye ölümüyle ölecekleri belirtilmiştir:

Her kim emîrinden (başındaki yöneticiden) bir şey görürse, sabretsin. Çünkü kim cemaatten bir karış ayrılır da ölürse, muhakkak Cahiliyye ölümüyle ölür (مَنْ رَأَى مِنْ أَمِيرِهِ شَيْئاً يَكْرَهُهُ فَلْيَصْبِرْ عَلَيْهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَارَقَ الْجَمَاعَةَ شِبْرًا فَمَاتَ، (إِلَّا مَاتَ مِيتَةً جَاهِلِيَّةً). (Müslim, "İmara", 1849)

Diğer bir rivayet “Her kim emîrinden bir şey görürse, sabretsin. Çünkü kim otoriteden bir karış ayrılır da ölürse, muhakkak Cahiliyye ölümüyle ölür (من كره من أميره من كره من أميره).” Şeklinde dir. (Buhârî, “Fiten”, 2)

Burada ikinci rivayetin sorunlu olduğuna dikkat çekilmelidir. Çünkü cemaat derken bir soyutlama vardır; çoğunluğun, çoğunlukla üzerine birleştikleri inanç, anlayış ve uygulamaların Hz. Peygamber’e (asm) dayandığını söylemek daha doğrudur. Özellikle de sonradan ortaya çıkan bid’at/türedi inanç ve yorumlarla kıyaslandığında bu doğruluk teyit edilmiş olur.

Oysa sonuncu rivayette otorite derken siyasî bir muhteva ağırlık kazanmaktadır. Siyaset, insanlar için en saptırıcı daha doğrusu manevî anlamda en tehlikeli alandır. Siyasî güç veya otorite, somutlaştığında da tüm insanî zaafı ortaya çıkarır. Nitekim Dört Halife Devri’nin hemen ardından “ısırtıcı saltanat” denen; varlık sebebi olan adaleti tesis yerine kendisi adaleti ihlal eden ve zulmeden otoriteler, İslam toplumuna iktidar olmuştur. “Allah’ın elçisinin halifesi” yerine “ısırtıcı saltanat”a dönüşen otoritenin kendisi de bid’attir. Bu otoriteye gönüllü ve inancın gereği olarak görülen bir itaat sünnet yoluna ulaştırmaz. Ehl-i Sünnet âlimlerin mevcut yönetime karşı ayaklanmayı söylemeleri mevcut yönetime itikadî bir tabiiyyet anlamına gelmez. Bu söylem otoritenin İslam’a aykırı emirlerine uyulması gerektiği veya uyulabileceği anlamına da gelmez. Bu görüş sadece iç savaştan kaçınmak için yönetime karşı ayaklanmaktan kaçınmaktan ibarettir. Jean Calvin’in Hristiyanlara tavsiye ettiği şekilde, gönüllü, içten ve samimi; kısaca Allah’ın buyruklarını yerine getirircesine bir itaat değildir. Bunun aksini düşünmek de yeni bir bid’at olacaktır.

“Ehlü’s-Sünne” tamlamasının “Ehlü’l-Bid’a”nın zıddı olarak çok erken dönemlerde kullanılmaya başladığı söylenebilir.” (Kutlu 2007, 149) “Günümüze ulaşan kaynaklar içinde “Ehl-i Sünnet” tabirine yer veren en eski eser, Ahmed b. Hanbel’e atfedilen *er-Red ‘Ale’z-Zenâdika ve’l-Cehmiyye*’dir. Onu, Dârimî’nin *es-Sünen*’i (“Mukaddime”, 23) takip eder. Dârimî’de yer alan rivayete bakılırsa “Ehl-i Sünnet” terimi ilk kez Hicri II. yüzyıl başlarında Hasan el-Basrî (ö. 110/728) veya Muhammed b. Sîrîn (ö. 110/728) tarafından, “ehl-i bid’at”e mukabil/zıt manada kullanılmıştır. (Yavuz 1994, 525; Özler 2001, 44)

Ehl-i bid’atın zuhurundan sonra III. (IX.) yüzyılda muhafazakâr çoğunluk, “Ehl-i Sünnet” vb. isimlerle anılmaya başlamıştır. (Yavuz 1994, 526)

“Ehl-i Sünnet ve Cemaat” vb. tanımlamalar Hicri III. yüzyıldan itibaren, Haricîlerin, Şîîlerin ve Mu'tezilîlerin dışındaki Müslümanların çoğunluğunu teşkil eden zümreler için kullanılmıştır. Yani Hicri III. yüzyıldan itibaren, Sahabe devrinden itibaren gelen “ana bünye”, “Ehl-i Sünnet” olarak tanımlanmıştır. “Kelâmî ve siyasî görüşleri ile sistemleşmiş, belli toplumsal yapı veya yapılar karşılık olarak kullanımı daha çok Maturîdîlik ve Eş'arîliğin oluşumundan sonraya rastlamaktadır.” (Kutlu 2007, 150)

“Cemaat” kavramı, başlangıçta, bugünkünden farklı olarak İslam toplumunu bütün olarak ifade eder şekilde kullanılmıştır. İslam toplumu içinde yeni bir görüşle farklılaşmanın, fırkalaşmanın, ayrı bir fırka hâline gelmenin zıddı olarak kullanılmıştır. Yani başlangıçta cemaat kavramı, “fırka” ve “fırak”ın zıddı olarak kullanılan bir kavramdır. Oysa bugün, cemaat kavramı, İslam toplumu içinde ayrıışan grupları ifade eder olmuştur.

Burada kavramda bir anlam sapması olduğu tespit edilebilir. Aslında bir kavramın zaman içinde anlamında genişlemeler ve daralmalar meydana gelir. Bu dilin canlı bir varlık olmasının tabîî bir sonucudur. Ancak cemaat kavramı, kavramın temel vurgusuna zıt bir anlam sınırına çekilebilmektedir. Anlam sapması ile kastettiğimiz hususu açıklamak yararlı olacaktır.

Günümüzde İslam toplumlarında farklı cemaatler vardır. Bunlar farklı anlayış ve hareket tarzlarıyla İslam'a ve ümmet-i Muhammed'e hizmet etmektedirler.

Ancak anlam sapması, cemaat isminin sadece bu cemaatlerden birini ifade eder hâle gelmesidir. Özellikle de bazı siyasî durumlarda cemaatin maslahatları ile ümmetin maslahatları çatıştığında cemaatin maslahatlarının tercih edilmesidir. Yine İslam'a hizmet eden başka cemaatlere karşı husumet içinde olunması da diğer bir sapmadır. Cemaatlerin varlığı problem değildir. Hepsi de İslam'a hizmet ettiğini söylerken, bir araya gelememeleridir. Tevhidden vahdete ulaşamamak, cemaat kavramının anlaşılmasında sorun olduğu anlamına gelir.

2. EHL-İ BİD'AT VE EHL-İ SÜNNET AYRIMI

İtikadî mezhepler; temelde, biri yeni görüşlerle ana bünyeden ayrılan ve fırkalaşanlar, diğeri ana bünye olmak üzere temelde iki gruba ayrılır. Bu ayrım, “ehl-i bid'a ve'z-zeyğ” ile “ehl-i sünnet ve'l-cemaat” olarak ifade edilir.

“Sünnet (سُنَّة)”, kelimesi, sözlükte, “davranış, yol, gidişat ve âdet” anlamlarına gelir.

“Cemaat” ise, sözlükte, “birlik, bütünlük, beraberlik, ana bünye, topluluk ve çoğunluk” anlamlarına gelmektedir.

“Ehl-i Sünnet (أهل السنة) mensupları, “ehl” kelimesine “hadis, cemaat, istikame, hak, iman, isbat” kelimeleri eklenerek oluşturulan terkiplerle ve “sıfâtiyye (ilâhî sıfatları benimseyenler)”, “fırka-i nâciye (kurtuluşa eren zümre)” ve “sevâd-ı a’zam (büyük çoğunluk)” tabirleriyle de anılır.” (Yavuz 1994, 525)

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat’i, Resulullah ve Ashabının dinî uygulamalarına uyan ve ondan ayrılmayan ilk dönem Müslüman çoğunluğun dini anlama, açıklama ve yaşama biçimi olarak tanımlayabiliriz. (Kutlu 2007, 149) Bir tanıma göre Ehl-i Sünnet, “Hz. Peygamber ve Ashabın dinin temel konularında takip ettikleri yolu benimseyenler”dir. Bu tarifte “dinin temel konuları” denirken, İslam’dan olduğu kesinlikle bilinen ve “usûlü’l-dîn” diye de adlandırılan hususlar kastedilmektedir. (Yavuz 1994, 525) Sünnet, amelden çok itikadî ifade eder. Bu itikad, sonradan ortaya çıkmamış, Hz. Peygamber’den (asm) itibaren Müslümanların yolu olmuştur.

İslam toplumunu sarsan siyasî ihtilaf ve çekişmeler karşısında, âlimler, ihtilafları gidermek ve birliği sağlamak için, birliğin olduğu döneme müracaat etmişlerdir. Bu dönemde Müslümanlar Hz. Peygamber’in (asm) yolunu izlemekte birleşmiştir. O zaman çözüm, toplumda dağılmaya neden olan indî fikirlere karşı Hz. Peygamber’in (asm) sünnetinde birleşmek yani sünnet ehli ve cemaat olmaştır.

İşte, Ehl-i Sünnet denildiğinde, Hz. Peygamber’den (asm) öğrenilen dinin ilk Müslüman nesillerce anlaşılma biçimine sadık kalan itikadî mezhep anlaşılır. Ehl-i Sünnet, teşbih, tecsim, teşeyyû’ (Şiileşme temayülü) ve itizalden uzaklaşan; nasslara farklı yorumlar getirse ve değişik görüşler ileri sürse de temelde Hz. Peygamber (asm) ve Ashabından gelen din anlayışını sürdüren ve din anlayışını temelsiz-türedi görüşler üzerine bina etmeyen Müslümanların yoludur. “Ehl-i sünnet”, “ehl-i bid’at”ın zıddıdır; türedi akide ve yorumlardan uzak kalmayı ifade eder. Açıkçası, “Ehl-i Sünnet” isminde, sünnet kavramı ile bid’at arasındaki zıtlık ilişkisi öne çıkar. Ehl-i bid’at kavramlaştırması, İslam’ı anlama konusunda Sahabe ve onları takip edenlerde görülmeyen yeni kavramlar, yaklaşımlar, yöntemler, temellerle belirginleşen yeni bir anlayış ile ilk İslam toplumundan itibaren mevcut olduğu kabul edilen anlayış arasındaki karşılaştırmadan çıkmaktadır.

“Ehl-i bid’at (أهل البدعة)”, “dinle ilgili olarak şer’î bir delile dayanmayan türedi inanç, yorum ve davranışları benimseyenler” anlamına gelir. Bid’at, bir ayette hak dinde olmadığı hâlde dinde uydurulan inanç ve uygulama anlamında geçer:

“... (Kendiliklerinden) icat ettikleri ruhbanlığa gelince; biz onu onlara farz kılma-
mıştık. Allah’ın rızasını kazanmak için onu kendileri icat etmişlerdi. Fakat ona da
gereği gibi uymadılar (إِلَّا اتَّبَعَاءِ رِضْوَانِ اللَّهِ) وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا عَلَيْهِمْ إِلَّا ابْتِغَاءَ رِضْوَانِ اللَّهِ (فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ رِعَايَتِهَا)...” (el-Hadîd 57/27)

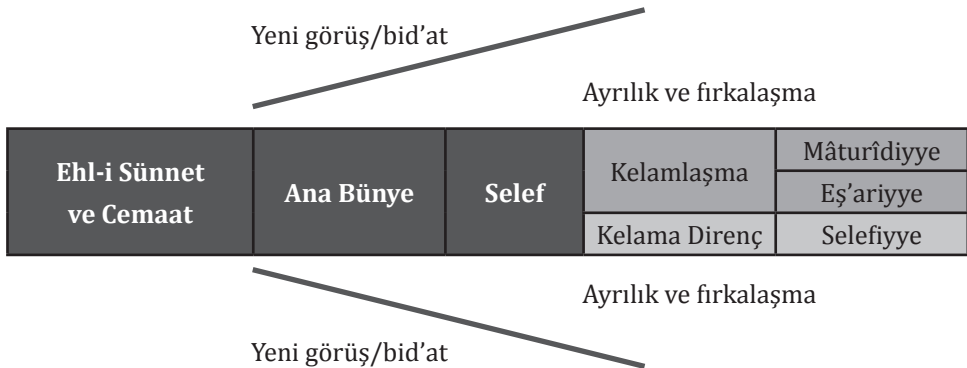
Bu ayete göre ruhbanlık, Allah tarafından farz kılınmadığı halde Hz. İsa’dan (as) sonra Hristiyanlarca icat edilmiştir.

İki âyette de bedî’ (بَدِيعٌ) kelimesi, Allah’ın gökleri ve yeri örneksiz bir güzellikte yarattığını (el-Bakara 2/117; el-En’âm 6/101) bildirir. Bid’ (بِدْعٌ) ise Hz. Peygamber’in (asm) risalet ve nübüvveti ilk defa icat eden kişi olmadığını “De ki ‘Ben türedim bir peygamber değilim’ (قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِّنَ الرُّسُلِ)...” (el-Ahkaf 46/9) belirtmek için kullanılmıştır. (Yavuz 1994, 501)

“Bid’at”, (nebevî) sünnet’in zıddıdır. Din’de sonradan ihdas edilen şeyleri ifade eder. Hem amel hem inanç alanında kullanılır. Ehl-i Sünnet’e kıyasen, dalâletteki her mezhep “ehl-i bid’a” olarak nitelenir.

Ehl-i bid’at, din konusundan Rasulullah (asm) ve Ashabının yolunu izleyen Ehl-i Sünnet’in dışında kalan kimseler ya da mezheplerdir. Bid’at (nebevî) sünnetin zıddı olduğu için, Ehl-i Sünnet, dalâlette gördüğü diğer her fırka veya mezhebi “ehl-i bid’a” olarak nitelemiştir.

“Ehl-i Sünnet” ifadesi ana bünyenin düşünsel boyutunu, “cemaat” ise toplumsal boyutunu; ümmet-i Muhammed’in aidiyet bilincini, birleştiriciliğini ve kapsayıcılığını ifade eder. Cemaat, “Büyük çoğunluğa uyun (عَلَيْكُمْ بِالسَّوَادِ الْأَعْظَمِ)” hadisinde tabi olunması emredilen çoğunluktur (Aliyyü’l-Kârî 2009, 22), Ümmet-i Muhammed’dir.

Ehl-i Sünnet mezhebi, Selefiyye, Mâturîdiyye ve Eş’ariyye’den oluşur. Ehl-i Sünnet, geniş anlamıyla, bunlara nüve oluşturan bir yaklaşımı ve Hz. Peygamber (asm)

ve Ashabından itibaren izlenen ana damarı da ifade eder. Eş'ariyye ve Mâturîdiyye bir ayrılık hareketi değil, ana bünye tarafından benimsenen akaidin kelamlaşmasıdır.

3. EHL-İ SÜNNETİN ÜZERİNDE BİRLEŞTİĞİ AKİDELER

Ehl-i Sünnet'in üzerinde birleştiği inançlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

3.1. Varlık ve Uluhiyyet

Evren; düşünce, vehim ve hayallerden ibaret değil, gerçektir. Varlıklar hakikat olduğu gibi insan onları bilme imkânına da sahiptir. Tüm evren, madde, enerji ve oluşlar hâdistir, sonradan meydana gelmiştir; Allah tarafından yoktan var edilmiştir.

Allah'ın varlığı zorunludur (vâcibü'l-vücûd). Dolayısıyla onun varlığının başlangıcı ve sonu yoktur. Allah'ın vücud, kıdem, bekâ, kıyam bi-nefsihi, muhalefetün li'l-havadis, vahdaniyet sıfatları vardır. Allah, eşi, benzeri, nazîri, zıddı, ortağı olmayan müteal bir varlıktır. Doğmamış ve doğurmamıştır. Cisim değildir; zamandan, mekândan, cihetten, her türlü eksiklikten münezzehtir.

Allah'ın, zatında kâim, kemal sıfatları vardır. Bu sıfatlar, Allah'ın zatından ayrı düşünülemez. O'nun sıfatları zatının ne aynıdır ne de gayrıdır. Allah'ın zatı gibi sıfatları da ezeldir. Allah'ın kelamı ezeldir, yaratılmamıştır. Rü'yetullah haktır; Allah ahirette müminler tarafından görülecektir. Ancak bu, Allah için cismaniyet, suret, yer, yön, mesafe bulunmaksızın gerçekleşecektir. Allah'a zulüm ve sefeh gibi nitelikler atfedilemez.

3.2. Kaza-Kader ve Ef'âl-i İbâd

Kaza-kader, hayrın ve şerrin Allah tarafından yaratıldığı inancı, iman esaslarındandır.

Ehl-i Sünnet'e göre hiçbir fiil, Allah'ın yaratması dışında ortaya çıkamaz. Hayır veya şer insanların fiilleri (ef'âl-i ibâd), Allah tarafından yaratılır, insan tarafından da kesbedilir. İnsanın sorumluluğu fiilin yaratılması nedeniyle değil o fiili kesbetmiş olması nedeniyle.

3.3. Nübüvvet

Peygamberler, ismet sıfatına sahiptir, gûnahtan korunmuştur. Peygamberlerin mucizeleri, velilerin kerametleri haktır.

Nebiler de insandır. İlahî niteliklere sahip değildir; Allah'ın bildirdikleri dışında gayba muttali olamazlar.

Akıl sahibinin yükümlülüğü (teklif) hiçbir durumda düşmez. Velilik, insandan dinî yükümlülüklerin kalktığı bir makam değildir.

3.4. Sem'ıyyât

Kabir hayatı ve münker-nekir; ahiret ahvâliyle ilgili ayet ve hadislerde bildirilen haşr, hesap, mizan, sırat, cennet, cehennem vb. haktır.

Ahirette, iyilere mükâfat, kötülere ceza verilecektir. Ancak Allah dilediği müminlerin günahlarını affedebilir.

Şefaât haktır; Hz. Peygamber (asm) ahirette müminlere şefaât edecektir.

Yalnızca marifet veya yalnızca söz iman değildir.

Ameli terk eden ve büyük günah işleyen kimse mümin sıfatını kaybetmez, dinden çıkmaz. Ehl-i kible yani zahiren mümin kimseler de işlediği günah sebebiyle tekfir olunamaz.

3.5. İmamet

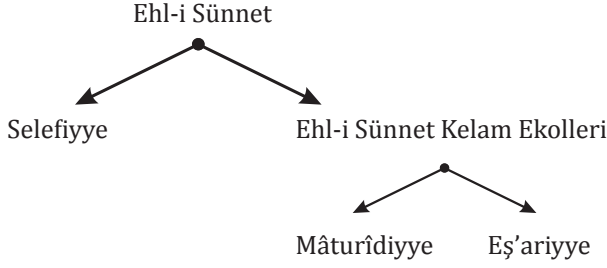
Bir devlet başkanının tayini (imamet-i kübrâ) müminlere farzdır. Bunun yolu da şura, seçim ve biattır.

Ümmetin en faziletlipleri, sırasıyla Hz. Ebu Bekir (ra), Hz. Ömer (ra), Hz. Osman (ra) ve Hz. Ali'dir (ra). Onların halifelikleri bu fazilet sıralamasına uygun olarak gerçekleşmiştir. Bunlar, zamanlarının efdali olarak halife olmuşlardır ve halifelikleri meşrudur.

Sahabelerin hepsi de hürmete layıktır. Aralarında geçen olaylardan dolayı onlar hakkında olumsuz konuşulmaz.

Bu akideler arasında, imamet konusuyla ilgili olanlar gibi bazı hususlar kat'î delile dayalı değildir. Kat'î delile dayalı olmayan konularda, farklı düşünenler, yanlışla düşmekle ve bid'at ile nitelenebilir. Ancak onların da bu gibi konularda küfr ile itham edilmesi doğru değildir. Kur'an-ı Kerim'in Allah kelamı ve Hz. Muhammed'in (asm) Allah elçisi olduğuna iman edenlerin, Kur'an'daki ve hadislerdeki farklı ifadeleri uzlaştırmaya yönelik istidlal ve tevillerinin iman ile motive olduğunu bilmek gerekir. İlmî ve fikrî çabalara yönelten motivasyonun kaynağı iman olduğu sürece, insanları küfr ve şirk ile itham etmekten kaçınmak, eslem (en selametli) ve ahkam (en sağlam) yoldur.

4. EHL-İ SÜNNETİN İTİKADÎ KOLLARI

4.1. İslam'ın İlk Devrinde “Eser Ehli-Re’y Ehli” Ayrışması

4.1.1 Ehl-i Rey

“Ehl-i rey” (ashâbu’r-rey, rey taraftarları); dini anlamada, yeni sorunlara çözüm bulmada içtihadı başvuran anlayıştır. Ehl-i re’y arasında, Sahabîlerden Hz. Ömer (ra), Hz. Ali (ra) ve Abdullah ibn Mes’ud (ra) ve Hz. Âişe (ra) zikredebilir.²

Rey ehli, hükümlerde re’y ile icthad eden fakih ve müçtehitleri kapsar. Bunlar, ayet ve hadislerde bildirilen hükümlerin illetlerini inceleyip kıyas yoluyla yeni hükümler vermeyi yöntem olarak izlemişlerdir. Bunların başında Ebu Hanife ve ona tâbi olan Kûfeli fakihler yani Hanefî fukahası gelir.

Fıkıh alanındaki hadis ehli-rey ehli arasındaki yöntem farkı, itikadî alanda da farklılaşmaya neden olmuştur. Fıkıhta ehl-i rey’den söz edildiği gibi itikat alanında da ehl-i nazar’dan söz edilmiştir. “Ehl-i nazar”, kalamcıları (bazen de Müslüman filozofları) ifade eder.

- Bir yanda rey ehli, nazar, istidlal ve kıyas alanında ilerlemiş, zamanla Ehl-i Sünnet kelamı teşekkül etmiştir.

- Diğer tarafta da eser ehlinin, öncekilerden rivayet edilenlere bağlı kalma yaklaşımı katılmış, “ehl-i hadis”, Ehl-i Sünnet içinde “Selefiyye” adıyla bir alt mezhebe dönüşmüştür.

4.1.2. Ehl-i Hadis, Ehl-i Eser

- Hadisleri mümkün olduğunca tevil etmekten uzak durmuştur.

- Rey ve kıyas yerine ayet ve hadis metinlerinden çıkan hükümlerle amel etmiştir.

² “Hz. Ömer’in müellefe-i kulûb, talâk ve had konularındaki tasarrufları ehl-i hadisi değil, ehl-i re’y’i desteklemektedir.” (Çelebi; Güdekli, *Kelâm İlminin Teşekkülü*, 394.)

- Amelî meselelerin çözümünde de hadislere ve seleften gelen görüşlere bağlı kalmıştır. Hz. Peygamber'den (asm) gelen bir hadis olmadığı durumlarda Sahabe, Tabiûn ve Selef imamlarının görüş ve uygulamalarını almıştır.

- Akıl ilimler ve dil bilimlerinden çok naklî ilimlerle ilgilenmeyi tercih etmiştir.

- Akâid alanındaki eserlerinde akaidle ilgili eserleri (Hz. Peygamber [asm], Sahabi ve selef imamlarından nakledilen sözleri) toplamış ve tasnif etmişlerdir. Bu durum, onların ayet ve hadislere tevilsiz bağlılıklarını; nazar ve istidlal yerine selefin görüşlerini aldıklarını ortaya koymaktadır.

Akıl yürütme ve te'vile başvurmadan kaçınıp yalnızca nassın (Kur'an ve sünnet) zahirî manasına ve selefin görüşlerine dayandıkları için de onlara "Ashâbu'l-Eser"³ ismi verilmiştir.

Bunlar, seleften gelen rivayetlere tutunmuşlar, rey'e karşı çıkmışlar, amel alanında kıyas ve içtihadı, itikat alanında nazar ve istidlali bid'atçılıkla ithâm etmişlerdir. Kendilerini sünnet ve selef-i sâlihînin temsilcisi olarak ilân etmişlerdir. (Çelebi ve Güdekli 2014, 394)

5. EHL-İ HADİS-KELAM EKOLLERİ İHTİLAFI

Ehl-i hadîs (ashabü'l-hadîs, ashâbu'l-eser, ehl-i eser), sonraları Selefiyye (السَّلَفِيَّة) adını almıştır. Selefiyye, Ehl-i Sünnet içinde, Maturîdiyye ve Eş'ariyye dışında kalan, naslarda bildirilenleri teşbihe ve te'vile başvurmadan tasdik etme, bid'atlardan uzak durma gayretinde olan ehl-i hadis olarak tanımlanabilir. Selefiyye, kelandan, felsefî kavramlardan ve felsefî düşünceden uzak durur, nakli rey ve nazara, kıyas ve istidlale başvurmadan aynen alır. Onlar zahirciliği dinin özüne uymak, rivayetçiliği de selefi izlemek olarak sunarlar. Bu ancak Selefiyye'nin kendi iddiasıdır.

Oysaki Selefiyye'nin nakli ele alış yöntemi, doğrudan nasslarla belirlenmiş değildir. Selefiyye, Hz. Peygamber'in (asm) sözleri yanında, tabiûn ve tebe-i tabiûnin görüşlerini toplamak için ya da ayet ve hadislerin zahiriyle hüküm vermek yahut da çelişkili rivayetleri uzlaştırmak için aklı devreye sokmaktadır. Ancak re'y ile hüküm vermek,

³ Eser, Hz. Peygamber (asm), sahâbe ve tâbiûna âit söz ve haberdur. Eser, yalnızca Hz. Peygamber'den (asm) nakledilen hadislerden ibaret değildir. Sahabe, tabiûn ve sonraki bazı âlimlerden nakledilen sözleri, fetvaları ve onları anlatan haberleri de kapsar.

Ashâbu'l-Eser de İslam'ı anlamada rivayetleri esas alan, içtihat ve istidlale başvurmak yerine rivayetlere dayanan, rey ehline muhalif gruptur.

Muaz b. Cebel örneğinde olduğu üzere, Hz. Peygamber (asm) devrinde de vardır.⁴ Selef içtihat etmişse bu sonrakilerin de içtihad edebileceği anlamına gelir. Dolayısıyla ehl-i hadis'in rey ile hüküm vermeyi şeytanîleştirmesi doğru değildir.

Selefiyye'nin temel yöntem hatası, selefin ve kendilerinin nasslardan anladıkları ile dini özdeşleştirmeleridir.

Selefiyye veya ehl-i hadis, ilk üç neslin; sahabe, tabiûn ve etbâ'u't-tâbiîn nesillerinin (kurûn-i selâse) söz ve amellerini de delil olarak alır. Selefiyye'ye göre ilk üç nesil, dini mükemmel olarak kavramış; doğruyu söylemiş ve yapmıştır. Onlardan nakledilmeyen ne varsa dinin bu mükemmel anlayışının dışındadır, bid'at ve dalâlettir.

"Selefi izleme", ehl-i hadis'in nazarında selefi yanılmaz konuma yerleştiren bir mahiyete bürünmektedir. Örneğin İbn Teymiye Şia karşısında "imamların masumiyeti" anlayışını eleştirdiği hâlde, selefi (ilk üç Müslüman nesil) âdeta yanılmaz olarak görmekle çelişkiye düşmektedir. (Aydın 2014, 163)

İbn Teymiye'ye göre insanların akıllarıyla bildiklerini (makulu) Hz. Peygamber'in (asm) bildirdiklerine (mansus) takdim etme, doğru bir düşünce değildir. Çünkü kelâmcılar ve felsefeciler, "akliyyât" olarak isimlendirdikleri konularda ihtilaf halindedirler. Onlardan bir taraf, "Bu aklî zaruretle veya akıl yürütmekle bilinir" der. Diğer taraf ise aklî zaruretle veya akıl yürütmekle bilinenin onun tam zıddı olduğunu ileri sürer... Hepsisi de bilgi, akıl ve zekâ sahibi iki taraftan biri "Sarih akıl bunun nefyine delâlet eder (açık aklî delil, bunu nefyeder)." derken diğeri de "Sarih akıl bunun ispatına delâlet eder (açık aklî delil bunu ispat eder)." demektedir. (İbn Teymiye 1979, 156)

Selefiyye Kur'an ve Sünnet'in lafzına bağlıdır; te'vili kabul etmez. Te'vilden mümkün olduğunca uzak durmaya çalışır.

Selefiyye veya ehl-i hadis, nazar ve istidlale itikadî konularda yer vermez. (Özer-varlı 2009, 399) Selefiyye'ye göre akıl, nakil önünde bir hamur gibi sadece nakille

⁴ Hz. Peygamber, yürüme engelli bir sahabe olan Muaz b. Cebel'i (ö. 18/673) Yemen'e vali tayin ederken ona şöyle sormuştur:

- Sana bir mesele sorulduğunda ne ile hükmedeceksin?
- Allah'ın kitabındakilerle.
- Eğer Allah'ın kitabında bulamazsan ne ile hükmedeceksin?
- Allah Rasûlü'nün sünneti ile dedim. Eğer onda da bulamazsan?

Kendi reyimle içtihat ederim (أجتهد رأيي).

Bunun üzerine Rasulullah (asm.) memnuniyetini şöyle ifade etmiştir:

- Allah Rasûlü'nün elçisini, Allah Rasûlü'nün razı olduğu şeye muvaffak kılan Allah'a hamdolsun! (Ebu Dâvud, "Akdiye", 11)

Hz. Ömer (ra) de sevad arazisinin mülkiyetinin devlete bırakılması, müellefe-i kulûbün paylarının ödenmesi, kıtlık yılında hırsızlara hadd uygulanmaması, bir lafızla üç talakın geçerli sayılması gibi uygulamalarla, nasslarda ifade edilen hükümleri makâsıdü's-ş-şer'îa temelinde yorumla tutmuştur.

şekillenir, şekil vermez. Aklın nakil üzerinde tasarrufta bulunma, habere dayanmadan yeni baştan tefsir etme yeterlilik ve yetkisi yoktur. Rivayetlerin karşısına aklî deliller çıkarmak bid'attir. Te'vil, dinin safiyetini bozmaktır.⁵

Selefiyye, kelama karşıdır, kelamı bid'at olarak değerlendirir ve kalamcıları tenkit eder. Ehl-i Sünnet'in diğer iki itikadî mezhebi ise birer kalam ekolüdür.

5.1. Selefiyye Çizgisinin Devirleri

Selefiyye çizgisi ikiye ayrılır: icmâl devri ve tafsil devri.

5.1.1. İcmâl Devri

İcmâl devri Selefiyyesi, Cehmiyye, Mu'tezile, Şia gibi mezheplerin yöntemlerini ve görüşlerini reddederken, onların görüşlerini ayrıntılı olarak verip aklen çürütme yoluna gitmezler.

İcmâl devrinde Selefiyye, itikadî meselelerde cedelden (tartışmalardan) uzak durma çabasındadır. Örneğin Ahmed b. Hanbel de bid'atçilere reddiyeler yazdığı için Haris el-Muhasiî ile ilişkilerini kesmiş ve şöyle demiştir:

Yazık sana! Önce bid'atçilerin bid'atlerini anlatıyor, sonra da onları reddediyorsun, değil mi? Yazdıklarınla insanları bid'atleri incelemeye, bu şüpheler üzerinde tefekkür etmeye yöneltiyorsun, değil mi? Bu şüpheler, insanları sorgulamaya ve kendince görüş sahibi olmaya çağırıyor. (Gazzalî 1321, 164)

"Sen de yazdıklarınla insanları fitneye davet etmiş olmuyor musun?" (Aliyyü'l-Kârî 2009, 28.)

Kelamcılara yönelik red ifadelerinde, kalamcıların, hevâ ehli (arzularına kapılanlar), bid'at ehli veya mübtedi (bid'at çıkaran) şeklinde tanımlandığı görülür. Başlangıçta reddiyeci yaklaşımın temel nedeni, o zamanlar kalam ilminin bid'at ehli insanların elinde olması, henüz bir Ehl-i Sünnet kalam ilminin teşekkül etmemiş olmasıdır.

İcmâl devri Selefiyye'sinin en önemli ismi Ahmed b. Hanbel'dir (ö. 241/855). İbn Kuteybe, Kâdî Ebu Ya'lâ ve İbnü'l-Cevzî, İbn Kudâme Muvaffakuddin el-Makdîsî de Selefiyye içinde dikkat çeken isimlerdendir.

5.1.2. Tafsil Devri

İbn Teymiyye (ö. 728/1327) ile başlar. İbn Teymiyye, inançla ilgili konularda ayrıntılara inerken sefelin yolundan ayrıldığını düşündüğü kalamcıları, filozofları, mu-tasavvıfları ve Batınîleri reddediyordu. (İzmirli 1997, 34-35)

⁵ bk. Uludağ 1994, 33 vd.

Ehl-i eser, başlangıçta, nazar ve istidlali kullanan kelamcılar yanında ehl-i rey ekolüne mensup fıkıh âlimlerini de insafsızca eleştirmiştir. Kıyas ve re'yle hüküm vermeyi bid'at olarak nitelemiştir.

Ancak Selefiyye yeni gelişmeler karşısında,

- Kur'an ve sünnette hükmünü bulamadıkları ameli konularda,

- Zahiren birbiriyle çelişir görünen hadislerin yorumunda (te'vili muhtelifi'l-hadıs), re'ye başvurmuştur. Ancak, itikadî konularda nazar ve istidlalde bulunmayı, selef hakkında konuşmadığı konularda tartışmayı ve görüş bildirmeyi, müteşabih ayetlerin te'vilini caiz görmemişler, bid'at olarak nitelemişlerdir.

Selefiyye, nassların akıl ve rey ile yorumundan şiddetle kaçınmıştır. Bu nedenle hadisleri değerlendirirken anlamına ve verdiği mesaja değil senedine bakmışlar, senedi sahih hadisleri geldiği gibi kabul etmek ve manasını Allah'a bırakmak yöntemini benimsemişlerdir.

Ehl-i Sünnet'in diğer iki itikadî mezhebi olan Maturidilik ve Eşarilik ise, Selefiyye'nin katı tutumundan uzak durmuş, hikmeti müminin yitiği olarak görmüş, İslam inancını açıklamada, temellendirmede ve savunmada farklı bilgi ve fikir kaynaklarından istifade etmiştir. Bu, rivayetçilik, ezbercilik, zahircilik, şekilcilik, katılık ve şiddet gibi Selefiyye'nin yol açtığı sapmalardan farklı bir anlayış ifade etmektedir. Akla, bireye ve bireysel özgürlük ve bireysel sorumluluğa Maturidilik'te daha çok önem veril-diği görülmektedir.

SONUÇ

Günümüzde farklı dinî gruplara ve cemaatlere yaklaşımda Maturidiliğin bir referans olarak alınması, İslam dünyasının bugünü ve geleceği için yararlı olacaktır.

Burada ortaya konması gereken temel ilke, Müslümanların asgarî müştereklerde birleşmesidir. Bu asgarî müşterekler de ilim ve akıl temelinde ortaya konan ilkeler ve esaslardır. Bu ilke ve esaslar ancak katî delillerle tespit edilir. Farklı dinî grup ve cemaatlere zan ile yaklaşmak ve zan ile onları yargılamak kaçınılması gereken bir sapmadır.

Ayrıca ihlasın uhuvvete ulaşamaması da düşündürücüdür. İhlâsı ideal olarak benimseyen ve cemaat olarak birbirine ihlası tavsiye eden Müslümanların, birbirine samimiyetle yaklaşması gerekir. Tevhid vahdete, ihlas uhuvvete ulaşmalıdır.

Kaynakça

1. Aliyyü'l-Kârî, Molla Ali b. Sultan Muhammed. *Şerhu'l-Fıkhi'l-Ekber*. thk. Mervan M. eş-Şe'âr, Dâru'n-Nefâis. Dimeşk, 1430/2009.
2. Aydın, Hüseyin, "İbn Teymiye'nin Nasçı Akılcılığının Kelâmî Açıdan Değerlendirilmesi". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 (2014): 157-208.
3. Çelebi, İlyas ve Hayrettin N. Güdekli. "Kelâm İlminin Teşekkülü ve Diğer İslamî İlimlerle İlişkisi", *İslamî İlimlerde Metodoloji* 4 içinde, 369-416. İstanbul: Ensar Yayınları 2014.
4. el-Gazzalî, Ebu Hamid Muhammed. *İhyâu Ulûmi'd-Dîn*, İstanbul: Dersâdet Kitapevi, 1321.
5. İbn Teymiyye, Ebu'l-Abbâs Takıyyü'd-Dîn Ahmed b. Abdi'l-Halîm. *Der'u Teârudi'l-Akl ve'n-Nakl ev Muvâfakatu Sahîhi'l-Menkûl li-Sarîhi'l-Ma'kûl*. thk. M. Reşâd Sâlim. Riyad: 1979.
6. İzmirli, İsmail Hakkı. *İslam'da Felsefe Akımları*, nşr. N. Ahmet Özalp. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1997.
7. Kutlu, Sönmez. "Hadis Taraftarları, Eş'arilik, Maturidilik", *İslam Düşünce Ekolleri Tarihi*, ed. Hasan Onat. Ankara: Ankuzem Yayınları, 2007.
8. Özervarlı, M. Sait. "Selefiyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 399-402. Ankara: TDV Yayınları, 2009.
9. Özler, Mevlüt. *İslam Düşüncesinde Ehl-i Sünnet Ehl-i Bid'at Adlandırmaları*. Erzurum: Ekev, 2001.
10. Uludağ, Süleyman. *İslam Düşüncesinin Yapısı Selef, Kelam, Tasavvuf, Felsefe*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1994.
11. Yavuz, Yusuf Şevki, "Ehl-i Sünnet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10: 525-530. Ankara: TDV Yayınları, 1994.

“MEŞRUTİYET-İ MEŞRU’A” KAVRAMSALLAŞTIRMASI

Abdulnasır YİNER¹

Öz

Osmanlı devletinde II. Meşrutiyet ilanı ile başlayan süreçte çok önemli tartışmalar yaşanmıştır. Özellikle 31 Mart Olayı’na kadar geçen zamanda fikir ve düşünce adamları hür bir ortamda düşüncelerini dile getirmişlerdir. En önemli tartışma konularından bir tanesi “meşrutiyet” kavramı ekseninde olmuştur. I. Meşrutiyet dönemine oranla çok daha fazla meşrutiyet savunulmuştur. Meşrutiyetin İslam’a uygunluğu Kur’an-ı Kerim ve hadislerden deliller getirilmek suretiyle ispatlanmaya çalışılmıştır. Devlet adamları, yazarlar, siyasetçiler, din adamları, askerler gibi hemen her kesimden bu tartışmalara katılmışlar ve açık bir şekilde fikirlerini ortaya koymuşlardır. Meşrutiyet ile ilgili olarak düşüncelerini dile getirenlerden biri de Bediüzzaman Said Nursi’dir. Nursi, meşrutiyeti hararetle savunmuş ve dinî gerekçelerini bir bir sıralamıştır. Ancak meşrutiyet kavramını yalnız başına kullanmamış, ısrarla “meşru meşrutiyet” vurgusu yapmıştır. Meşrutiyetin kalıcı hale gelmesi için de büyük çaba sarf etmiştir. Meşrutiyet kavramına yüklediği anlamlar ve ileri sürdüğü görüşler aslında onun meşrutiyetten daha öte ve hatta gerçek demokratik bir cumhuriyet taraftarı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler

Meşrutiyet, Osmanlı devleti, Bediüzzaman Said Nursi, II. Abdülhamit, İttihat ve Terakki

CONCEPTUALIZATION “CONSTITUTIONAL LEGITIMACY”

Abstract

In the process starting with the Second Constitutional period, very important debates have occurred. Especially until the March 31 Incident, thinkers expressed their

¹ Yrd. Doç. Dr., Siirt Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, Siirt (nyiner@siirt.edu.tr)

Gönderim Tarihi: 06.01.2018, Kabul Tarihi: 16.01.2018

thoughts in a free atmosphere. One of the most important controversial topics is on the axis of “Constitutionalism”. Much more “Constitutionalism” was advocated than the period of the First Constitutional Era. Compliance of constitutionalism to Islam, it has been tried to be proved by bringing evidence from the Qur’an and Hadith. They have participated in these discussions from almost every group, including statesmen, writers, politicians, religious man, soldiers, and they have clearly expressed their opinions. Bediuzzaman Said Nursi is one of the voices of his views on the Constitution. Nursi defended the Constitution, and ordered the religious reasons. However, he did not use the Constitutional concept alone, but insisted that he emphasized “Legitimate Constitutionalism”. He also made great efforts to make the Constitution a permanent one. The connotations and suggestions he puts into the concept of constitutionalism reveal that he is more than a legitimate and even a true democratic republic.

Key Words

Abdulhamid II, Bediuzzaman Said Nursi, Constitutionalism, Ottoman Empire, Union and Progress

GİRİŞ

Batı Avrupa’da kurulan meşrutî yönetimlerden sonra 1876 tarihinde Osmanlı devletinde ilan edilen Meşrutiyet tam olarak yürürlüğe konmadan sona ermiştir. Osmanlılar arasında meşrutiyet talepleri gün geçtikçe artarken 1905’te Rus çarlığında ve 1906’da da İran’da meşrutiyet ilan edilmişti. Osmanlı devletinde 1908’de meşrutiyet tekrar ilan edilmiş ve buna II. Meşrutiyet denilmiştir.

Nursi’nin “Eski Said” dönemi eserlerini inceleyen ve özellikle “meşrutiyet” kavramı hakkında söyledikleri ve yazdıklarına bakanlar bu kavramı yalnız başına kullanmadığını hemen fark ederler. Dolayısıyla sadece “meşrutiyet” dememiş ve özellikle “meşrutiyet-i meşru’a” kavramında ısrar etmiştir. Gerek geçmişe gerekse yaşadığı ve sonraki dönem anlayışlarına baktığımızda bu ısrarında ne kadar haklı olduğu anlaşılır. Çünkü insanların büyük ekseriyeti okuryazar değildir. Okuryazar olanların çoğu araştırmacı ve tahkik edici değildir. Durum böyle olunca kavramların anlamlarından çok tatbikatları ön plana çıkmakta ve halk da bu tatbikata göre hüküm vermektedir. Dolayısıyla mevcut yönetimler içinde en insanî olanı “cumhuriyet” olduğu halde tatbikatına veya asırlar boyunca devam edegelen uygulamalara bakarak “meşrutiyet” veya daha da ötesi “mutlakiyet”e taraftar olanlara rastlamak mümkündür.

Mutlakîyet, Meşrutîyet ve Cumhuriyet dönemlerinin üçünü de bizzat yaşayan ve bunlar hakkındaki düşüncelerini açık bir şekilde ifade eden, neyi niçin savunduğunu delilleriyle ortaya koyan, uygulanan şekillerinden çok olması gerekeni savunan bir Bediüzzaman karşımızda durmaktadır. Dikkat edilmesi gereken husus Bediüzzaman'ın değerlendirmelerinin zaman ve şahıslarla sınırlı olmadığıdır. Böyle bir sınırlandırma kendisinin yanlış anlaşılmasını beraberinde getirmektedir. Bu kısa değerlendirmeden sonra kavramlar üzerinde biraz durmak istiyorum.

1. “MEŞRUTİYET-İ MEŞRU’A” NE DEMEK?

Meşru’ veya meşru’a kelimesi Arapça sıfat olup şer’ kökünden gelmektedir. “Şer’an caiz olan, şeriata uygun, şeriatın izin verdiği, şeriata, kanununa uygun” anlamlarına gelmektedir. Mesela gayr-i meşru, nâmeşru kelimeleri de “şeriatça, kanunca yasaklanan, izin verilmeyen, yasaklanan” anlamlarına gelmektedir.² Kavramların burada verilen anlamları ve meşrutîyet idaresine geçişi savunurken delil gösterilen Kur’an-ı Kerim ayetleri “Ve işlerde onlarla istişare et” (Âl-i İmrân 3/159); “Onların aralarındaki işleri istişare iledir” (eş-Şûrâ 43/38) arasında bir uyum görülmektedir. Dolayısıyla meşrutîyet idaresi salt bir idarî değişimden çok dinin bir gereği ve şeriatın bir emri olarak algılanıp savunulmuştur. Ayet aynı zamanda Allah’ın emri olduğu, Allah’ın rızasını kazanmanın en kestirme yolu da Kur’an’daki hükümlere göre hareket etmek olduğuna göre meşverete dayanan meşrutîyeti kabul edip savunmak gerekir.

Burada meşrutîyet, mutlakîyet ve cumhuriyet kavramları üzerinde uzun uzadıya durmaya gerek yoktur. Bunların teorik olarak anlamlandırmaları arasında ne kadar fark az ise uygulamadaki farkları o kadar fazladır. Yani cumhuriyeti açıklayan on ifadeye bakılsa açıklamalar aşağı yukarı benzer olduğu görülür. Cumhuriyet ile idare edilen on ülkenin uygulamasına bakılsa bunların neredeyse hiçbirinin diğerine benzemediği ve bazen aralarında çok ciddi farkların olduğu görülecek ve görülmüştür. İşte bu gerçeklikten dolayıdır ki Bediüzzaman “meşrutîyet”i değil “meşrutîyet-i meşru’a”yı savunmuştur. İkisi arasında ise çok farklar mevcuttur.

2. BEDİÜZZAMAN VE MEŞRUTİYET

Meşrutîyet hâkimîyet-i millettir (Nursi 2003b, 23); Meşrutîyetin zenbereği,

² Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük* (Ankara: Aydın Kitabevi, 1984), 754; Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal, (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015), 1045.

ruhu, kuvveti, hâkimi, ağası haktır, akıldır, marifettir, kanundur, efkâr-ı âmmedir; kimin aklı keskin, kalbi parlak olursa yalnız o yükselecektir. İlim yaşını aldıkça te-zayüd, kuvvet ihtiyarlandıkça tenakus ettiklerinden, kuvvete istinad eden kurûn-u vustâ hükümetleri inkıza mahkûm olup, asr-ı hâzır hükümetleri ilme istinad ettiklerinden, Hızırvârî bir ömre mazhardırlar. (Nursi 2003b, 33)

Meşrutiyeti mutlakıyetten ayıran temel fark halkın nispeten yönetime ortak olmasıdır. Yani halkın temsilcilerinin mecliste, hükümette yer alması ve mevcut (kral, sultan, padişah vs.) yönetim ile iktidar paylaşımıdır. Dolayısıyla tamamen halkın iradesinin hâkim olduğundan söz etmek mümkün değildir. Günümüzde ileri demokrasiye örnek olarak gösterilen İngiltere Meşrutî İdaresi buna örnek teşkil eder. Her ne kadar kraliyet ailesinin bir sembol olduğu ifade edilse bile bu aileye mensup olanlarla sade vatandaşlar bir değildir. Kraliyet ailesine mensup olanlar ayrıcalıklı olarak dünyaya gelirler.

Kavram olarak meşrutiyete bakıldığı zaman Bediüzzaman’ın tarif ettiği ile uyumadığı görülür. Çünkü meşrutiyette millet tam hâkim değildir. İmtiyazlı bir sınıf, bir idare vardır. Bu idarecilerin yetkilerinin az veya çok olması genel anlamda bir şey değiştirmez. Kanun önünde bile eşitlik yoktur. Dolayısıyla meşrutiyet-i meşru’a kavramına daha geniş manaların yüklendiği anlaşılmaktadır. Halkın hâkim olduğu, kanun üstünlüğü yani gücün değil kanun hâkimiyeti, iradelerin tam özgür olması vs. Yani adeta meşrutiyet değil ileri demokrasiye sahip bir cumhuriyetten söz edilmektedir. Zaten kendisi de cumhuriyetçi olduğunu, dört büyük halifenin her birinin aynı zamanda cumhur reisi olduğunu Eskişehir Mahkemesindeki savunmasında açık bir şekilde ifade etmiştir. (Nursi 2005b, 317)

Bediüzzaman, Meşrutiyetle birlikte “Kimin aklı keskin, kalbi parlak olursa, yalnız o yükselecektir” der. Cüzî iradenin hürriyetinden, bu hürriyetin toplumsal gelişmenin tetikleyicisi ve millî hâkimiyetin gerçekleşmesinden söz eder. Şer’i meşveretin mayasıyla gerilemenin önündeki engellerin kalkmasından ve adeta insanların rûştünü ispatlayabileceği bir ortamın doğduğundan, vesayetten kurtulmaktan bahseder. (Nursi 2005a, 59) Ortaçağ’daki kaba kuvvetin yerini yeni dönemde bilimin aldığını ve bununla birlikte çok hızlı bir ilerlemenin gerçekleşeceğinden söz eder. İlmî istibdadın İslam toplumunda meydana getirdiği tahribat ve bir kısım dalalet fırkalarının ortaya çıkmasını hatırlatır. Şayet şeriata dayalı bir serbestiyet olursa bu fırka mensuplarının yanlıştan döneceğini ve birlikteliğin gerçekleşeceğini de ifade eder. (Nursi 2003b, 32)

Meşrutiyet yönetiminden beklentiler konusuna bakıldığı zaman Bediüzzaman’ın

toplum ile bir kısım idarecilerin, düşünürlerin aksine davrandığını, düşündüğünü görmektedir. Meşrutiyetten beklentilerin çok yüksek olduğunu görmek için çok fazla gayret göstermeye gerek yoktur. Sadece birkaç gazetenin taranması, birkaç makalenin okunması yeterlidir. Adeta “sihirli değnek” beklentisi vardır. Birden bire her şey değişecek, bütün sorunlar çözüme kavuşacaktır. O yüzdendir ki meşrutiyet ilan edilir edilmez vatanın birçok yerinde bayram havası esmiş, farklı inanç ve kültüre mensup vatandaşlar birlikte kutlamalar gerçekleştirmişlerdir. Oysaki Bediüzzaman beklenti yerine günümüzün ifadesiyle sahaya inmiştir.

Herhangi bir gelişimin yaşayabilmesi sahiplenme ve doğru algılama ile direkt bağlantılıdır. Dolayısıyla meşrutiyetin yaşayıp devam edebilmesi öncelikle doğru algılanması, sahiplenilmesi ve önüne çıkabilecek engellerin ortadan kaldırılmasına çalışılması gerekir. Bediüzzaman işte bunu yapmaya çalışmıştır. İstanbul’da yazıp çizdikleri, verdiği konferansları ile yetinmemiş bizzat vatandaşları dolaşarak meşrutiyeti anlatmaya, benimsetmeye, sahiplenilmeye çalışmıştır. Doğudaki aşiretleri dolaşarak kafalardaki soru işaretlerine cevaplar vermiş ve ciddi bir şekilde uyarmıştır. Eğer meşrutiyet doğru algılanıp sahiplenilmezse çok büyük bir tehlike arkasından gelecektir.

Bediüzzaman Said Nursi’nin meşrutiyeti hararetle savunduğu tartışılmaz bir gerçektir. Meşrutiyetin ilanından önce de sonra da tavrını değiştirmemiştir. Körü körüne meşrutiyet idaresini savunmak, Sultan Abdülhamit dönemini ve öncesini eleştirirken, Meşrutiyet dönemi hükümetlerini ise körü körüne savunmayı netice verir. Ancak uygulamadaki zıtlıkları, aykırılıkları görünce tepkisini ortaya koymaktan çekinmemiştir. Aslında Bediüzzaman ne Abdülhamit düşmanı ne de ittihatçıdır. Geçmişte İslam âlimlerinin sergilemiş olduğu tavra benzer bir tavır sergilemiştir. Yani siyasetin boğuşmalarına dalmadan yöneticilere doğruyu ve İslam’a uygun olanı tavsiye etmeye çalışmış, uyarılarda bulunmuştur.

3. SULTAN ABDÜLHAMİT, İTTİHAT TERAKKİ VE BEDİÜZZAMAN

Toplumumuzda yapılan belki de en önemli yanlışlarımızdan bir tanesi toptancı bakışımızdır. Bu toptancı yaklaşımımız bazı durumlarda çok daha belirgin olur. Sultan Abdülhamit ve İttihat Terakki örneğinde olduğu gibi. İttihat ve Terakki adı birçok siyasî yapıya verilen ortak bir ad olup bunların tamamını ifade ederek, Meşrutiyet’i ilan ettirmek için Sultan Abdülhamit’e karşı faaliyet yürüten ve mücadele eden siyasî yapıların tümüdür. Hiçbir şekilde saf olmayan bu siyasî hareket birçok muhalifi içinde barındırmıştır. Yani fikri-zikri birbirinden farklı, dünya görüşleri temelden birbirine

zıt olanlar bile bu çatı altında bir araya gelmiştir. Ortak payda Sultan Abdülhamit düşmanlığı ve meşrutiyet talepleridir. İyi niyetlisi de vardır kötü niyetlisi de. Dindarı da vardır dinsizi de. İslamcısı da vardır aşırı batıcısı da.

Bediüzzaman’ı bu yapının bir parçası olarak görmek veya göstermek kadar yanlış, gerçek dışı, insanlığa sığmayan bir davranış olamaz. Cemiyetle ve üyeleriyle ortak paydası vardır: Meşrutiyet’in ilanı... Aynı noktaları ise çok fazladır. Aslında Bediüzzaman’ın derdi ne İttihat Terakki ve ne de salt olarak Sultan Abdülhamit’tir. Onların döneminde söz konusu tartışma ve mücadeleler meydana geldiği için hedefte onlar bulunmuştur. Onun en büyük derdi özellikle Batı tarafından İslam’a yapılan ithamdır. Kendi ifadesiyle “Avrupa’nın zünun-u fâsidesi” (Nursi 2005a, 22), “eski zann-ı fasidlerini tekzib” (Nursi 2005a, 87) etmek ve bunun doğru olmadığını ispatlamaktır.

Malumdur ki gerçek anlamda halifelik Hz. Hasan’ın (ra) Hz. Muaviye (ra) ile anlaşıp halifelikten çekilmesiyle son bulmuştur. 661 tarihi halifeliğin saltanata dönüşümünü de ifade eder. Bu tarih aynı zamanda İslam tarihinde bir kırılma noktasını da oluşturmaktadır ve çok ciddi sapmaları ihtiva etmektedir. Ömer bin Abdülaziz (Emevî halifesi 717-720), Mehdi Billah (Abbasi halifesi 775-785) dönemleri istisna olmakla birlikte dört büyük halife dönemiyle uyuşmayan uygulamalar ve icraatlar görülmüştür. “Bir yanlış yaparsam beni uyarın”, “Fırat’ın kenarında bir kuzuya kurt musallat olursa hesabı benden sorulur” anlayışı ve uygulamaları maalesef yerini keyfi ve iktidarı devam ettirmek için dinin rüşvet verildiği, araçsallaştığı dönemlere bırakmıştır.

632 yılında başlayan halifelik farklı yapı ve statülerle 1924 yılına kadar sürmüştür. Yani 1292 yıl. Dört halife dönemi, Hz. Hasan’ın (ra) altı aylık ve Ömer bin Abdülaziz ile Mehdi Billah’ın dönemleri dâhil edildikten sonra toplam 50 yılı bulmayan bir dönem Şeriata ve İslam’a uygun olan dönemdir. Geriye kalan çok uzun dönem ise halifeliğin değil saltanatın ön planda olduğu, babadan oğula geçen sistemin, hanedan anlayışının uygulandığı dönem olarak karşımızda durmaktadır. İşte bu durumu göz ardı eden ve İslam’ı karalamayı gaye edinen yaklaşımlar gerçek halifelik dönemini değil sapmaların olduğu zamanları ve şahısların uygulamalarını ileri sürerek hüküm vermeye kalkmışlardır. Avrupa’nın İslam idaresi hakkındaki yanlış algı ve iddiaları da bu durumla irtibatlıdır.

Bediüzzaman Said Nursi halifelik, meşrutiyet, cumhuriyet ile ilgili tartışmalarda yukarıdaki ayrıma dikkat etmiş ve dört halife dönemindeki uygulamalara dikkat çekerek her birinin bir cumhur reisi olduğunu belirtmiştir. İslam’da babadan oğula, hanedan anlayışının olmadığını, yöneticilerin seçiminin esas olduğunu, halkın asıl söz

sahibi olduğu ısrarla vurgulamıştır. Evet, bir muhaliftir ama bin yıl boyunca icra edilmiş ve adeta kanıksanmış bir kısım yanlış uygulama ve davranışların tamamını Sultan Abdülhamit'e fatura etmeyecek kadar da dikkatlidir. Sultan Abdülhamit düşmanlığı yapmamış, uyarmış ve yol göstermiştir. Her eleştiride art niyet arayan kesimler Bediüzzaman'ın iyi niyetli tenkitlerini bilerek veya bilmeyerek yanlış lanse etmişlerdir.

Meşrutiyeti ikinci kez yürürlüğe sokan Sultan Abdülhamit'e övgü ve tavsiyelerde bulunmuştur;

Milletin mürüvvet ve muhabbetine itimad et. Zira senin şahane idarene millet mütekeffildir. Bu ömürden sonra sırf ahireti düşünmek lazım. Dünya seni terk etmeden evvel sen dünyayı terk et. Zekâtü'l-ömrü ömr-ü sâni yolunda sarf eyle. (Nursi 2005a, 38)

Başarılı bir hükümdarın dolaylı-dolaysız hiçbir hatasını, yanlışını kabullenmemek insanlığın özünü uyuşturmaz bir anlayıştır. İslam'ın özüne de terstir. Otuz üç yıl boyunca Osmanlı devletinin en sıkıntılı döneminde iktidarda bulunan Sultan Abdülhamit'in hiçbir hatasının olmadığını iddia etmek, sadece olumlu olanlara dikkat çekmek, hataları göz ardı etmek her şeyden önce kendisine zarardır. Bu dönemde sadece fikrinden dolayı ömrü sürgünlerde geçen düşünürlerin sayısının hiç de az olmadığını unutmamak gerekir. Bediüzzaman da bu hassasiyetle yaklaşmış, özellikle iktidardan uzaklaştırıldıktan sonra yapılan haksız eleştirilere hiçbir zaman katılmamıştır. Eleştiri ve uyarıları sadece iktidarı dönemi ile sınırlıdır.

"Eğer meşrutiyet bir fırkanın istibdadından ibaretse bütün cin ve ins şahit olsun ki ben mürteciyim ve şeriatın bir tek meselesine ruhumu feda etmeye hazırım", "Zalimler için yaşasın Cehennem!" (Nursi 2005b, 387). Bu ifadeler Sultan Abdülhamit iktidarında veya ona karşı değil İttihat ve Terakki'ye karşı ve tamamen gücü elinde bulundurduğu dönemde sarf edilmiştir. Onun savunduğu meşrutiyet-i meşru'a değil bir partinin istibdadına dayalı rejim söz konusudur. Dolayısıyla Bediüzzaman ne iktidar şakşakçısı ne de körü körüne muhalefet eden bir şahsiyettir.

SONUÇ

"Meşrutiyet-i meşru'a" henüz ilan edilmeden ve ilan edildikten sonraki "Meşrutiyet" idaresi için yol gösterici bir ışıktır. Nasıl olması gerektiği ile direkt alakalıdır. İslam dışı değil tam aksine İslamidir. Kaynağını direkt şeriattan alır. Meşveret emrini esas alır. Meşrutiyet-i meşru'a sahiplenmeye davettir. Hak ve hürriyetler konusunda bir

uyanişı ifade eder. Emevîler dönemiyle başlayan sapmadan öze dönüş için bir fırsattır.

Bediüzzaman’ın meşrutiyet-i meşru’a kavramına getirdiği tanıma bilindik meşrutiyet ile sınırlandırmak mümkün değildir. Günümüzün ifadesiyle ileri demokrasi, gerçek hürriyetin olduğu, halkın hâkimiyetinin hükümferma bulunduğu bir rejimi ifade eder. Dolayısıyla aslında Bediüzzaman meşrutiyetçi değil cumhuriyetçidir. İsimden ibaret olan değil gerçek anlamda cumhuriyetçidir ve bunu Cumhuriyet ilan edilmeden dile getirmiştir.

Bediüzzaman’ın muhalifliği siyasî bir muhalefet değildir. Yöneticilerin ve halkın dertleriyle dertlenip yanlışlarından ızdırap duyan, her fırsatta onları uyarıp doğruyu göstermeye çalışan kadim İslam âlimlerinin tavrıdır. Kasıtlı veya yanlış anlaşılmaya dayan Sultan Abdülhamit düşmanlığı yoktur. Eski Said dönemi fikriyatında da bir kırılma veya pişmanlık söz konusu değildir.

İktidarı kaybedenlerin arkasından atıp tutmak en basit ama aynı zamanda aşağılık kompleksinin de bir göstergesidir. Bediüzzaman yapıcı tenkitlerini hep iktidara karşı yapmıştır. Tahttan indirilen Sultan Abdülhamit’e saldırmadığı gibi Birinci Dünya Savaşı ile birlikte iktidarı kaybeden İttihat ve Terakki yöneticilerine de zamansız eleştirilerde bulunmamıştır.

Kaynakça

1. Develioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi, 1984.
2. Nursi, Bediüzzaman Said. *Divan-ı Harbi Örfi*. İstanbul: Söz Basım, 2005a.
3. ____, *Hutbe-i Şamiye*. İstanbul: Söz Basım, 2003a.
4. ____, *Münazarat*. İstanbul: Söz Basım, 2003b.
5. ____, *Sualar*. İstanbul: Söz Basım, 2005b.
6. Sami, Şemsettin. *Kâmûs-ı Türkî*. haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015.

İMANIN NÖROBİYOLOJİ VE PSİKOSOSYOLOJİSİNE BİR BAŞLANGIÇ

Hakan YALMAN¹

Öz

Fıtrat adı verilen bir işleyiş, varlığın doğru gidiş yollarını ifade etmektedir. Fıtrat ve irade ile yollarından saptırılmamış mizaçlar Allahın varlığını ve birliğini netice verecek bir yol üzerine planlanmıştır. Dolayısıyla inançsızlık ve küfür fıtrattan sapmaktır. Kur'an'ın bu topluluğu "madup", "dallin" olarak ifade etmesi, bu söylediklerimizin en veciz şekliyle ifadesidir. İnanan kişi fıtratının önüne geçmemiş, inançsız ise fıtratının önüne koyduğu yoldan sapmış kişidir.

Anahtar Kelimeler

Fıtrat, iman, küfür, nörobiyoloji, psikososyoloji.

A BEGINNING TO THE NEUROBIOLOGY AND PSYCHOSOCIOLOGY OF FAITH

Abstract

A function that is called creation means the right way of being. Creation and wills and unconverted temperaments It is planned on a path that will result in God's existence and unity. Therefore, disbelief and profanity deviate from the creation. The Qur'an expresses this community as "wrath", "astray" is a beautiful summary of what we have said. The believer is the person who has not fallen in front of his creation, and the believer has deviated from the path he put before creation.

Key Words

Creation, faith, profanity, Neurobiology, psychosociology, iaith.

¹ Uzm. Dr., İstanbul (hakyalman@yahoo.com)

Gönderim Tarihi: 06.01.2018, Kabul Tarihi: 20.01.2018

1. İMAN KAVRAMININ İZLERİ

İman genel kullanım şekli ile hayat tercihini ifade eden bir kavram olmakla birlikte ontolojik açıdan ele alındığında varlığın nihai hedefi ve son meyvesi olarak kabul edilmelidir. Maddî alandan derine doğru inildikçe en derin merteye muhtemelen hakikat olarak bilimsel çalışmaların da keşfettiği bir varlık mertebesi şeklinde önümüze çıkacaktır. Bu merteye ilim, hikmet, marifet, kelam ve tasavvuf gibi nübüvvet yolunun bakış açısını temsil edenlerle ontoloji gibi felsefenin bakış açısını temsil edenlerin bulunduğu yer olacak gibi gözükmemektedir. Bu noktadan bakıldığında varlık sisteminin genel işleyişi içinde ve bu işleyişin nihai noktası olan insan biyolojisi ve insan beyinde hakikat mertebesindeki bu iman kavramının izleri bulunmalıdır. Bu manayı Bediüzzaman *Muhakemat* isimli eserinde çok veciz bir şekilde şöyle ifade etmiştir:

Alemde meylü'l-istikmal vardır. (Bizde birisi demiştir: Her zerrede temayül ayandır tekamüle / Her soyda füyuz-u hüveyda-nüma ile / Bir nokta-i kemale şitab üzere kainat, / Ol noktaya teveccüh ile yükselir hayat. Kahriyyat) O'nun ile hilkat-i alem, kanun-u tekamüle tabidir. İnsan ise; alemin semerat ve eczasından olduğundan, onda dahi meylü't-terakki mevcuttur. Bu meyl ise telahuk-u efkardan istimdat ile neşvünema bulur. Telahuk-u efkar ise tekemmül-ü mebadi ile inbisat eder. Tekemmül-ü mebadi ise fünun-u ekvanın tohumlarını sulb-ü hilkatten zamanın terbiyegerdesi bir zemine ilka ile telkih eder. O tohumlar ise tedricî tecrübeler ile büyür ve neşvünema bulur.

Bu noktadan bakıldığında iman hakikatının varlık sistemi içerisinde aranacağı en verimli alan hayat ve hayat kavramı olmalıdır. Varlığın genel işleyişi içinde ve şu anki kabul şekli ile ilk patlamadan bugüne kadar devam eden süreçte ortaya çıkan en önemli sonuç hayat ve hayatın da en önemli meyvesi şu anki paylaşımımızın aracısı olan akıl olmuştur. Bu anlamda hayatın ilgili olduğu bütün alanlarda (biyoloji, psikoloji, sosyoloji, tarih vs.) doğru anlayıp tanımladığımızda buralarda iman kavramının ontolojik karşılığı da ortaya çıkacaktır. Burada bahsini ettiğimiz kişinin tercihleri ya da sahip olduğu kültürel kodlarla yönelimi değil objektif bir nazarla varlığın doğru okunmasının neticesidir. Bu anlamda iman seküler bir yaklaşım ile varlık idrakinin dışına çıkarılabilecek bir kavram olmaktan çıkmaktadır. Yine Bediüzzaman'ın Otuzuncu Lem'a'da ifade ettiği şu paragraflar meramımızı en güzel şekilde toparlamaktadır.

Hem hayatın hakikati altı erkan-ı imaniyeye bakıp manen ve remzen isbat eder. Yani, vacibü'l- vücudun vücub-u vücudunu ve hayatı sermediyesini... hem dar-ı ahi-reti ve hayat-ı bakiyesi... hem vücut-u melaike... hem sair erkan-ı imaniyeye pek kuvvetli bakıp iktiza eden bir hakikat-i nuraniyedir.

Evet, nasıl ki hayat bu kainattan süzölmüş bir hülasadır; ve şuur ve his dahi hayattan süzölmüş, hayatın bir hülasasıdır; akıl dahi şuurdan ve histen süzölmüş, şuurun bir hülasasıdır; ve ruh dahi hayatın halis ve safi bir cevheri ve sabit ve müstakil zatıdır. Öyle de maddî ve manevî hayat-ı Muhammediye (asm) dahi, hayat ve ruh-u kainattan süzölmüş hülasatü'l hülasadır; ve risalet-i Muhammediye (asm) dahi kainatın his ve şuur ve aklından süzölmüş en safi hülasasıdır. Belki maddî ve manevî hayat-ı Muhammedi (asm) asarının şehadeti ile hayat-ı kainatın hayatıdır. Ve risalet-i Muhammediye (asm) şuur-u kainatın şuurudur ve nurudur. Ve vahy-i Kur'an dahi hayattar hakaikının şehadeti ile hayat-ı kainatın ruhudur ve şuur-u kainatın aklıdır.

Bu tanımlamalarda iman hayat bağlantısı ve bu bağlantı içerisinde ortaya konan Hz. Muhammed (asm) ve Kur'an tanımlamaları bir inanç meselesi olarak değil bir varlık bilim konusu olarak ortaya konulmaktadır. Bu anlamda bilimlerin objektif çalışmalarının konusudur. Bu konunun çalışılacağı en önemli alanlar içinde fizik, psikoloji ve nöroloji sayılabilir.

2. BİLGİNİN İŞLENİŞİ

Bugün kabul edilen şekli ile ilk patlamalar sonra maddenin oluşumu gezegen ve yıldızların yaratılması, yeryüzünün vücuda getirilişi ve yeryüzünde hayat hakikatinin yaratılışı ve hayatın en nihai meyvesi beyin ve işleyişleri, varlık aleminde gözlenen muhteşem bir tekamül tablosunu önümüze koymaktadır. Beyinle beraber tezahürlerinde gözlenen şuur, insaniyetin ve varlık aleminde insan denen gerçeğin yaratılmasının en önemli merhalesi olsa gerektir. İnsanla beraber yani Hz. Âdem'in (as) yeryüzüne indirilmesi ile birlikte görünen, alemde davranış modellerinin arka planları şekillenmeye başlamış bir insan bedenindeki yüz milyar nöronun farklı şekilde bağlantıları ile ortaya çıkan duygu, düşünce ve davranışlar yeryüzünün sosyal ve tarihî süreçlerinde altyapısını teşkil etmiştir. Teknolojinin gelişimi de bu sürecin bir uzantısı kabul edilebilir. Bütün bu sürecin geldiği noktada beyin ve işleyişi ile ortaya konan modeller içinde bilginin işleyişi üç aşamadan geçiyor olmalıdır: Duyusal kayıt, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellek şeklinde ortaya konan süreçler yeryüzünde beyin eksenli insaniyet hakikatinin vücuda getirilişinde önemli bir altyapıyı oluşturmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin yardımı ile beyinde bilginin hangi süreçlerden geçerek işlendiği ve davranışların, hissedişlerin nasıl ortaya çıktığı ile ilgili ortaya konan yak-

laşımlarda bilginin temelinin hücre olduğu saptanmıştır. Bu araştırmalar sonucunda farklı çalışmalar ortaya konmuştur. Bunları şöyle sıralayabiliriz; beynin farklı bölge-lerinin fonksiyonel olarak şekillenmesi ve bu bölümlerin ortaya koyduğu sonuçlar şeklinde davranışların izahı yapılması, yine beyindeki farklı lezyonların oluşturduğu eksiklikler ile farklı bölgelerin davranışlara etkilerinin anlaşılmasına çalışılması ve yine beynin fonksiyonel MRG gibi yöntemlerle her bir fonksiyonun aktif hale getirdiği böl- gelerin anlaşılmasına çalışılması ya da yapay zeka çalışmaları ile bilgisayar modelleri üzerinden beynin anlaşılmasına çalışılması. Bu çalışmaların hedefi davranış, duygu, dü- şünce ve inanışların merkezinde bir organizma olan beynin anlaşılması ve varlık sis- teminden arka plana ve ruha giden yolun çözümlenmesi hedeflenmiştir. Bu yüz milyar nöronun snaps aralığı adı verilen sayısız bağlantılarla oluşturduğu akışlar ve bunların insan adı verilen organizmaların iç yapıları ile etkileşiminden davranış, düşünce ve inanış modelleri hasil olmaktadır. Yüz milyar nöronun her birinin yüzlerce bağlantı yapabilme potansiyelinden ve hücre zarında sodyum, potasyum ve klor alışverişi ile gerçekleşen sayısız yöndeki elektrik akışlarının oluşturduğu akıl almaz bir faaliyet alanıdır. Bu sayısız elektrik akışları dopamin, serotonin, norepinefrin, asetilkolin ve GABA adı verilen ve snaps aralıklarından bir nörondan diğer nörona geçen maddele- rin faaliyeti ile beyin fonksiyonu ortaya çıkar.

Dopamin hareketlerin oluşturulmasına devam ettirilmesi, hormon faaliyetlerinin düzenlenmesi, akîl fonksiyonların gerçekleştirilmesi, dürtü ve içgüdü olarak adlandı- rılan durumların ortaya çıkışında etkilidir. Serotonin kaygı ve endişe gibi hallerle ve depresyonla ilişkili olarak tanımlanmış ancak davranışlarda mı yoksa bilişsel fonksi- yonlarda mı daha etkili olduğu netleşmemiştir. Uyku, yeme içme, şehvî fonksiyonlar, saldırganlık, dürtü kontrolü ve ağrıyı algılama gibi davranışlarla da ilgili olduğu bilin- mektedir. Norepinefrin organların uyarılması ve vücutta canlılığa yol açan bir nörot- ransmitterdir. Dolayısıyla uyanık kalma, kan basıncını etkileme ve kalp hızını artırma gibi etkileri vardır. Asetilkolin beynin kabuk kısmı diye ifade edilen korteks duygu- ların oluşum yeri olan limbik sistem ve duygusal iletimlerin merkezi olan talamus ve hipotalamus ile ilişkilidir. Aynı zaman da hafıza fonksiyonu üzerinde de etkilidir. GABA ise beyinde çok yüksek konsantrasyonlarda bulunur. Temel işlevi dengelemek ve kas fonksiyonlarını kontrol etmektir.

3. NİHAİ MEYVE İNANAN BEYİNDİR

Beyin, kafatası adı verilen koruyucu içerisinde muhteşem bir tasarımı olan ve

bedendeki nöronların yüzde 90'ını içerip farkında olma, mantık yürütme, öğrenme, hafıza ve duyguların merkezidir. Bu akıl almaz elektrik akışları ve nörotransmiterler alışverişleri ile ortaya konan muhteşem fonksiyonlar için bazı nöronlar fonksiyon birlikteliği ile gruplar oluşturacak şekilde bir araya gelirler buna asosasyon denir. Genel olarak üç ana kısımdan oluşur: arka beyin, orta beyin ve ön beyin. İngiliz nörolog Jhon Hoghlings-Jackson beynin bir hiyerarşiye göre vücuda getirildiği teorisini ortaya atmıştır. Bu görüş nöroloji, psikoloji ve sosyoloji üzerinde büyük etki göstermiştir. Genel beyin bölgelerinin işleyişinin birbiri ile ilişkisi ile ilgili bir başka açıklamada 1950'lerde Paul Maclean tarafından geliştirilmiştir. Bu bölümlerin en ilkel "sürünge, daha geniş eski memeli ve en karmaşık yeni memeli" olarak belirtmiştir. Burada beyinle ilgili bir tekamül nazariyesi ortaya konmuştur. Ana rahminde de yeryüzündeki canlı hiyerarşisine benzer şekilde bir tekamül olduğu iddia edilmektedir. Diyebiliriz ki yeryüzündeki ve hatta kainattaki nihai meyve inanan beyindir ve kainattaki bütün sistem bu sonuç için işlemektedir. İnanan beyin hakikat içerisindeki en nihai meyve insanlık tarihinin ortaya koyduğu net bir netice olarak ifade edilebilir ki Hz. Muhammed'dir (asm).

Doğru düşünce ve doğru inançların ortaya çıkmasında dopamin, serotonin ve asetilkolin gibi nöronlar arasında bağlantı maddelerin önemli bir etkisi vardır. Özellikle dopaminin psikotik hastalıklarla bağlantısı üzerinde çok durulmaktadır. Bu tür hastaların imtihana tabi olmadığı da dikkate alınırsa bu maddelerin dengeli işleyişi ve özellikle limbik sistem adı verilen beyinde duygu ve hafıza gibi fonksiyonların merkezi olan yerin insan hakikatinin gerçekleşmesi ve dolayısıyla varlığın hedeflenen anlamı bulmasındaki yeri çok önemlidir. *İnanan Beyin* isimli kitabında Michael Shermer inancın beyin işleyişi ile ilgili boyutunu ele almaktadır. Bu kitabın "İnanan Nöron" isimli bölümünde zihni, beynin sinir aktivitelerinin dışı yansıması olarak tanımlamakta, burada zihin ve nöronlar arasında bir bağlantı kurulmaktadır. Beynin fonksiyonlarının doğru anlaşılması için nöronların doğru anlaşılması gerekmektedir.

4. İNANÇ GENİ

Bu çalışmadaki tezimizi doğrulayan başka bir gelişme de ABD Ulusal Kanseri Enstitüsü'nde görev yapan Hamer'ın 1998 yılında insanın genetik yapısının inanç üzerindeki araştırmalarıyla ortaya çıktı. Hamer ilk olarak genetik yapıları aynı olan tek yumurta ikizleri üzerinde araştırma yaptı. Ardından genetik yapıları tam olarak örtüşmeyen ancak aynı ortamda büyüyen kardeşlerin inançlarını karşılaştırdı. Bu araş-

tırmaya göre kardeşler aynı ortamda yetişseler de farklı inançlara sahip olabiliyordu. Ancak Hamer genetik yapıları aynı olan tek yumurta ikizlerinin Allah inancının da neredeyse aynı olduğunu gördü. Bunun üzerine genler ve inanç arasında bir bağ olduğu kanısına vararak araştırmayı bu yönde derinleştirdi. Daha sonra 35 bin genden hangisinin inancı etkilediğini bulmaya çalıştı. Yıllar sonra monoamin enzimlerinin salgılanmasını kontrol eden dokuz gen üzerinde yoğunlaştı. Ve sonunda “inanç geni”ni bulduğunu açıkladı. Hamer’a göre monoamin enzimleri insanın bilinç, hafıza ve algılama gibi duyularını yönlendiriyor. Bununla birlikte bilim adamının inanç geni adını verdiği gen insanoğluna asıl ayırt edici olan kişisel ve evrensel farkındalık yeteneğini de kazandırıyor. Böylece insanın “evren, sonsuzluk, Tanrı” gibi soyut kavramlar üzerinde düşünmesini sağlıyor.

İnanç geni açıklaması tüm dünyada büyük bir tartışmaya yol açtı. Virginia Üniversitesi uzmanı Lindon Eaves: “Tanrı kavramının beyinde şekillendiği doğru olabilir, peki neden bu kavram oluşuyor ona bakmak lazım. Yani neden beyinde kimyasal aktiviteler yaşanıyor? Bence bunun cevabı yine Tanrıda yatıyor.” diye bir açıklama yaptı. Bazı bilim adamları genin bulunmasının ardından “bu Tanrının insan vücuduna nüfuz ettiği ve gücünü gösterdiği” açıklamasını yaptı. *Time* dergisi de bu konuyu “Tanrı Geni” diye kapak yaptı. Araştırmayı yayımlayan *Time* dergisine göre “İnanç geninin bulunması, bilim ile din dünyası arasında yüzyıllardır yaşanan ‘Tanrı var olduğu için mi inandık, yoksa inanma ihtiyacı mı Tanrıyı oluşturdu?’ tartışması”nı yeniden alevlendirdi. Amerikan biyoloğun “İnanç genini buldum” açıklaması bilim ve din dünyasına bomba gibi düştü. Ateistler inanç geni keşfinin Tanrı olmadığının bir kanıtı olduğunu öne sürdü. Ancak birçok bilim adamı bu görüşe karşı çıktı.

SONUÇ

Şahsımızca 13,7 milyar yıllık kainat ömründe varlığı ile ilgili verilerin 10 bin yıl öncesine ancak götürülebildiği bilinen insanoğlunun beyinde Tanrı kavramının oluştuğu düşüncesi son derece sık bir düşüncedir. İnsan ve beynin oluşuna kadarki kainat sürecinin göz ardı etmektedir. Aslında varlığın gelişim safahatında nihai nokta olarak kabul edilebilecek insan beyinde inanmayı netice verecek bir yapının varlığı kainatı yaratan Kudret’in sistemi kendi tanınması ve bilinmesi üzerine kurduğunun apaçık bir delilidir.

Bütün bunlardan sonra fitrat adı verilen bir işleyiş varlığın doğru gidiş yollarını ifade etmektedir. Bu anayol içerisinde her bir varlığın kendi doğru işleyişini gösteren

farklı farklı kısa yollar mizaç şeklinde değerlendirilebilir. Fitrat ve irade ile yollarından saptırılmamış mizaçlar Allah'ın varlığı ve birliğini netice verecek bir yol üzerine planlanmıştır. Mizacının gereğini yaşayan her şuur sahibi de fitratın önüne geçecek irade ile ortaya konmuş duygu düşünce ve davranışlardan uzak kaldıkça aslında Rabbini bulmak üzere programlanmıştır. Dolayısıyla inançsızlık ve küfür fitrattan sapmaktır. Kur'an'ın bu topluluğu “mağdup” ve “dallin” olarak nitelendirmesi ise bu söylediklerimizin en veciz şekliyle ifadesidir. İnanan kişi fitratının önüne geçmemiş, inançsız ise fitratının önüne koyduğu yoldan sapmış kişidir.

Kaynakça

1. Arkonaç, Sibel Ayşen. *Psikoloji*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
2. Aronson, Billy. *Bilimsel Gaflar Doğruya Giden Eğri Yolda Serüvenler*. trc. Nermin Arık. Ankara: TÜBİTAK Yayınları, 2005.
3. Coşkun, Hamit. *Psikolojiye Giriş Ders Notları*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 2003.
4. Greenfield, Susan. *İnsan Beyni*. trc. Burcu Çekmece. İstanbul: Varlık Yayınları, 2000.
5. Karakaş, Sibel, Hamdullah Aydın, Cenap Erdemir ve Çiğdem Özesmi. *Beyin ve Kognisyon*. Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi, 2000.
6. Mesulam, Marsel. *Davranışsal ve Kognitif Nörolojinin İlkeleri*. trc. İ. Hakan Gürvit. İstanbul: Yelkovan Yayıncılık, 2004.
7. Shermer, Michael. *İnanan Beyin*. trc. Nurettin Elhüseyni. İstanbul: Alfa Yayınları, 2005.
8. Morris, Charles G. *Psikolojiyi Anlamak*. trc. H. Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 2002.
9. Nelson, Aaron P. ve Susan Gilbert. *Belleğinizi Nasıl Güçlendirebilirsiniz?* trc. Saadet Arıkan. İstanbul: Optimist Yayın, 2005.
10. Nursi, Bediüzzaman Said. *Lem'alar*. İstanbul: Sözler Neşriyat, 2010.
11. ___, *Muhakemat*. İstanbul: Sözler Neşriyat, 2006.
12. ___, *Sözler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2016.
13. Öktem, Öget. *Davranışsal Nörofizyolojiye Giriş*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2006.
14. Snell, Richard S. *Tıp Fakültesi Öğrencileri için Klinik Nöroanatomi*. trc. Mehmet Yıldırım. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 2000.

DİNİ CEMAATLER SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI OLARAK KABUL EDİLEBİLİR Mİ?

İbrahim KAYGUSUZ¹

Öz

Sivil toplum, devlet dışı gönüllü organizasyonlar ve düşünce kuruluşları olup tarihsel bağlam ve küresel görünürlük itibarı ile sosyal, kültürel ve siyasî yapıya sahiptirler. Dinî cemaat ise siyasî ve seküler düzlem üzerinden değil manevî ve ruhanî muhteva üzerinden tanımlanması gereken bir olgudur. Dolayısıyla dinî cemaatler sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılmaz. Ancak günümüzde cemaatlerin aynı zamanda sosyal bir kurum hüviyetinde oldukları ve aynı zamanda siyasî konularda bir tutum gös-terdikleri göz önünde bulundurulmalıdır.

İslam'da sivil haklara yüklenen anlam Batı'dakinden daha derin köklere sahiptir. Müslüman dünyanın sivil toplum uygulamaları da tarihsel olarak Batı'dan çok öncedir. Örneğin özgürlük İslam'da çok ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Said Nursi, özgürlüğün insanla birlikte doğan ikiz kardeş olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda Allah'a karşı kulluk, bir mü'min için bütün özgürlüklerin temelidir.

Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk döneminde modernleştirme ve sekülerleştirme çabaları büyük bir hızla devam etmiştir. Dinî cemaatleri doğuran kültürel ve siyasal sebeplerin başında Kemalizm'in zorla modernleştiren dayatmaları gelmektedir. Sekülerleştirme çabaları dinî yapılanmalara büyük hız kazandırmıştır.

Anahtar Kavramlar

Sivil toplum, Avrupa tarihi, İslam, dinî cemaatler, Nurculuk Hareketi

CAN RELIGIOUS COMMUNITIES BE ACCEPT AS CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS?

Abstract

Civil society, non-state voluntary organizations and think tanks have historical, global visibility and social, cultural and political structures. The religi-

* Doktora öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta
(ibrahimkaygusuz@gmail.com)

Gönderim Tarihi: 22.02.2017, Kabul Tarihi: 05.01.2018

ous community is a phenomenon that should be defined not through the political and secular plane but through the spiritual and spiritual content. Therefore, religious communities can not be called civil society organizations. However, it should be noted that nowadays the congregations are at the same time a social institution and at the same time they show an attitude towards political issues. The meaning of civil rights in Islam has deeper roots than in the west. The civil society practices of the Muslim world are also historically more prevalent than the West. Freedom, for example, has a very privileged position in Islam. Said Nursi says that his freedom is a twin brother born with man. In this context, worshiping God is the foundation of all freedom for a believer. Secularization and modernization efforts in the first period of the Republic of Turkey has continued at a great pace. At the forefront of cultural and political reasons leading to religious communities comes the imposition of Kemalism forcibly modernizing. The secularization efforts have made the religious structures a great speed.

Keywords

Civil society, European history, Islam, religious communities, Nursi.

GİRİŞ

Türkiye’de dinî cemaatleri sivil toplum kuruluşları olarak ifade etmek son yılların yaygın bir söylemi olmaya başlamıştır. 15 Temmuz darbe girişimi ile birlikte söylem, keskin bir kırılma yaşadı. Bu süreçle birlikte birikmiş Kemalist refleks, Kur’ancı, mealci (bazen de İslamcı) koro ile söylem birliği yaparak dinî cemaatleri “şeytanlaştırma” gayretine girdi. Bu atmosferde yüzyıllık bir tecrübesi ve tarihî hafızası olan Nurculuk hareketi ABD’de bulunan ve Türkiye üzerinde hesapları olan bir kişi üzerinden hedef tahtasına konuldu.

Sivil toplum kavramı, özellikle Avrupa siyasal tarihi bağlamında, kısmen de çağdaş küresel görünürlüğü itibarı ile ağırlıklı olarak ‘siyasa’ya tekabül etmektedir. Dinî cemaat kavramı ise, pür siyasanın sıkıştırılmış alanına giremeyecek düzeyde farklı perspektifler içeren, bünyesinde siyasa da dâhil dünyevî ve uhrevî birçok unsuru barındıran manevî bir yapıdır.

Dinî cemaatler toplumsal ve siyasal dünyaya dönük işlevleri bağlamında sivil sayılabilir fakat vahye dayalı manevî karakteri bakımından olgusal dünyayı aşmaktadır. Böyle manevî yapıları sivil toplumun muğlak ve özünde seküler unsurları barındıran ağına taşımak hem bilime hem de ahlaka aykırıdır.

Bu makalede, önce sivil toplumun tanımsal çerçevesi, Avrupa siyasî tarihindeki arka planı ve bugün geldiği nokta irdelenecektir. Daha sonra sivil toplumun İslam'daki yeri incelenmeye çalışılacaktır. Son olarak Türkiye'de dinî cemaatlerin ortaya çıkışı ile Avrupa siyasal tarihinde sivil toplumun ortaya çıkışı dinî, siyasî ve ideolojik bağlamda karşılaştırılarak bu kavramlar arasındaki temel farklar anlaşılma çalışılacaktır.

1. TANIMSAL ÇERÇEVE

Sivil toplum kavramı, devlet mekanizmasının dışında farklı alanlarda çalışan gönüllü organizasyonları ve düşünce kuruluşlarını ifade etmektedir. Sivil toplum günümüzde yerel ve ulusal olmayı aşarak bölgesel ve küresel bir nitelik kazanmıştır.

Siyasî, ekonomik ve kültürel kullanıma girdikçe sivil toplumun tanımındaki çeşitlilik ve muğlaklık artmaya başlamıştır. Örneğin son yıllarda Doğu Avrupa ve Latin Amerika ülkelerinin demokrasiye geçiş süreci ile birlikte sivil toplum şu şekilde tanımlanmaya başlanmıştır: “Otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş sürecinde, bireysel hak ve özgürlükleri genişleten birincil aktör.” (Keyman 2008, 4)

Sivil toplum, temelde demokratikleşme sürecine katkıda bulunma gibi bir siyasî role sahiptir. Sivil toplumun bu bağlamdaki tanımı, “bir toplumsal yapılanmanın siyasal iktidarın baskısı ve denetimi dışındaki gönüllü organizasyonu” şeklindedir. Dolayısıyla toplumsal sorunlara etkili ve uzun dönemli çözüm bulma sürecine aktif olarak katılan ve bu temelde siyasî aktörleri politikalar üretmeye yönlendiren gönüllü yapılar faaliyetlerini devlet mekanizması dışında gerçekleştirirlerse sivil toplum kuruluşu olurlar. (Keyman 2008, 2)

Demokrasi ve sivil toplum modern zamanların iki başat gerçeği olarak karşılıklı etki ve tepki içinde işlevsel hale gelmektedir. Şehirleşen ve küreselleşen dünyamızda milyonlarca birey, sivil toplum kuruluşları yolu ile sorumluluk alarak demokrasinin gelişmesine katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Milyonlarca kişinin bu tür çabalarına rağmen çağdaş küresel toplumlarda insan ilişkileri hedeflenen düzeye ulaşmamıştır. Özellikle etnik ve ideolojik yapılanmaların egemen olduğu toplumlarda bireysel ilişki tarzı sivil ve demokratik bir yapılanmadan çok patronaj ve nepotizm tarzında ilerlemektedir. Bu toplumlarda sosyal ve kültürel doku, himayecilik ve kayırmacılığın gölgesinde, demokrasi ve sivil toplumun aleyhinde bir süreç izlemektedir.

Avrupa'nın siyasal tarihinde baskıcı merkezî iktidarlara ve kilise gücüne karşı bireylerin hak ve özgürlüklerini önceleyen oluşumlar olarak doğan sivil toplum, çağdaş küresel dünyada hem anlam kayması hem de içerik çeşitliliği yaşamıştır. Sivil toplum günümüzde devletin siyasal yapılanması içinde demokratikleşmeye katkı sağlayan ve aynı zamanda bireylerin demokratik haklarının gelişmesi için devlet dışı hareket eden organizasyonlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2. TARİHSEL PERSPEKTİF: AVRUPA VE SİVİL TOPLUM

Batı'da sivil toplumu ortaya çıkaran tarihî ve toplumsal sebepleri üç başlık altında toplamak mümkündür:

2.1. Baskıcı Yönetimlere Karşı Bireysel Özgürlük Arayışları

On ikinci yüzyıldan itibaren feodalitenin çözülmesi ve burjuvazinin gelişmesi, Batı Avrupa'da şehirlerin önemini yeniden gündeme getirmiştir. Bu süreçle birlikte şehir hayatını düzenleyen Roma hukuku yeniden kullanıma girmiştir. Sivil toplum terimi, bu dönemin 'şehir adabı'na karşılık gelmekteydi. Sivil toplum kavramının 'sivil'i, şehir hayatının haklarını ve yükümlülüklerini ifade etmekteydi.

Max Weber'e göre Ortaçağ Avrupası'nda sur içindeki şehrin en yüksek koruyucusu lorddur (Weber 2012, 124) ve şehirlerde 'kült bağlar' varlığını korumaya devam etmektedir. Avrupa şehirlerinde siyasî lorda (merkezî güç) karşı sorumlu olan, onların emrinde çalışan halkın zaman içinde ağır şartlara tepki verdiği ve karşıt bir güç oluşturarak şehirlerin idaresinde söz sahibi oldukları bilinmektedir. Bu durum merkezî güce karşı çevrenin, periferinin veya alt/orta sınıfın siyasî güç sahibi olmasını sonuç vermiştir. Sosyolog Weber'in 'lord'a karşı konumlandığı bu yeni güç 'sivil inisiyatif'tir.

Ortaçağ Avrupa şehirlerinde yurttaşların kazandığı hakların meşru otoritelerce onaylanması tarihsel olarak uzun zaman almıştır. Bu dönem Avrupa'sında sivil toplum bağlamında şekillenen 'yurttaşlar birliği' ile 'merkezî otorite' arasında değişen derecelerde 'özerklik' ve 'özyönetim' sözleşmeleri imzalanmıştır. Bu olgusal durumu siyasal tarih bağlamında 'sivilleşme'nin ilk adımları olarak görmek mümkündür.

Max Weber, tarihsel belgelerin, Ortaçağın yeminli kardeşlik (*conjuratio*) gibi sivil toplum yapılanmalarından çok az bahsettiğini (Weber 2012, 130) dile getirmektedir. Mesela Milan'da askeri açıdan kudretli olan kent sakinleri, 980 yılında papazlara karşı *conjuratio* hazırladılar. Yeminli kardeşlikte amaç, sivil hakların temelini teşkil eden

savunma ile şehir sakinlerinin adaletle yönetilmesidir. Zaman içinde asillerin şehir hayatına karışmamaları, şehirlerin kendi askeri güçlerini örgütlemeleri ve hukuk kurallarının şehrin belirlediği şekilde uygulanması konularında uzlaşma sağlanmıştı.

Devletle sivil toplum arasındaki bu ilişki şekli, zamanla sivil toplumun devlet alanı dışında konumlanmasını sonuç vermiştir. Böylece sivil toplum, süreç içinde modern dönemlere özgü ve gelenekselden farklı olan bugünkü konumuna evrilmiştir. Bununla birlikte sivil toplumun bazı belirgin izlerini modern öncesi toplumlarda aramak gerekmektedir. Weber'in Avrupa tarihi açısından dikkat çektiği 'yurttaşlar birliği' ile merkezî otorite arasında gerçekleşen 'özerklik' ve 'özyönetim' sözleşmeleri bu bağlamda değerlendirilebilir.

Fransız düşünür Montesquieu sivil toplumun ortaya çıkmasında, Weber'den farklı tarihsel süreçlere vurgu yapmakla birlikte, feodal dönemin sonunda "belli hakların yasal temelde tanımlanmasını" sürecin başlangıcı kabul etmektedir. Ona göre hak ve özgürlükleri devletin denetimi dışında yasal güvence altına almak sivil bir toplum düşüncesinin ürünüdür.

Gelişen tarihsel süreç sonunda sivil toplum kavramı demokratikleşme ve katılımçılık gibi önemli kavramlarla ilişkilendirilerek yeni ve özgün bir tanıma kavuşturulmuştur. Dolayısıyla sivil toplum günümüzde katılımcı demokrasiyi sağlamak için siyasal aktörleri etkilemeye dönük bir anlam düzeyine tekabül etmektedir.

2.2. Düşünce Tarihine Yön Veren Düşünürlerin Katkıları

Batı düşünce tarihinde önemli roller üstlenmiş birçok düşünür sivil toplumla ilgili teorik tartışmalara katkı sağlamıştır. Avrupa tarihinin Rönesans ve sonrası (Reformasyon, Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Aydınlanma vb.) bu düşünürlerin katkıları ile şekillenmiştir. Bunlardan bazılarının görüşleri şu şekildedir:

Montesquieu *Kanunların Ruhu Üzerine* adlı eseri ile hukuk ve siyaset bilimlerine önemli katkılar yapmıştır. Kuvvetler ayrılığı ilkesini ön plana çıkaran Montesquieu'ya göre üç hükümet tipi vardır: cumhuriyet, monarşi ve istibdat. O'na göre cumhuriyet ilkesi erdemdir. (Aron 2000, 27)

Avrupa'nın sivil toplum düşüncesine teorik bağlamda büyük katkı yapan Montesquieu, insan tabiatının evrensel yasalarına göndermede bulunur. Ona göre iktidara sahip olan herkes, onu istismar etmeye eğilimlidir. Şayet onu durduracak bir engel yoksa gidebileceği yere kadar gider.

Jean Jacques Rousseau siyasal toplumun değişen ihtiyaçlarına yeni sorunlar ve kavramlar bağlamında katkı sağlayan düşünürlerden birisidir. Sivil toplum olgusunun temel dinamiklerinden birisi olan özgürlük kavramı Rousseau'nun çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Rousseau iktidar ilişkilerinde genel iradeye, gönüllülük esasına ve toplumsal değerlere dikkat çekmektedir.

Rousseau'ya göre insan doğal hayatta mutludur. Toplum hayatı kavga ve çatışmalar içerir. İnsanlar barış içinde yaşamak ve kendi mülkiyetlerini korumak için bir araya gelir, özel çıkar ve iradelerini 'genel irade'ye dönüştürerek toplumsal sözleşmeyi gerçekleştirir. Kıta Avrupası geleneğinden gelen Rousseau kolektivite, merkeziyetçilik ve bunların bileşimi olan 'cumhuriyet'e vurgu yapmaktadır.

John Locke Anglo-Sakson geleneğinde özel inisiyatif, sivil toplum, otonomi ve bunların bileşimi olan 'demokrasi'ye vurgu yapan bir filozoftur. İnsanların tabiat halinde gerçekte eşit, özgür ve muhtemelen mutlu halde yaşadıklarını dile getiren Locke, özgürlükçü bir devlet teorisini savunmaktadır.

John Locke kuvvetler ayrılığı ilkesine Montesquieu ile birlikte önemli katkılar yapan bir düşünürdür. Anayasalcılığa önemli katkılar yapan Locke'a göre yasama, yürütme ve yargının tek elde toplanması iktidara sınırsız bir güç verecektir.

Friedrich Hegel *Hukuk Felsefesi* adlı eserinde sivil toplum ile devlet arasında ayrım yapan Alman filozoftur. Hegel'e göre sivil toplum 18. yüzyıl Avrupası'nda, özellikle 1789 Fransız İhtilali ile birlikte gelişen modern ulusal devletin bir yönünü oluşturmaktadır. Hegel diyalektiğinde sivil toplum, aile ile devlet arasında bir aşamadır. Yani sivil toplum, devletten önce gelip aile ile devlet arasındaki çatışmaları ortadan kaldıracaktır. Hegel'de sivil toplum ne özgürlüklerin teminatıdır ne de bir sözleşmeyle gelişir. Tarihsel bir gelişme olarak modern bir toplumda olgunlaşan sivil toplum pazar ekonomisi, sosyal sınıflar, ekonomik şirketler, bireyler ve bağımlı olmayan her türlü kurum ve kuruluşu kapsar. Sivil toplum Hegel'de devlete bağımlı olmayan farklı birey, grup, kurum ve kuruluşların bir mozağini oluşturmaktadır.

Alman filozofu Karl Marx sosyal bilimlere ait klasik teorik yaklaşımını sivil topluma da uyarlamaktadır. Marx sivil toplumun temeline ekonomiyi yerleştirmekte ve onu devletten ayırmaktadır. Marx'a göre insanın doğayla ilk etkileşimini gerçekleştiren ekonomi, toplumsal hayatın temel paradigmasıdır. Ona göre insani etkinliklerin tümü üretim biçimine göre şekillenmektedir. Marx'a göre sivil toplum 18. yüzyıl Avrupası'nda burjuvazi ile gelişmiştir. Onun için sivil toplum, üretici güçlerin belli evrimsel gelişiminde ortaya çıkan bireyler arasındaki ekonomik ilişkilerin tümüdür.

Antonio Gramsci, Marx'ın aksine sivil toplumu alt yapısal bir alan değil, üst yapısal bir kurum olarak ele alan İtalyan düşünür Gramsci'ye göre sivil toplum bir sosyal grubun bütün toplum üzerinde yürüttüğü kültürel hegemonyasıdır.

2.3. Tarihsel Hristiyanlığın Kilise Kurumunun Katı Baskıları

Avrupa tarihi uzun yıllar ruhban sınıfının elinde bilime karşı gelmiş, bireylerin hak ve özgürlüklerini hiçe saymış ve engizisyon mahkemeleri yoluyla toplumu dizayn etmeye çalışmış olan kilisenin tarihi ile aynıdır.

Ortaçağ Avrupası'nda Papa Tanrı'nın yeryüzündeki halifesi, imparator ise güneş kralıdır. Kilisenin saf dışı edilmesi ile birlikte bu yetkiler devlete geçmiştir. Laiklik süreci ile birlikte kilise mahkemelerinin yerini sivil mahkemeler almıştır. Batı'nın bu hakları elde etmesi savaş ile ancak mümkün olmuş ve çok uzun zamanda gerçekleşmiştir.

Bu tarihsel süreçte krallar ve kilise karşı karşıya geldiği zaman imzalanan bir beynamede şu ifadeler yer almaktadır: “Papa ve Kilise asla sivil ve dünyevî şeyler üzerinde değil, ancak ruhanî şeyler üzerinde Tanrı'dan gelen güce malikdir.” (Barbier 1999, 77)

Batı tarihinde Hristiyanlık, Roma İmparatorluğu'nun resmî dini olduktan sonra kendini siyasetle sıkı bağlar içinde gördü. Bu din, Hz. İsa'dan (as) gelen aslî şeklini koruyamamanın yanı sıra bin yıllık bir siyasallaşma sürecini de yaşayarak bugüne geldi. Hristiyanlığın bu tahrif edilme ve siyasallaşma süreci onu kaçınılmaz olarak Avrupa'nın en katı kurumsal/siyasal hegemonyası haline getirdi.

Gramsci, Engels ve Marx gibi özünde vahye yabancı düşünürlerin, “Din insanlar için yabancılaştırıcıdır ve bütünüyle ortadan kaldırılmalıdır” şeklindeki söylemlerinde siyasal hegemonyaya indirgenmiş Hristiyanlık özelindeki bu din algısının etkisi büyük olmuştur. Öte yandan siyaseti küçümseyerek onu imanın ikincil alt alanı olarak gören Luther'in, “Bilge ve dindar hükümdarlar sayıca çok azdır” demesinde de bu hegemonik sapmanın etkisi büyüktür.

Hristiyanlığa ait bu siyasal yaşanmışlıklar Müslüman toplumlar için tarihsel tecrübe teşkil etmektedir. İslam'ın siyasallaştırılması endişelerine karşı birçok Müslüman düşünürün (Hasan-ı Basri, Ebu Hanife vb.) ikazları bu anlamda dikkat çekmektedir.

Bu bağlamda Said Nursi, İslam'da risk alanları oluşturabilecek ve Hristiyanlıktaki gibi acı sonuçlar doğurabilecek siyaset odaklı noktalara dikkat çekmektedir. Nursi'deki bu hassasiyetin temel sebebi bahse konu bu tarihsel tecrübedir. Keza İran'ın büyük

âlimlerinden Muntazeri'nin aşırı siyasallaşan ülkesini tenkit oklarına tabii tutması bu endişeden ötürüdür.

Batı'da Rönesans, Reform, Fransız İhtilali ve Aydınlanma gibi tarihsel süreçler ve bu bağlamda laikliğin ortaya çıkış serüveni kilisenin hegemonik baskısıyla ilintilidir. Laik, ruhban sınıfına mensup olmayan anlamındadır. Laik, Latince 'laicus' aslından alınmış Fransızca bir kelime olup lügat manası, "ruhanî olmayan kimse, dinî olmayan şey" demektir. Kavramın özü merkezîyetçi kilisenin gücü ve tutumuna karşı sivil bir tutumu içermektedir.

Katolik inanca göre insanlar ikiye ayrılır: Bir kısmı din adamlarıdır ve ruhanîler sınıfını teşkil ederler. Bu sınıf kendi içinde 'regulier' ve 'seculier' olarak iki zümreye ayrılır. Birinci zümre olan ruhanîler, hayattan uzak yaşayan ve manastırlara kapanıp ömürlerini ibadetle geçiren zahitlerdir (tekkeşinler). İkinci zümre ise papaz, piskopos gibi halk içinde ve herkesle birlikte yaşayan kilise hadimleri ve bilfiil dinî vazife gören ayin sahipleridir. Laikler ise ruhanîler sınıfının bu iki zümresine de mensup olmayan (zahit veya papaz olmayan) Hristiyanlardır. (Başgil 2012,151) Meşrutiyet yıllarında ülkemize giren laikliğin bizdeki versiyonu 'sivil' değil 'ladinî'dir. Laiklik bu anlamı ile bizde uzun yıllar katı merkezîyetçi vesayetin sopası olmuştur.

3. MODERN DÖNEMDE SİVİL TOPLUM VE BATI

Modern dönemlerde sivil toplum, devlete karşı örgütsel bir kapasite barındıran toplumsal gruplar olarak karşımıza çıkar. Bu toplumsal gruplar resmî otoritenin politikalarını yeniden oluşturacak, değiştirecek ya da sınırlayacak gücü temsil etmektedir.

Ernest Gellner *Özgürlüğün Koşulları Sivil Toplum ve Rakipleri* adlı eserinde sivil toplumu sendikalar, siyasî partiler, dinî yapılanmalar, baskı grupları ve dernekler gibi birey ile devlet arasındaki boşluğu dolduran aracı kurumlar olarak görmektedir. 1960 sonrasında ortaya çıkan sosyal gruplar özellikle çevreciler ve feministler sivil topluma temel bir eksen teşkil ettiler.

Modern zamanların sivil toplumu iki taraflı bir denge üzerine kuruludur. Bir yandan merkezî devlet, bireyleri grupsal baskılara karşı korur. Böylelikle bireyin özgürlükleri garanti altına alınır. Diğer yandan da merkezî devlet iktidarı, bağımsız bireylerden kurulu ve sivil toplumu oluşturan aracı kurumlar tarafından denetlenir.

Öte yandan postmodern dönemin önemli sosyologlarından Zygmunt Bauman, modern dönemin ulus devleti ile Ortaçağ kilisesinin benzer roller oynadığını söylemek-

tedir. Ona göre Batı yüzyıllar süren uzun yolculuğunun sonunda kavga ettiği 'öteki kendisi' ile aynı rolü oynamaya başlamıştır.

Bauman'a göre sivil hakların açtığı yolda ilerleyen modern dönemin ulus devletin dayattığı şey homojenlik yani milliyetçi, ırkçı ideolojidir. Bu durumun Ortaçağ kilisesinin dayatmasından farklı olmadığını dile getiren Bauman bütün dayatmaların aynı kapiya çıktığını ifade etmektedir.

Yapılan uygulama arzu edilmeyenler ve homojenleştirmeye uymayanların dışlanması, yabancılaştırılması, ötekileştirilmesi ve şeytanlaştırılmasıdır. İnsanların oynayabileceği rollerin türlerine kısıtlamalar getirmenin Ortaçağ kilise baskısından farklı bulunmamaktadır. Modern toplumlarda arzu edilen duruma uymayanlar damgalanarak cezalandırılmaktadır. Erving Goffman bu cezalandırma durumunu 'leke' kavramı ile açıklamaktadır.

Leke, düşük bir karaktere ya da ahlakî sapmaya işaret eden bedensel göstergedir. Bu kavram bazı insanların belgeli ve su götürmez bir özelliğinin önce kamunun dikkatine sunulması ve ardından da gizli bir özü, kötülüğü ya da ahlakî düşkünlüğünün görünür bir eti olarak yorumlanması anlamındadır.

Lekeliler hep kuşatma altında yaşar, gerçek kimliklerini gizlemek zorunda kalır ve sahte meşruiyet peşinde koşarlar. Bauman'a göre liberal pelerinin altında fırlatılan ırkçılık hançeri gelip bunları bulduğu gibi kapitalist hançer gelip yine bunları bulmaktadır. (Bauman 2014, 104)

Bauman'a göre lekeli kişinin kendisini olduğu gibi tanıtamaması lanet bir şeydir. Önceki dönemlerde var olan bölgesel ayrımcılığın yerini günümüzün toplumsal tecrit ve ruhsal yalnızlığı almıştır. Zulümden şefkate ulaşmak tarihsel olarak çok uzun ve dolambaçlı bir yolun yürünmesini gerektirmiştir. Fakat bu yolu tersinden katetmek için küçük bir adım yeterli olmuştur. Postmodern çağın Batı dünyası bugün böyle bir adım atmaktadır.

Postmodern çağın güçlülere vahşet çağlarının yöneticilerinden daha az zalim değildir. Çağın bu vahşî yüzüne dikkat çeken Zygmunt Bauman bankaların sadece mevcut ve müstakbel müşterilerine gülücükler dağıttığını dile getirmektedir. Paralı ve mutlu müşterilerin alışveriş yaptığı mekânlar kalın duvarlar, elektronik kameralar ve sivri dişli polis köpekleriyle çevrilidir. Bu atmosferdeki kibar hoşgörü sadece içeriye girmelerine izin verilenler için geçerlidir.

Modernlik ve Müphemlik (Bauman) kitabında yer alan Batılı bir Enstitü Müdürüne ait (1934) bir cümle şöyledir: “Aşağı insanların çoğalmamalarını sağlamalıyız.” Kili-senin baskısına karşı savaşılarak sivil haklarını elde eden Batı’nın geldiği bu noktaya ait 1935 tarihli benzer bir cümle ise şöyledir: “Yok etme, aşağı soydan olanların kısır-laştırılma yoluyla biyolojik imhası, sonra da sağlıksız ve istenmeyenlerin de nicelik-sel ezilmesidir. Burada yapılan iş, halkı fazla büyüyen yabanî otlardan korumaktır.” (Bauman 2014, 47) Bu kayıtlar, dönemin Alman biliminin, Nazi soykırımını nasıl mümkün kıldığına dair ibretli veriler olarak tarihteki yerini almıştır.

Bugün Suriye ve Irak savaşlarından kaçan mağdurlara karşı Batı dünyasının ger-çekleştirdiği ötekileştirme ve şeytanlaştırma uygulamaları tarihsel yaşanmışlıkların ibretimiz bir tekrarıdır. Modern Batı’nın çoğulcu demokrasi iddiası söylemden öte bir anlam ifade edememektedir.

Tunuslu devlet adamı ve düşünür Raşit Gannuşî de Bauman’a benzer ama daha içeriden ve Müslümanca okumalar yaparak, “Batı’nın uzun bir savaş ve mücadeleden sonra elde ettiği kazanımları daha sonra yağmalamaya başladığını” dile getirmektedir.

4. İSLAM VE SİVİL TOPLUM

İslam’da sivil haklara yüklenen anlam Batı’dakinden daha derin köklere sahiptir. İslam’da özgürlük, adalet, güvence vb. alanlardaki herhangi bir ihmal ‘günahkâr’ ola-rak adlandırmayı sonuç verecektir. (Gannuşî 2015, 30) Hâlbuki aynı özgürlük Batılı düşünür Jean Paul Sartre’ye göre herhangi bir ‘ötekî’nin müdahale alanının dışında olmak zorundadır. Bu tutum insanı mü’min olmak ile özgür olmak arasında bir tercihe zorlamakta ve imanla bağını koparmaktadır.

İslam’a göre özgürlük nefsin esiri olmak değil onun efendisi olmaktır. Özgürlük bi-rey aklının keşfedip üreteceği bir şey değil Allah’ın kuluna hediyesidir. Bu özgürlük ki-şiye özeldir ve kimseye verilmemesi gerekmektedir. Bediüzzaman özgürlüğün insanla birlikte doğan ikiz kardeş olduğunu söylemektedir. Bu bağlamda özgürlük hediyesini veren Allah’a karşı kulluk bir mü’min için bütün özgürlüklerin temelidir.

İslam’da dinî, siyasî ve kültürel çoğulculuk mevcuttur. Özgür yaşamak Müslüman, kâfir herkesin hakkıdır. Hz. Ömer (ra) kendi devletinde yaşayan yaşlı Hristiyanların güvence altına alınmasını emretmiştir. İslam devletinde yaşayan farklı din mensupları pratikte Müslüman vatandaşlarla eşit haklara sahiptir. Toplumsal haklar, güç dengele-ri ile değil Allah’a ve ahiret gününe iman ile garanti altına alınır. Bu bağlamda Müslü-man dünyanın sivil toplum uygulamaları Batı’dan öncedir.

Raşit Gannuşî'ye göre sivil toplum modern bir terimdir. Bu terimle iki şey ifade edilmeye çalışılır: siyasî bağlamda diktatoryal özellikleri barındırmayan idarî yapılanma, toplumsal/kültürel bağlamda ise gönüllü organizasyonlar. Böyle bir durumda devlet kaosa sürüklendiğinde veya herhangi bir zayıflamaya maruz kaldığında toplum çökmemektedir. Devletin sınırları içinde yaşayan bireylerin maddî ve manevî ihtiyaçları, tekelleşmiş bir devlet geleneği ile değil sivil toplum kuruluşlarının organizasyonları ile devam ettirilir. Burada üç unsur ön plana çıkmaktadır: özgürlük, demokrasi ve gönüllülük. Gannuşî'ye göre bunlar İslam dininin ve Müslüman dünyanın yabancı olmadığı unsurlardır.

Gannuşî'ye göre Batılılar sivil toplum kavramını Müslümanlara karşı bir ötekileştirme ve çatışma aracı olarak kullanmaktadır. Ona göre Batı'da sivilcilik, laiklik ve demokratik toplum birbiriyle ilişkilendirilmekte ve İslam'da bunların var olmadığı algısı oluşturulmaya çalışılmaktadır. Amaç İslam'la istibdadın aynı karede gösterilmesidir.

İslam siyasasında ırk, dil ya da tarih temel referanslar değildir. İslam, anlaşılabilir demokratik seçime ve gönüllü katılıma büyük önem vermektedir. İslam dini geleneksel toplumlarda var olan dayatmacı ve ırkçı bağları aşmak için gelmiştir. Said Nursi, "Mütehakkimane istibdadın şeriatla bir münasebeti yoktur, şeriat âleme gelmiş, ta istibdadı ve zâlimâne tahakkümü mahvetsin. Yani asl-ı şeriatın meslek-i hakikîsi, hakikat-i meşrutiyet-i meşrûadır." diyerek bu gerçeğe dikkat çekmiştir. (Nursi 2012c, 85)

İslam'ın vaz ettiği kanunlar yöneticinin yorum ile uygulama tarzını kendi tekeline alabileceği bir mahiyette değildir. İslam'da bir manayı başkasına zorla dayatan bir hukuk felsefesi ve uygulama yöntemi de yoktur. Bir yönetici veya fakih istediğini helal istediğini haram kılamaz, Cennet'in anahtarını tekeline alamaz. Örneğin şeriatla yönetilen toplumda Müslüman birey zekâtını topluma vermek zorundadır. Yönetimin şeriat olmaması durumunda birey yine zekâtını topluma vermek zorundadır. Çünkü emir bireyin kendisinedir. İslam'da birey odaklı emirler ve uygulamalar önemli yer tutmaktadır. Yöneticiler de âlimler de mutlak bağımsız değildir. İslam âlimleri gökyüzünün sözcüleri değil müctehittir. Batı'daki kilise ve Papa ile İslam uleması arasındaki temel fark budur. Bu temel fark iki farklı toplum tipinin doğmasına sebep olmuştur.

Sivil toplumun temel unsurları olan özgürlük, adalet, eşitlik, gönüllülük, aidiyet, çoğulculuk, insana değer vermek vb. erdemler İslam'ın özünde mevcuttur. Örneğin herkes Rabbinin huzurunda eşittir. Din bireyin köleleştirilmesini reddeder. Bunun için zalime karşı direnmeyi emreder. İslam kendi müntesiplerinin zalim yöneticiye karşı elle, dille, hiç olamazsa kalple direnmesini ister. Bu sivil toplum ve demokratik yönetim açısından önemli bir uygulama tarzıdır.

Hadis-i Şerifte “cihadın en üstününün zalim sultana karşı hakkı söylemek” olduğu dile getirilir. Bediüzzaman bu durumu şu ifadelerle dile getirir: “İstibdat, zulüm ve tahakkümdür. Meşrutiyet, adâlet ve Şeriattır. Padişah, Peygamberimiz’in (asm) emrine itaat etse ve yoluna gitse halifedir. Biz de ona itaat edeceğiz. Yoksa Peygamber’e (asm) tâbi olmayıp zulüm edenler, padişah da olsalar haydutturlar.” (Nursi 2012c, 85)

Dolayısıyla İslam toplumlarında Batı’daki gibi bir reformasyon ve sivil toplum arayışları karşılık görmemiştir. Ali Fuat Başgil’e göre bir şey deforme olduğu zaman reforme edilir. (Başgil 2012,272) Hâlbuki özgürlükleri içeren İslam’ın akidevi ve ameli kısımları Hz. Peygamber’in (asm) uygulama tarzı ile şekillenmiş ve kemalini bulmuştur. Temel referans olan Kur’an-ı Kerim aslî şekli ile muhafaza edilmiştir. Müslüman müçtehitler tarihin her döneminde ilgili konularla ilgili içtihatlar yapmış, izah edilmesi gereken bütün konuları izah etmişlerdir. Akıl hür ve serbest bırakılmış, tefekkür, muhakeme, re’y ve kıyasa olabildiğince geniş alan açılmıştır. Bunun sonucu olarak da itikadi ve ameli birçok mezhep ortaya çıkmıştır.

5. DİNÎ CEMAATLER VE SİVİL TOPLUM

5.1. İslamî Cemaatlerin Ortaya Çıkış Serüveni

Çağdaşlık ve küreselleşme durumları Müslümanın ‘öteki’ ile ilişkisini çeşitlendirmiştir. İslam ve modernite etkileşime girdikçe birbirini dönüştürmüştür. (Göle 2014, 27) Dinî cemaatlerin sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılması bu dönüştürmenin söylemsel bir yansıması olmuştur. Bu dönüştürmede maalesef Batı genelde dönüştüren, Müslüman dünya ise genelde dönüşen konumunda olmuştur.

Dinî cemaatler, Müslüman coğrafyanın modernite tarafından dönüştürülme uygulamalarına karşı varoluş mücadelesinin ürünleridir. Bu cihadın ürünü olan dinî cemaatlerin neden sivil toplum hareketleri olamayacakları, Avrupa’daki sivil toplum hareketinin tarihsel süreci ile karşılaştırıldığında daha iyi anlaşılacaktır.

Avrupa’da sivil toplum, tarihsel Hristiyanlığın dayatmacı kilise baskılarına karşı bireysel ve toplumsal özgürlük hareketleri olarak şekillenmiştir. Bu tarihsel gelenek süreç içinde farklı bir duruma doğru evrilerek dayatan, tektipleştiren, ötekileştiren ve zorla modernleştiren konumuna gelmiştir.

Sivil hakları olabildiğince geniş bir çizgide teminat altına alan İslam bu anlamda Batı’dan farklı ruh ve mana köklerine sahiptir. Birbirinden farklı bu iki tarihsel kutbun

ürettiği hareketler de aynı olmamıştır. Avrupa'nın sivil toplum serüveni ile İslam dünyasındaki dinî cemaatlerin doğuş süreçleri bu farkla ilgili yeterli deliller sunmaktadır:

Modern zamanlarda İslam düşüncesine karşı meydan okuyan en önemli düşünce akımlarının başında aydınlanma hareketi gelmektedir. Bu hareket, dünya toplumlarına yeni bir muhayyile sunar. İlerleme, rasyonalite, pozitivism, rasyonalizm ve sekülerizm etrafında bir toplum geleceği inşa etmek ister. Birtakım akımlar ve düşünürler öncülüğünde radikal bir toplum değişimini ön görür. Bu çerçevede inşa ettiği dünya görüşü vasıtasıyla toplumları aydınlatmaya çalışır. Aydınlanma hareketi, bu veçheleriyle bütün modern toplum tahayyüllerinin ana entelektüel kapasitesini meydana getirmektedir. Sosyalist toplum, pozitivist toplum, liberal toplum ya da sanayi toplum tahayyülleri bu kapasitenin tezahürlerini oluştururlar. (Yıldırım 2015, 194)

Osmanlı coğrafyasının ilk İslamî canlanış hareketleri de bu aydınlaştırma ve modernleştirme süreçleriyle ilgilidir. Sosyolog Şerif Mardin'e göre örneğin Nurculuk hareketi bu süreçle bağlantılı olarak ilk kez 1920'li yıllarda Türkiye'nin batısında, Said Nursi'nin Cumhuriyet hükümeti tarafından ikamete zorlandığı bir köyde şekillenmiştir.

20. yüzyılın başlarında Batılılaşmış, agnostik ve ateist aydınlar ile alt sınıflar arasında kültürel bir uçurum oluşmuş ve modernleşme hareketinin laik uygulayıcılarına yönelik ciddi bir kuşku (Mardin 1994, 47) ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet Türkiye'si'nin ilk döneminde bu moderleştirme ve sekülerleştirme çabaları tüm hızı ile devam etmiştir. Sosyolog Ergün Yıldırım'a göre Cumhuriyet döneminde modernite ile gelen bu aydınlanma hareketine karşı İslam düşüncesi yeniden yapılanmıştır. Bu yapı alternatif bir aydınlanma hareketi geliştirmiş ve İslam toplumlarını karanlıktan çıkarma (inhitat) hedefine odaklanmıştır. Bu bağlamda Anadolu'da ortaya çıkan 'Risale-i Nur' ve 'Diriliş' hareketleri bu alternatif aydınlanmanın iki önemli örneğidir. Said Nursi, Türkiye'de Batıcı Aydınlanma tezine karşı alternatif bir Müslüman aydınlanma tasavvuru peşindedir ve bu konuda önemli düşünceler ortaya koymuştur. (Yıldırım 2015, 195-198)

Said Nursi'nin bu dönemdeki çabalarına örnek veren Sosyolog Yıldırım şunları kaydetmektedir:

Cumhuriyet ideolojisinin İslam toplum düzeni yerine ulus toplum düzeni ikame etme çabası karşısında, Bediüzzaman yeni bir yol ortaya koyar. Bu Risale-i Nur yoludur. Yeni bir İslam düşünce ufku ortaya koyarak müdahalelere karşılık verir. Bu dü-

şünce ufku, Anadolu Müslümanlarını yeniden imanın hakikatlerine çağırır. Şeriatın imha edildiği, tekke ve zaviyelerin kaldırıldığı, İslam âlimlerinin tasfiye edildiği bir tarihî dönemde iman hakikatleri etrafında yeni bir fikir, heyecan ve ruh inşa etmeye çalışır.

Said Nursi, köşesine çekilerek gelişmelere karşı kayıtsız davranarak kişisel biyografisini tamamlamış bir insan değil. Tam tersine toplum meselelerine karşı duyarlı davranan bir mütefekkindir. İslam toplum düzeninin imha edilmesi girişimlerine karşı hem meydan okumuş hem de belli bir fikriyat ve hareket geliştirmiş bir tefekkür adamıdır. Özellikle modernitenin otoriter tarzıyla kurulan yeni toplumsal düzenin her çeşit İslamî varlığı tasfiyeye yönelmesi, onu daha aktif bir tavır almaya yöneltmiştir... Mücadeleci kimliği, egemen ideoloji tarafından damgalanmış dışlayıcı aygıtlarla cezalandırılmış ve bütün hayatı çekilmez hale getirilmeye çalışılmıştır. (Yıldırım 2015, 192-193)

Said Nursi'yi cezalandıran ve hayatını çekilmez hale getiren yeni rejimin baskın ideolojisi Kemalizm olmuştur. Kemalizm Türkiye'deki modernleştirme çabalarının kalesi olmuştur. Kemalizm modernleştirme tarzına ait tercihini, Anglosakson liberalizminden yana değil katı Fransız Jakobanizminden yana yapmıştır.

Türkiye'de Kemalist rejimin temel dayanakları olan pozitivizm ve katı laiklik dinî cemaatlerin ortaya çıkışının temel nedeni olmuştur. Batı tarihindeki kilise baskıları da benzer şekilde Avrupa'daki sivil toplumu üretmiştir. Her iki durumda da 'dayatmalara karşı' bir tutum söz konusudur.

Laiklik 'ladinî'lik olarak empoze edilmeye çalışıldıkça Müslüman halk ile Kemalizm arasındaki makas açılmaya başlamıştır. Makas büyümeye devam ettikçe, Müslüman toplum bünye içinde cemaatleşmeye doğru yol almıştır. Günümüze dek devam eden bu süreçte dinî cemaatler Türkiye'deki siyasal atmosfere bağlı olarak çeşitli zamanlarda değişen pozisyonlar almıştır. Bu pozisyon almada din temel referans olmuştur. Dine karşı olan siyasal iktidarlar genelde cemaatlerden soğuk ilgi görürken dine saygılı siyasal iktidarlar ise her zaman dinî cemaatlerden olumlu tepkiler almışlardır.

5.2. İslamî Cemaatler Sivil Toplum Kuruluşları mıdır?

Bu noktada cevaplanması gereken temel soru şudur: "Dinî cemaatler sivil toplum kuruluşu mudur?"

Sivil toplum kavramı ile İslamî cemaatler aynı anlama gelmemektedir. Her iki kavramın özüne ait unsurlar ve tarihsel sebepler bize bu yorum için yeterli deliller sunmaktadır. Çünkü her iki olgunun ortaya çıkış sebepleri, fikrî temelleri, yapısal özellikleri ve günümüzdeki rolleri birbirinden farklıdır.

Batı'da sivil toplum hak ve hürriyetler bağlamında siyasî tartışmanın bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Müslüman coğrafyadaki dinî cemaatlerin ortaya çıkışında ise siyasî etkenlerin yanında dinî etkenler daha baskın olmuştur.

Bu bağlamda geçmişte demokrasinin yerleşmesi için büyük çaba gösteren sivil toplum bugün de demokrasideki çoğulculuk ve katılım için önemli rol oynamaktadır. Dinî cemaatler ise hem sivil toplum bağlamında hem de dinî ve manevî düzlemde toplumda önemli roller üstlenmeye devam etmektedir. Hayata dair bütün alanları kuşatan din, dünyayı kategorilere bölerek hizmet vermez. Onun için din hem dünyevî hem de ruhanî bir muhtevayı yansıtmaktadır.

SONUÇ

Dinî cemaatler sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılmaz. Ancak dinî cemaatlerin bünyelerindeki vakıflar, dernekler veya benzeri platformlar sivil toplum kuruluşları olarak değerlendirilebilir. Tarihsel örnekler kadar dinî cemaatler ile sivil toplum kuruluşlarının farklı hareket alanları bu gerçeği teyid etmektedir.

Türkiye'de dinî cemaatleri doğuran kültürel ve siyasal sebeplerin başında Kemalizm'in zorla modernleştiren dayatmaları gelmektedir. Erving Goffman'ın toplumsal analize kazandırdığı 'leke' nosyonu ile Türkiye'deki Kemalist rejimin dinî cemaatlere karşı tutumu arasında bir ilişkilendirme yapılmalıdır.

Mevcut iktidarın hassasiyeti ve teyakkuzu yaşadığı tecrübelerden ötürü anlaşılır bir durum olmakla birlikte mevcut iktidarın sürekliliğini temin eden dinî cemaatler realitesi göz ardı edilecek bir olgu değildir. Kemalist ötekileştirmenin muhafazakar bir iktidar döneminde devam etmesi anakronizm olur.

Kaynakça

1. Aron, Raymond. *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*. trc. Korkmaz Alemdar. İstanbul: Bilgi Yayınevi, 2000.
2. Barbier, Maurice. *Modern Batı Düşüncesinde Din ve Siyaset*. trc. Özkan Gözel. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 1999.
3. Başgil, Ali Fuat. *Din ve Laiklik*. İstanbul: Yağmur Yayınları, 2012, 11. Baskı.
4. Bauman, Zygmunt. *Modernlik ve Müphemlik*. trc. İsmail Türkmen. İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2014.
5. Bayhan, Vehbi. "Demokrasi ve Sivil Toplum Örgütlerinin Engelleri: Patronaj ve Nepotizm". *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 26, sy. 1 (Mayıs 2002): 1-13.
6. Gannuş, Raşit. *Laiklik ve Sivil Toplum*. İstanbul: Mana Yayınları, 2015.
7. Göle, Nilüfer. *Seküler ve Dinsel: Aşınan Sınırlar*. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
8. Göle, Nilüfer. *Modern Mahrem: Medeniyet ve Örtünme*. İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
9. Keyman, Fuat. *Avrupa'da ve Türkiye'de Sivil Toplum*. Article Sous Format Electronique, 2008.
10. Mardin, Şerif. *Bediüzzaman Said Nursi Olayı, Modern Türkiye'de Din ve Toplumsal Değişim*. trc. Metin Çulhaoğlu. İstanbul: İletişim Yayınları, 1994.
11. Nursi, Bediüzzaman Said. *İlk Dönem Eserleri*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012a.
12. ___. *Mektubat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012b.
13. ___. *Tarihçe-i Hayat*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012c.
14. Weber, Max. *Şehir Modern Kentin Oluşumu*. trc. Musa Ceylan. İstanbul: Yarın Yayınları, 2012.
15. Yıldırım, Ergün. *İslam Toplum Tasavvuru İslam Modernleşme ve Toplum*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2015.

RİSALE-İ NUR METİNLERİNİN “ANLAŞILMASI”NDA USUL VE ESASA İLİŞKİN BAZI MÜLAHAZALAR: İHLAS, BÜRHAN VE ÇOĞULLUK

Ahmet YILDIZ¹

Öz

Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur metinlerinin zatî olarak çoklu okumaya açık niteliği veri alınarak, ferdî ve kolektif seviyelerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzlarının ürettiği bazı problemler ve bunların sebepleri tartışılarak, bu metinlerin doğru anlaşılması ve yorumlanmasının “ihlas, bürhan ve çoğulluğu” veri alması gerektiği ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Anlama ve yorumlama, ihlas, çoğulluk, bürhan,

METHODOLOGICAL AND SUBSTANTIVE CONSIDERATIONS IN UNDERSTANDING THE RİSALE-I NUR TEXTS: SINCERETY (İHLAS), PROOF (BURHAN) AND PLURALITY

Abstract

The Risale-i Nur texts are inherently susceptible to plural understanding, which has given rise to multiplicity in its comprehension and interpretation. This state of affair has caused many problems both in common and scholarly endeavor. The trio of evidence-based reasoning, plurality and ihlas (considering consent of Allah only) is suggested as a proper methodology of “reading”.

Keywords

Comprehension and interpretation, ihlas, plurality, proof

¹ Doç. Dr., Ankara (ahmet66@yahoo.com)

Gönderim Tarihi: 11.12.2017, Kabul Tarihi: 19.01.2018

GİRİŞ

Bediüzzaman Said Nursi'nin Risale-i Nur'a eserlerinin ontolojik, epistemolojik ve ahlaka müteallik bütüncül bakışına ilişkin sistematik bir kavrayış bulunmamaktadır. Bu durum Risale-i Nur'un siyaset, sosyal meseleler, çatışma çözümü, psikoloji ve iktisat gibi alanlarda ortaya koyduğu yaklaşımların anlaşılmasını ve teşhisini güçleştirmekte ve Risale-i Nur'un katkısını sınırlamaktadır. Bugüne kadarki Risale-i Nur okumalarının bütüncül perspektifler üretememesi, okuma geleneğinin parçacı-aktarımcı niteliği ve içe dönük tatmin arayışının bir yansıması ile ilişkili gibi durmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan önemli problemlerden biri de Risale-i Nur metinlerinin doğru anlaşılması ve yorumlanması meselesidir. Bu mesele ilk planda, esas itibarıyla ilim ve fikir ehlini ilgilendiren bir meseledir. Risale-i Nur (bundan sonra Risale-i Nur) mültezimleri için öncelikle İslam imanını tahkikî kılmaya vesile olan derslerdir; "efradını cami, ağyarını mani" bir şekilde anlaşılması ve yorumlanması meselesi ikinci planda olabilir. Risale-i Nur'a muhatap olan ilim ehli, eğer bir iltizam ilişkisine de sahipse, Risale-i Nur düşüncesinin hamili konumundadır; bu yüzden tahkikî iman dersleri boyutu yine saklı kalmak kaydıyla, doğru anlama ve yorumlama meselesinin öncelikli muhatabıdır. Bu sınıf, Risale-i Nur'dan hareketle fikrî bir temsilin taşıyıcısıdır. Risale-i Nur'un doğru anlaşılması ve yorumlanması meselesindeki muhatap halkasının ikincisi metinlerle iltizam ilişkisi içinde olmayan dindar ve/veya seküler ilim erbabıdır. Bu sınıf açısından temel problem esasen Risale-i Nur metnine bütüncül olarak nüfuz edebilmektir. Sistematik olmayan, İslam ilim geleneği ile çağdaş fikir akımlarına aşinalığı siyak ve sibak olarak gerektiren, dilinin literallikle sınırlanamayacak zenginliği ve Kürtçe düşünüp kendisini Türkçe olarak ifade eden bir zihinle kurulması gereken empatik yakınlık, bu sınıfın Risale-i Nur metinlerini anlama ve yorumlama zorluğunu artırmaktadır.

Bu çalışmada Risale-i Nur metinlerinin zatî olarak çoklu okumaya açık niteliği veri alınarak, ferdî ve kolektif seviyelerde ortaya çıkan farklı anlama ve yorumlama tarzlarının ürettiği bazı problemler ve bunların sebepleri tartışılacaktır.

1. İMKANLAR, SINIRLILIKLAR VE RİSKLER

Risale-i Nur, İslam imanını yeniden inşa çabasını ve İslam etrafında gelenekten ve modernlikten gelen şüphe ve eleştirileri gidermeyi istihdaf eden, ilim içinde hakikate yol açarken tasavvufu elfazına lüb yapan, medrese orijinli sui generis bir Kur'an tefsiridir. Doğru anlaşılması ve yorumlanması bu metinlerin Müslümanların tüm taba-

kalarına Kur'an'ın mesajını anlaşılır kılarak ulaştırmayı hedeflediğini hatırlamaktan geçer. Bu açıdan bakıldığında Risale-i Nur metinlerinin doğru anlaşılabilmesinin ilk şartı “amelde sadece ilahi rızaya kavuşmayı hedefleme” anlamında ihlastır. Medrese geleneğindeki münazara metodunda olduğu gibi² Risale-i Nur okuma ve anlamada amaç hakikate ulaşmaktır; bu hakikatin kimden sadır olacağı tali bir değer taşır. Mesele Risale-i Nur metinlerini müellifinin/Bediüzzaman'ın anlaşılmasını istediği şekilde anlamaya çalışmaksa –ki bunun ne olduğunu biz her zaman sarih olarak bilemeyebiliriz– Risale-i Nur metinlerini kendi anlayışımızın rengine bürümek bununla bağdaşmaz. Bizim kabullerimize ters düşse bile bu konuda hakkı teslim etme yani müellifin kastını doğru temsil etme kaygısı ile hareket etme, hakikate saygımızı dolaısıyla ihlasımızı gösterir. “Niyet ve nazar” ancak ihlas üzerinden tenevvür eder. Burada ihlas şeffaflığı ima eder: Risale-i Nur metinlerinin ne söylediğini anlama çabası aslında onun üzerinden Kur'an'ın bize ne dediğini kavrama cehdidir. Risale-i Nur'a dönük bütün medihler Kur'an'a dönüktür. Bu okuyucunun zihin ve kalbinde okuma ameliyesi boyunca karşılık bulduğunda “doğru anlama ve yorumlama” için başlangıç çizgisi belirlenmiş olur.

Risale-i Nur metinleri zatî olarak çoklu okumaya açıktır çünkü bilginin nazari boyutu, tasavvufi/hali boyutuyla içiçe bir dil üzerinden aktarıldığı için lafzî anlamı ile sınırlı değildir; aynı şekilde bu okuyucunun anlama şeklini de önemli ölçüde bireyselleştirebilen bir keyfiyettir. Risale-i Nur metinlerini anlama ve yorumlama konusunda ortaya çıkan kimi problem alanları kısaca şöyle sıralanabilir:

1. Müellifin Türkçeyi az bilmesi ya da Türkçeyi yetersiz kullanımından kaynaklanan (mebde ve mukaddemeleri atlama, ifade hazfları vs.) anlama ve yorum zorlukları

2. Metinlerin yazıldığı sosyopolitik bağlamın göz ardı edilmesi (Risale-i Nur'un Osmanlıca yazılışına bakışı, tarikat yasağı olan bir dönemde hakikat tedrisi yaptığını söylemesi gibi)

3. Risale-i Nur metinlerine parçacı yaklaşımın ürettiği problemler (tarikata ya da siyasete bakışı gibi)

4. Metinlerde sistematik bütünlük olmamasının yol açtığı problemler

5. Risale-i Nur metinlerinin tarihselliğinin yok sayılmasının yol açtığı problemler

6. Lafızların (mutlak ya da mukayyed olmasının) önemsenmemesinin yol açtığı

² Bediüzzaman Said Nursi, *Divan-ı Harb-i Örfî, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2* (İstanbul: Nesil, 1996), 1932-1933. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr.15.441>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

problemler (sarıklı genç, cumhuriyet hükümetleri için (Tek Parti dönemi dahil) hükümet-i İslamiye tabirinin kullanılması gibi)

7. Milliyetçi zihin algısının ürettiği problemler

8. Meşrep ve meslek “içi” farklılaşmaya dayalı zihin algılarının ürettiği problemler

9. Arapça-Farsça ve iyi Osmanlıca vukufiyetine olan ihtiyacın göz ardı edilmesinin yol açtığı problemler

10. Risale-i Nur metinlerinin münhasıran batınî ya da zahirî okunma biçiminin yol açtığı problemler (Ferec beklentisinin ürettiği tarihlemeler gibi)

11. Risale-i Nur metinlerinin bir Kur’an tefsiri olduğunun unutulması ve Kur’an ile ilişkisinin perdelenmesinin yol açtığı problemler

12. Uzmanlık bilgisi gerektiren konularda “serbest yorum” hakkının kullanılmasından sakınılmamasının ürettiği problemler (Açık uçlu te’vil yoktur!)

13. Risale-i Nur metinlerindeki “sarih” olmayan atıfların tahkikî bir şekilde araştırılmamasının yol açtığı problemler

14. Risale-i Nur metinlerini güncelin belirleyici nüfuzu üzerinden anlama ve yorumlamanın ürettiği problemler (siyasete bakış, siyasî parti iltizamı ve siyasî katılım biçimleri)

15. Risale-i Nur müellifinin manevî makamına ilişkin kabullerin ürettiği problemler

16. Risale-i Nur metinlerini münhasıran tasavvufî ya da münhasıran kelamî metinler olarak okumanın yol açtığı problemler

17. Metinlerde ele alınan meselelerin İslam düşünce mirası (kelam, tefsir, hadis, felsefe, mantık, tarih vs.) ile ilişkilendirilememesinin yol açtığı problemler (Hristiyan şehitler, hadisteki beddua vs.)

18. Metinlerde ortaya konan görüşlerin itikadi ve siyasî fırkalardaki biçimlerinin bilinmemesinin yol açtığı problemler

19. Metinlerde ortaya konan görüşlerin sanki sadece Bediüzzaman tarafından ifade edildiği zehabının ürettiği yanlış yüceltme ve biricikleştirme

20. Metinlerin anlaşılma ve yorumlanmasında usul kaidelerini yok sayan ucu açık yorumlama eğilimi

21. Metinlerde ele alınan konularda çağdaş Müslüman ve seküler düşünürlerin görüşlerinin bilinmemesinin yol açtığı anlama problemleri

22. İmani-içtimai meseleler ayırımının, konu açısından değil anlam/anlamlandır-maya dönük bir ayırım olarak görülmesi

23. Metin okumalarında ontoloji-epistemoloji-moralite ve pratik sırasının izlen-memesinin yol açtığı problemler

24. Onuncu Söz'e ilişkin mektupta ortaya konduğu gibi önce Allah'ın varlığı, sonra esması, sonra da diğer iman esaslarının ispatının önerdiği metodolojik okumanın ge-reklerinin göz ardı edilmesi

25. Risale-i Nur metinleri skolastik bir otoriteye dayalı olarak okunamaz çünkü bu metinler “dava değil, dava içinde bürhandır.”

26. Risale-i Nur metinlerinin Kur'an ve hadisle ilişkisinin müphem ve muğlak bir perdeye bürünmesi

27. Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında sadece akıl değil maddî ve manevî tüm hassaların/latifelerin istihdamı zorunludur. Bu akli azledilmesi değil kıymeti mikdarınca takdir edilmesi anlamına gelir.

28. Risale-i Nur metinlerine “Müellifi gerçekten ne demek istiyor?” kastı üzerin-den bakılmalıdır. Bu samimiyet ve ihlas gerektirir.

29. Risale-i Nur metinlerinin esas maksatlarının göz ardı edilerek yorumlanması-nın yol açtığı problemler

30. Risale-i Nur metinlerinin kavramsal diline vukufiyet eksikliğinin yol açtığı problemler

31. Metinlerdeki olgusal bilgilerin doğrulanma ihtiyacı duyulmadan kullanılma-sının yol açtığı problemler (hayvan ve bitki türlerinin sayısı, nüfus istatistikleri, itti-had-ı İslam Partisi, Ahrarlar vb.)

32. Risale-i Nur'a anlamak değil yargılamak için, hata ve eksik izafe etmek için nazar edenlere Risale-i Nur'un manaları gizlenir.

Bu şekilde sıraladığım problem alanları içinde özellikle önem arz ettiğini düşün-düğüm bazıları aşağıda biraz daha tafsil edilerek ele alınacaktır.

1.1. Risale-i Nur-Kur’an İlişkisini Şeffaflaştırma İhtiyacı

Risale-i Nur bütün alemlerin Rabbi sıfatıyla Allah’ın kelamı olan Kur’an’ı talim eden, özelde İslam imanını ve ahlakını tasrih, tahkim ve tesis etmeyi amaçlayan bir eserdir. Bu sebeple Kur’an ile ilişkisinin çok şeffaf olması gerekir. Risale-i Nur metinlerinin bağlandığı ayetlerle ilişkisinin ilk planda kurulması “doğru” bir anlama ve yorumlamanın ilk şartıdır. Kur’an ile iştigali önemsemeyen, Kur’an “kıraat”ını bile beceremeyen bir okuyucu profili tamamen asılsız fakat yaygın bir kanaatin ortaya çıkmasına yol açmıştır: Risale-i Nur okuyucuları –isterseniz Nurcular deyin– Risale-i Nur’u Kur’an’ın yerine ikame ediyorlar! Kur’an’ın yaygın anlaşılmasında Cumhuriyet Türkiye’sinde üretilmiş en önemli Kur’an yorum metinleri olarak Risale-i Nur’lar hakkında oluşmuş bu kanaatin, bu geleneğin mültezimleri tarafından sair ehl-i iman nezdinde fiilen tashihi mübrem bir ihtiyaçtır. Üstelik bu minareyi doğrultmanın ötesinde bir gerçekliğe sahiptir.

1.2. Risale-i Nur-Hadis İlişkisini Tesis ve Tekid İhtiyacı

Bediüzzaman’ın hadis konusunda bir otorite olduğu ve hadis usulü hakkında önemli belirlemeler ortaya koyduğu görülmektedir.³ İmanın ahlak formuna bürünmesi Sünnet-i Seniyye ile gerçekleşir. İslam düşünce tarihinde gözlediğimiz “ahlak felsefeleri” son tahlilde peygamber sünnetinden ibarettir. Sünnetsiz İslam hayatın dışında kalır! Sünnet ise bize hadisler yoluyla ulaşmıştır. Bu sebeple Risale-i Nur metinlerinin anlaşılması ve yorumlanmasında hadislerin temel bir kaynak olarak kullanılabilmesi, sünnetin ihyası ve bid’atlardan sakınmak için elzemdir. Risale-i Nur gruplarından bazılarında gözlenen hadis okumaları bu bakımdan değerlidir. Bu okumalar Risale-i Nur metinleri ile ilgili hadislerin birlikteliği şekline dönüştürüldüğünde Risale-i Nur da hadisin taşıyıcısı haline gelir. İsrailiyatın hadislerin taşıyıcısı olması bid’atların yaygınlaşmasının ana sebeplerinden biridir. Bu bakımdan Risale-hadis ilişkisinin “Risale-i Nur’un Kur’an ve hadisle ayrıca iştigale ihtiyaç bırakmadığı” safsatasından kurtarılması şarttır. Bunun için yapılması gereken hususlardan biri Risale-i Nur’da zikredilen ve itiraz konusu olan tüm hadislerin sened ve metin sıhhati açısından ciddi bir kritiğinin ortaya konmasıdır. Senetteki herhangi bir zayıflık metnin reddini gerektirmediği gibi metnin sıhhatli olması da senedi doğrudan aklamaz. “İlmin Çin’de de olsa gidip alınması”na dair hadis olarak bilinen rivayet manaca doğru olmakla birlikte senedi illetlidir. Bediüzzaman’ın çokça kullandığı ahad hadisler sıhhatinde problem bulunmayan ancak mezhep imamlarının hüküm istinbatında kullanmamayı tercih et-

³ Bk. Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1* (İstanbul: Nesil, 1996), 147-153. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:1.456>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

tikleri hadislerdir. Metinlerdeki bir kısım kelimeleri kibarlar ise hadis olmamakla birlikte hadislerin mana mazmununa muvafıktır. Hadis olarak bilinen ancak hadis olmayan “levlak” rivayeti de manaca sahihtir.

1.2.1. Hadis, Sahihlik ve Bühran

Sihhat problemindeki duyarlılığı temsil etmesi açısından Risale-i Nur’daki hadislerle referans verilirken ana hadis kaynaklarına atıfta bulunulmalıdır. Bunun yerine sonradan derlenen hadis mecmualarına atıfta bulunulması “ilmihal mantığı”nın bir tezahürüdür. Oysa bühran ehli tahkike dayanır. Mesela Mustafa Kemal ve rejimi ile siyaset yoluyla mücadele edilemeyeceğine dair rivayetin hadis olup olmadığı, hadisse nerede yer aldığı belli değildir. Risale, Kur’an gibi hadisi de hayatımıza taşıma misyonuna sahiptir. Mesela namaz tesbihatı konusu bu bakımdan özel bir önem arz etmektedir. Hz. Peygamber’in (asm) tesbihat tarzı ile Risale-i Nur müntesiplerinin tesbihat tarzı ilişkilendirilmeli ve en azından bir çelişki-çatışma durumunun olmadığı ortaya konulmalıdır. Esasında Diyanet’in de camilerdeki tesbihat biçimi konusunda aynı şeyi yapması gerekir. Yapılan şeyin mutad hale gelmesi, onun “meşruiyet”ine ilişkin farkındalık ihtiyacını ortadan kaldırmaz. Yani her durumda Risale-i Nur’un Kur’an ve hadis üzerinden sınanması ve test edilmesine açık olunmalıdır. Tasvir-i iddia yerine delil üzerinden hareket etmek şarttır.

Kur’an-hadis ve Risale-i Nur arasında “görünür de” bir çelişki var görünüyorsa bu metinlerden değil bizim onları anlama biçimimizden kaynaklanır. Duanın vaktinin kaza olmaması durumunda olduğu gibi, anlama sürecimizin tamamlanmadığını, bu konudaki cehdimizin yoğunlaşarak devam etmesi gerektiğini gösterir. Yine de farazi olarak ikisi arasında bizim anlayış biçimimizden bağımsız bir çelişkinin varlığı halinde “ilkinin kabul, ikincisinin tevil ve tashih edilmesi esastır.” Bu konuda Risale-i Nur mültezimlerinde farkındalık ihtiyacı kendisini göstermektedir.

1.3. Risale-i Nur ve İslam İlim ve Düşünce Geleneği Arasında Sağlıklı Bir Köprü Kurulması İhtiyacı

İtikadi ve ameli sahada ortaya çıkmış İslamî müktesebatın ehlince bilinmesi Risale-i Nur’un doğru anlaşılması için şarttır. Aksi taktirde yüzeysel, ilmî gerçeklikten uzak, yüceltmeye dayalı bir “biriciklik” anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunun da ötesinde Risale-i Nur metinlerinin siyak ve sibakı kaybaldığı için süreklilik ve yenilik boyutlarını fark edebilmek zorlaşmaktadır. Gazzali’nin nedensellik anlayışı bilinmeden Bediüzzaman’ın bu konuda ortaya koyduğu görüşlerin niteliği anlaşılmaz. Keza, “Sudur” teorisi bilinmeden ne teşebbüh-ü bi’l-vacip meselesi ne de tev-

hid meselesi anlaşılabilir. Ya da İkinci Dünya Savaşı’nda zulmen öldürülen insanların akıbetine ilişkin olarak Bediüzzaman’ın ortaya koyduğu bakış açısı Eşarilerin fetret ehli tanımlaması bilinmeden anlaşılabilir. Ya da bunu Bediüzzaman’ın bir içtihadı olarak görürsek bu içtihadın nakille ilişkisini tesbit etmek durumundayız. Şeair-i İslamiye meselesi, yönetenlerde hukukullahın hukuk-u ibad vasfı taşıması, mürtedin neliği ve kimliği meselesi de bu meyanda zikredilebilecek meselelerdendir.

1.4. Risale-i Nur Metinlerinin Mukayeseli Literatür Üzerinden Anlamlandırılması İhtiyacı

Risale-i Nur metinlerinin bugüne, bugünün problem ve ihtiyaçlarına nasıl baktığı kadar düne ve tarihe nasıl baktığı da önemlidir ve birbirinden ayrılmaz. Risale-i Nur metinlerinden bir İslam tarihi dönemlemesi ve buna dayalı bir yorumlama biçiminin okuyucularının tefekkür ve tahayyül dünyasında kendisine yer bulamamış olması nasıl açıklanabilir? Risale-i Nur metinlerinin devlet-şeriat ilişkisine bakarken bu metinlerin yazıldığı konjonktür büyük önem taşır. Mesela ittihad-ı İslam, müsbet hareket ve cihad-ı manevî gibi kavramlaştırmalar böyledir. İslamın devlet dini olması ya da laiklik ilkesinin varlığı, ulusal ve karşılaştırmalı siyasî tarih, siyasal akımlar ve ideolojilere ilişkin arka plan Risale-i Nur’ların anlaşılmasında işlevsel kılındığında Risale-i Nur’un fikrî düzeydeki temsili de muhatap kitlesini bulacaktır.

1.5. Risale-i Nur Metinlerinin “Güncel” Üzerinden Okunmasının Ürettiği Problemler

Güncele hakim egemen bakış açısı ile Risale-i Nur metinlerini okuma bu metinlerin doğru anlaşılmasının önündeki ana engellerden biridir. Buna Risale-i Nur gruplarının siyasî iltizamları üzerinden yaptıkları Risale-i Nur okumaları da eklendiğinde aslında Risale-i Nur’ların doğru anlaşılmasında siyasî anlama biçiminin önemli ölçüde tayin edici olduğu söylenebilir. Biraz Foucault’cu bir bakış açısıyla söylersek, Risale-i Nur’ların anlaşılması yerleşik çıkar ve iktidar ilişkilerinden bağımsız olarak değerlendirilemez. Meşrebi hakikat rejimlerinin varlığı bir vakiadır. 16 Nisan 2016 referandumu öncesinde bir Risale-i Nur grubuna ait öğrenci evinde kalan bir öğrenci şöyle demişti: “Nasıl düşünmem gerektiğini biliyorum ama yine de bu konuda sizin ne düşündüğünüzü bilmek istiyorum.” Yani benim söyleyeceklerim onun tutumunu etkilemeyecekti ama yine de benim ne düşündüğümü merak ediyordu çünkü soru işaretleri yok olmamıştı. Risale-i Nur’ların anlaşılmasında güncele ilişkin sahih bir kavrayış büyük önem taşır. Güncelin Risale-i Nur metinleri üzerinden anlaşılır kılınması ihtiyaç duyulandır. Risale-i Nur’un güncele tabi kılınması ise bir vartadır.

1.6. Risale-i Nur'un Anlaşılmasında Bir Anahtar: Bediüzzaman'ın Hayat Pratiği

Risale-i Nur metinlerinin “doğru” anlaşılmasındaki anahtarlardan biri bizatihi Bediüzzaman'ın hayatını ve zamanını iyi bilmek ve bunların metinlerle ilişkisini kurarak doğru bir tarihsellik çizgisi oluşturmaktır. Risale-i Nur metinlerinde tarihsellik meselesi önemli bir konudur ve bu derin bir fıkı gerektirir. Bu bakımdan Bediüzzaman'ın hayatı Risale-i Nur metinlerinin bir parçasıdır. Bu bütünselliğin sağlanmasında önemli bir mesafe alınsa da ciddi eksiklikler söz konusudur. Risale-i Nur metinlerinin ne zaman, hangi şartlar muvacehesinde telif edildiğinin bilinmesi doğru anlama ve yorumlama cehdinin önemli bir parçasıdır. Tarihsellikte “ibnüz zaman” olma meselesi, mutlaklaştırılmadan ama yok da sayılmadan, makul bir denge içinde anlama çabasının bir parçası kılınmalıdır. Mesela günümüz şartlarında Medresetüzzehra tasavvurunun üniversite karşılığı var mıdır? Varsa nedir? Bunun bugün için ifade ettiği anlamla, Bediüzzaman'ın yaşadığı dönemde ifade ettiği anlam aynı mıdır? Bu tür müzakerelerin ihlas ve açık fikirlilikle yapılabilmesi gerekir. Keza Osmanlıcaya kutsallık atfedilmesi, Risale-i Nur'un yazılmasındaki hikmeti mutlaklaştırıp zaman dışılaştırma sonucunu vermiştir. Osmanlıca önemlidir ama Risale-i Nur'ların basımının yasak olduğu ve henüz Latin alfabeli Türkçenin yaygınlaşmadığı bir dönemdeki maslahat Latin alfabeli Türkçe yaygınlaştıktan sonra ortadan kalkmıştır. Arap alfabesine değer katan Kur'an'dır, Kur'an'a değer katan Arap alfabesi değildir. Osmanlı Türkçesi üzerinden Risale'de Esmâ-i Hüsnâ'yı esas alan, mana-yı harfiye dayalı bir Kur'an dili ortaya konmuştur. İstenmese de, bilmeceburiye Latin alfabeli Türkçe üzerinden bu Kur'ani dil sürdürülebilir bir nitelik kazanmıştır. Risale-i Nur'un yazıya ilişkin tahşidatının yapısal unsurları ile konjonktürel boyutları tefrik edilmelidir. Bu bakımdan Gülen kültürünün yaptığı ise doğrudan Risale-i Nur'un ürettiği Kur'an dilinin mimarisine müdahale etme ve Risale-i Nur'un yapısını bozarak üzerinde “tasarrufta bulunma” girişimidir. Hakikatin dengesini bulmak hiç kolay değildir, mutlak ihlas çabası içinde olmayı gerektirir.

1.7. Risale-i Nur Metinlerinin Yine Risale-i Nur Metinleriyle Anlaşılması

“Sadır” yerine “satır”ın esas alınması sadece müellifin ne söylediğini tam olarak tesbit açısından önemlidir, anlama sürecini de çoğu defa kolaylaştırabilir ama nihai bir çözüme kavuşturamaz. Bediüzzaman'ın deyiimiyle Risale-i Nur bütün İslâmî ilim müktesebatının anahtarı olarak bizi o hazineye götürür. Hazinesinin keşfi ise ilim gerektirir, skolastik bağlılık değil. Dolayısıyla “sadır değil satır” yaklaşımı Risale-i Nur'a iltizamı sağlamak açısından işlevsel olabilir ama bunun ötesinde skolastisizm barın-

dırır. Sadra gelince okunan metinlerin gerektirdiği ilme sahip olmayanların bunun farkında olarak okuma yapmaları büyük önem taşır. Risale-i Nur metinleri herkesin istediği şekilde konuşturabileceği batınî metinler değildir! Risale-i Nur metinlerinin açık uçlu yorum (anything goes!) ile yoruma imkan vermeyen kıraatçı yaklaşımlar arasında bir denge sağlanmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

1.8. Risale-i Nur Metinlerinin Batınî Okuması

Batınî okuma ve anlama tarzı Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında bir risk alanı oluşturmaktadır. Rüyalardan üzerinden ortaya çıkan yorumlama biçimi de bunun bir parçasıdır. Bu konular zannidir, asla “muhkem” metinlerle çatışacak bir sonuç doğurmaması gerekir ancak pratik hep böyle olmamıştır. Ebced ve cifir ilmi üzerinden yapılan istikbale ait istihraclar, bunların anlaşılma biçimleri ve sonuçları tali bir asla dayandığı için zannidir, herhangi bir dini değeri yoktur. Müellifinin ilmine ve fazlına dayalı otoritesine olan güvenden kaynaklanan subjektif bir “yakın” verebilir ancak bu yakın asla dinin genel asılları ile çatışamaz, bu şekilde yorumlanamaz. Ferec beklentisi ve bunun siyasal alanda aranması, Yakubilik tecrübesi gibi. “Sarıklı genç” meselesine atfedilen önem de Risale-i Nur’un tahkik mesleğini seyreltip sufiliğe evriltiren bir mahiyet taşımaktadır.

1.9. Bediüzzaman’ın Otoritesinin Niteliği

Bu mesele Risale-i Nur metinlerinin durması gereken alanı zanni olmaktan nassi alana doğru evriltme potansiyeli taşımaktadır. Bu da Risale-i Nur metinlerinin dogmatlaştırılması, Bediüzzaman’a da masumiyet atfedilmesi riskini tetiklemektedir. Bediüzzaman’ın hata yapmasının mümkün olduğu ama vaki olmadığı şeklindeki kabul de yaygın muhtaralı bir durum olarak varlığını sürdürmektedir. Keza Bediüzzaman’a Mehdi olarak bakılmasının Risale-i Nur’ların anlaşılmasındaki etkisi de sorgulanmaya muhtaçtır çünkü Mehdilik meselesi Risale-i Nur’un batınî yorumlarını yaygınlaştıran bir rol oynamaktadır.

Kimsenin Bediüzzaman adına konuşması ya da “onu en iyi anlayan/temsil eden sadece benim” demesi düşünülemez çünkü Bediüzzaman haleflerine el veren bir tarikat şeyhi değildir. “Benim kanaatim doğrudur” deme hakkına herkes sahiptir ama “Doğru sadece benim söylediğim/anladığımdır” deme hakkına hiç kimse sahip değildir. Bu durum hakikati öğrenme cehdinde taklidin asıl kılınması ve hakikatin tekel altına alınması anlamına gelir ki bu ise tahkik mesleğine zıttır.

Burada şu da not edilmelidir: Risale-i Nur'un doğru anlaşılma ve yorumlanması meselesinde Gülen kültürünün Risale-i Nur'u temellükü ve kendi manevî iktidarına basamak olarak kullanması, Risale-i Nur düşüncesinin doğru temsili cehdine büyük ket vurmuş ve adeta çakma/paralel bir Risale-i Nur çizgisi teşkil etmiştir. Bu enkazın tasfiyesi maalesef oldukça maliyetli olmuştur. İsimlerinin zikrine gerek olmayan başka bazı gruplarda da bu araçsal temellük çizgisinden yansımalar bulunmaktadır.

2. ANLAMAYA DOĞRU

Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu fikirleri anlayabilmek için şu iki hususu çok iyi bilmek gerekir:

- 1) Bu fikirlere kaynaklık eden mütefekkirleri ve ilmî gelenekleri
- 2) Bu fikirlerin ortaya çıkmasına yol açan bağlamı (siyak-sibak)

Tüm İslamî ilim disiplinleri, modern bilimler, toplumsal ve siyasî düşünce ve akımlar ile siyasî tarih bilgisi Risale-i Nur metinlerinin anlaşılması için zorunludur. İslamî bilgi ve fikir birikiminin hülasesi olduğu için Risale-i Nur'un anlaşılması onun hülase ettiği kaynaklara gerektiğinde nüfuz etmeyi gerektirir. Risale-i Nur'a muhatap ilim ehli için disiplinlerarası bir kavrayışa sahip olmak şarttır.

"Eski hal muhal: Ya yeni hal veya izmihlal!"⁴ sözünü kimin, nerede, ne zaman, neden söylediği bilinmeden Bediüzzaman'ın bu konudaki tavrı anlaşılamaz. Yine Bediüzzaman'ın hayatına ilişkin karanlıkta kalmış birçok hususun çalışılması gerekmektedir. Sözlü tarih çalışmaları diyebileceğimiz Bediüzzaman'a ilişkin aktarılan hatıraların metinlerle zaman zaman uyuşmadığı, buna rağmen metinlerden çok hatıralara itibar edildiği bir vakıadır. Risale-i Nur metinlerinin anlaşılmasında da ölçü, iddianın tasvirinden çok bürhan ve delil olmalıdır. Çünkü Risale-i Nur "dava değil dava içinde bürhandır!"⁵ Hemen belirtelim ki siyak ve sibak anlamayı kolaylaştırır ancak anlamı tayin etmez! Mesela "mülk-melekut" konusunda Bediüzzaman'ın düşünceleri Molla Sadra'nın bu konudaki fikirleri bilinmeden anlaşılamaz. Bu Bediüzzaman'ın, Molla Sadra'nın tekrarından ibaret olduğu anlamını taşımaz. Bediüzzaman'ın orijinallliği, benzerlerinin farkına varıldığında anlaşılır. Keza modern bilimin nedenselliğe dayalı

⁴ Bediüzzaman Said Nursi, *Münazarat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2* (İstanbul: Nesil, 1996), 1940. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:15.461>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

⁵ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1* (İstanbul: Nesil, 1996), 527. Ayrıca bk. <http://www.erisale.com/#content.tr:2.530>, (Erişim tarihi: 18 Ocak 2018).

açıklama modelinin ürettiği materyalizme karşı koyabilme ihtiyacı da Bediüzzaman’ın bu konudaki tahşidatını anlaşılır kılar.

Aynı şekilde Risale-i Nur’un Kur’an ile olan ilişkisinin de bu şekilde anlaşılması gerekir. Bediüzzaman’ın Kur’an’ın üslup ve hitap özellikleri ile ana maksatlarını Risale-i Nur’a nasıl yansıttığı, hangi ayetleri tefsir ettiği kritik değere sahiptir ve ancak çok iyi bir Kur’an bilgisiyle anlaşılabilir. Tefsir ettiği ayetlere diğer müfessirlerin getirdiği yorumlar Bediüzzaman’ın tefsirindeki süreklilik ve yenilikleri görmemize imkan verir.

Hadis konusu Bediüzzaman’ın çok güçlü olduğu bir alan olmasına rağmen bu konuda itiraza uğraması, onun hadis konusundaki metodolojisi ve hadisle İslam’ın hayata aktarılması konusundaki vurgusunun yetkin bir şekilde anlaşılmasını gerektirir. Keza Vehhabilik ve Şiilikle ilgili değerlendirmeler hem İslam düşüncesinin modernleşme sürecinde aldığı biçimleri hem de karşılaştırmalı mezhepler tarihini ve bunların çağdaş bağlamını görmeyi gerekli kılar.

Benzer şekilde modern siyasî düşünceler, akımlar ve devletler arası sistem ile Batılı sömürgecilik süreci bilinmeden Bediüzzaman’ın demokrasi, liberalizm, sosyalizm ve kapitalizmle ilgili düşünceleri ile İslam dünyasına ilişkin projeksiyonları, hürriyet, adalet ve demokrasi konusundaki bakış açısı anlaşılabilir. Risale-i Nur metinlerinin insan, Müslüman ve vatandaş olarak bize ne söylediği güncelleştirilerek ortaya konulmalıdır.

Muhatap/hedef kitle de –girişte ifade edildiği gibi– Risale-i Nur metinlerinin doğru yorumlanmasında önemli bir unsurdur. Yazılan metin avamı mı, havassı mı, yoksa ikisini birden mi hedeflemektedir? Mecazın ilmin elinden cehlin eline düşmesinin yol açtığı problemler gibi herkesin her Risale-i Nur metnine aynı şekilde muhatap olması gerekmez. Haslara tahsis edilmiş mahremlik buna başka tür bir örnektir. Erkan-has gibi kategorilerin Risale-i Nur’a hizmetle ilişkili olarak görülmesi ve “kanaat önderliği” olarak telakki edilmemesi gerekir. Aksi halde kişiye bağlanmaya dayalı bir iltizam biçimini getirir ki bu Risale-i Nur mesleğine aykırıdır.

Fikirler açısından böyle olduğu gibi kavramlar açısından da aynı durum söz konusudur. Dimağ ne demektir, nasıl anlamlandırılmıştır? Akıl, iman, kalb, cihad, ene, mülk-melekut, alem-i misal, niyet, nazar, mana-i harfi, mana-i ismi, iktiran, şefkat ve zecr tokatları, millet, irade, istibdad, meşrutiyet, esir vb. kavramlar Bediüzzaman’da ve onun fikirlerine kaynaklık eden düşünürlerde nasıl ele alınmıştır? Millet derken Kürt, Türk, Osmanlı ve İslam manalarını bağlamdan istihraç etmek gerekir. Kürdün adının telaffuz edilemediği bir zamanda bu anlam tabakaları ortadan kalkmış, anla-

manın yerini hakim olan tarafından onaylanma almıştır. Keza Kürdistan adının kullanılmasının Kürt ulus devletçiliği ile ilgisi konusu da böyledir.

Risale-i Nur metinlerinin anlatım tarzı olarak temsili ve tekrarı esas alması, konu bazlı bir sistematığa sahip olmaması, eserlerin her birinde hem tematik hem de telif sırası açılarından sistematik bütünlüğün bulunmaması, anlama ve anlamlandırma açısından bazı zorluklar üretse de özellikle de dış okuyucu ve araştırmacılar için bu bir handikap oluştururken –16. Söz ya da 24. Mektup örneklerinde olduğu gibi– soyut meseleleri avami zihne takrib ederek tekrarındaki tesisle de imani inkişafa merdivenlik yapmaktadır.

SONUÇ

İlme (bürhan) ve ihlasa dayalı niyet ve nazar, hakikatin tek olsa da farklı renklere bürünebildiğini kabul eder. Risale-i Nur metinlerini doğru anlama ve yorumlamanın üçlü sacayağını bunlar oluşturur. Risale-i Nur metnine ihlas ve bürhan üzerinden muhatap olan, Risale-i Nur’un kendisini akıl ve diğer tüm insani hassaları ile birlikte Kur’an ve hadislerle buluşturarak hakikat yolculuğuna çıkardığını bilir. Hakikatin çoğul anlama biçimleri olduğunun farkındadır. Bu çoğulluk içinde kendi hakikat arayışını ihlas ve bürhan üzerinden yapılandırır. Sonuç: “Ben şöyle anlıyorum” ama “Şüphesiz doğrusunu Allah bilir” (el-Bakara 2/32).

Kaynakça

1. Nursi, Bediüzzaman Said. *Divan-ı Harb-ı Örfî, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2*. İstanbul: Nesil, 1996.
2. ____, *Mektubat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1*. İstanbul: Nesil, 1996.
3. ____, *Münazarat, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 2*. İstanbul: Nesil, 1996.
4. ____, *Sözler, Risale-i Nur Külliyyatı, Cilt 1*. İstanbul: Nesil, 1996.

**RİSALE-İ NUR VE BEDİÜZZAMAN SAİD NURSİ HAKKINDA GELEN
TENKİDLERE MUKABİL NUR TALEBELERİNİN HAK VE HAKİKATİ
SAVUNMA USUL VE ESASLARI**

Metin KARABAŞOĞLU¹

Risale-i Nur'un telifi tek parti dönemi şartlarında gerçekleşmekle beraber, onun ilk muhatapları Osmanlı dönemi şartlarında büyümüş kişilerdir. Dolayısıyla medrese ve dergâhların henüz meşru ve makbul ilim, eğitim ve terbiye merkezleri olduğu bir dönemde, hepsinin İslamî ilimler konusunda belli bir müktesebatla Risale-i Nur'a muhatap oldukları görülür. İlk talebelerinin Bediüzzaman'a yazmış olduğu *Barla Lâhikası*'nda yer alan mektuplar bunu açıkça gösterir. Bediüzzaman'ın Barla'da muhatap olduğu bu ilk talebeleri –İslamî ilimlere ve bu arada Arapça'ya vukufiyetleri Eski Said döneminde Van ve Bitlis'te muhatap olduğu talebeleri düzeyinde olmasa da– henüz tahribe uğramamış bir dil, kavram ve anlam dünyası içinde Risale-i Nur'u tanımış insanlardır. Dolayısıyla hem muhteva hem de kelime ve kavram düzeyinde onu anlamakta ve kıymetini takdirde zorlanmamışlardır. *Barla Lâhikası*'ndaki mektuplar incelendiğinde Bediüzzaman'ın ilk muhataplarını 'cahil köylüler' olarak sunan yaygın anlatının isabetsizliği açıkça ortaya çıkar. Bu isimlerin bir kısmı ise kendileri için evvelce ilim ve irşad hizmeti sunmuş bazı âlimlerin veya sûflerin tedrisinden geçmiş şekilde ve onların da tensip veya teşvikiyle Bediüzzaman'a ve Risale-i Nur'a muhatap olmuşlardır.

Bu ikinci tablo ise Risale-i Nur'da Bediüzzaman'ın ortaya koyduğu usul ve muhtevanın kıymetinin Osmanlı bakiyesi medrese ve dergâh ehli tarafından da takdir edildiğini gösterir. Hükûmet canibinden bir tazyike maruz kalsalar bile Diyanet bünyesinden âlimlerin tek parti şartlarında dahi mahkemelere Risale-i Nur aleyhine bilirkişi raporu yazmamış olmaları bunun bir nişanesidir.

Ancak Bediüzzaman'ın Kastamonu sürgünü günlerinden başlayarak, Risale-i Nur'u ve Bediüzzaman'ı tesirsiz bırakmak isteyen resmî unsurlar yeni bir taktik geliştirerek sadece lâdinî bir söylem ve endişe üzerinden değil 'din yönünden' de Risale-i Nur'a ve müellifine taarruz etme stratejisi geliştirmişlerdir. Bediüzzaman'ın "İstanbul Hadisesi" diye zikrettiği olay bunun en çarpıcı örneğidir. Bu hadiseye karşılık Şeyhülislamlık döneminin fetva emini Ali Rıza Efendi gibi isimlerin Bediüzzaman'a ve Risale-i Nur'a

¹ İstanbul (metinkarabasoglu@yahoo.com)

sahip çıkan bir tutum takınmaları, bu hadisenin merkezinde olan ismin “Birinci Şua” üzerinden getirdiği itirazın o devirde ulema nezdinde geniş bir kabul ve karşılık görmediğini gösterir.

Bununla birlikte, Risale-i Nur’a ve özellikle lâhika mektuplarına bakıldığında, Risale-i Nur üzerine ‘dinî canipten’ üretilen itirazlara dair, (i) bu itirazın kimler tarafından üretildiği, (ii) ne sebeple üretildiği, (iii) ne tür itirazların üretildiği, (iv) bu itirazlara Risale-i Nur’da nasıl cevap verildiği, (v) bu cevabın nasıl bir üslupla verildiği bilgisine ulaşmak mümkündür.

(i) Bu itirazları ilim ehli içinden veya tasavvuf ehli (sufiler) içinden üretilen itirazlar diye iki gruba ayırmamız mümkündür. İlim ehli içinden itiraz üretenlerin öne çıkan özelliği (a) Vehhâbîlik çizgisinde veya etkisinde, (b) mübtedî, bid’atî yani modernist bir çizgide, (c) müftü, imam gibi resmî bir görevde olmalarıdır.

Tasavvuf içinden üretilen itirazlar ise ya kendi mesleğine/meşrebine veya şahsına revaç ve rağbet oluşturma/koruma adına veya Melâmîlik gibi bid’atlara açık ve müsaadekâr bir çizgide ilerlemiştir.

(ii) Bu itirazların dinî, sosyal, psikolojik dinamikleri mevcuttur. Kendi dinî duruşunu merkeze yerleştirme, hakikati kendi meşrebinde görme sonucunu üreten ‘zihniyet-i inhisar’ ve ona eşlik eden ‘hubb-u nefis/enaniyet-i ilmiye’ bu noktada en belirleyici unsur niteliğindedir. Bediüzzaman ayrıca hased ve kıskançlık, taassup, tamah ve korku gibi duyguların da etkisine dikkat çekmektedir.

(iii) İtirazlar, ağırlıklı olarak, “Birinci Şua”daki istihraçlar, “Beşinci Şua” başta olmak üzere ahir zaman hadisleriyle ilgili te’viller, “yazdırıldı/ihtar edildi” gibi ifadeler, “başka kitap okumuyorlar,” “tasavvuf ve tarikata düşmanlık ediyorlar,” Bediüzzaman’ın şahsıyla ilgili meseleler (evlenmemiş olması, sakal bırakmaması, kendine makam verdiği iddiası) vs. gibi iddialar üzerinden geliştirilmiştir.

(iv) Risale-i Nur’da bu itirazların cevabı verilmektedir. Meselâ Bediüzzaman itirazı medar olan istihraçları nasıl bir gelenek ve usul içinde, hangi gerekçe ve kayıtlarla yaptığını *Kastamonu Lâhikası*’nda yer alan, *Şualar*’da da *Elhüccetüzzehra*’nın sonuna yani bu kitabın diziliş sırasına göre Birinci Şua’nın hemen önüne yerleştirdiği uzunca bir mektupta izah etmektedir. Aynı şekilde “yazdırıldı/ihtar edildi” gibi ifadelerin İslamî tahrir/telif geleneğindeki yeri ve sebebi, hadislerle ilgili te’villerin sebebi ve hadis ilmi içindeki yeri *Emirdağ Lâhikası*’nda Bediüzzaman tarafından izah edilmektedir.

(v) Bediüzzaman Said Nursî risale ve mektuplarında bu itirazların cevabını sebeplerini de tahlil ederek vermekle birlikte, bu cevabı mümkün mertebe mutedil bir dil içinde vermekte, talebelerine de bulundukları mahalde yüz yüze geldikleri benzer bir duruma karşı aynı üslubla muamelede bulunmalarını tavsiye etmektedir.

(vi) İlave bir unsur olarak Bediüzzaman'ın Osmanlı günlerinden özellikle İstanbul'da (1907-1909) ve (1918-1922) kurmuş olduğu dostlukların da devrede olduğu bir ilişkiler ağının bu süreçte devrede olmasını zikretmek gerekir.

Said Nursî'nin Osmanlı döneminde İstanbul'da medrese terbiyesi görmüş bir talebesi olarak Re'fet ağabeyin çok uzun süren Afyon mahkemesi safahatında, muhtemelen 1949 sonu veya 1950'nin ilk aylarında yazmış olduğu (bk. *Emirdağ Lâhikası I*, 178. Mektup) şu mektup bu bakımdan dikkatlice mütalaayı hak etmektedir:

Muhterem Üstadım Efendim Hazretleri,

Kardeşimiz Müteahhit İsmail Efendi, Hilmi Beyle hususî olarak her zaman görüşmekte olduğundan, bu hususta lâzım gelen izahatın verilmesini ona havale ederek, biz doğruca Diyanet Riyasetine gittik. Orada, evvelâ bizim Isparta'da iken tanıdığımız müderris Hasan Hüsnü Bey vardı. Kendisi Diyanet Riyaseti Heyet-i Müşavere âzâsındandır. Onunla hususî olarak bir müddet görüştüm ve izahat verdim. Bilâhare beraberce heyet-i müşavere odasına giderek Ankara ehl-i vukuf raporunda imzası bulunan müderris Yusuf Ziya'yı gördüm. Baktım, *Zülfikar* ve *Asâ-yı mecmualarıyla*, hakkımızda yazılmış olan evraklar önünde duruyordu. Yanında yer gösterdi. Mufassalan izahat verdim. Dedim:

“Sizin raporunuz ve Denizli Mahkemesinin kararı ve Mahkeme-i Temyizin tasdiki varken, kitaplarımıza vuku bulan taarruz ve bizlere verilen bu sıkıntı neden ileri geliyor? Madem Cumhuriyet idaresinde kanun her şeyin fevkindedir ve onun hükmü câri olur. Biz kanun huzurunda beraat etmişiz, bundan böyle bize ilişmemek gerektir. Bunun men'i, sizin vereceğiniz isabetli bir kararla mümkündür. Yoksa biz hakkımızı arayabiliriz” dedim.

Sonra ilâve etti: “Bu, oradaki adliye memurlarıyla zabitanın sizin meseleye vukuf-u tâmmeleri olmadığından ileri geliyor. Şimdi evrak önümdedir. Su-i tevehhüme uğramış mütalâalarına birer birer cevap vereceğim” dedi ve eserleri takdir ettiğini söyledi. Ben de Üstadımızın selâmını söyledim, bilmukabele selâm ve duanızı istediğini bildirdi.

Ondan sonra oradan ayrıldım, Diyanet Reisinin yanına girdim. Onunla da bir müddet görüştüm ve izahat verdim. Cevaben, “Ben Hoca Hazretlerini Dârü'l-Hikmetten tanırım, hürmetim vardır. Kendisine selâm ve hürmetlerimi iblâğ ediniz” dedi. Ve bize, “Lâzım gelen cevabı vereceğiz; inşaallah iyi olur” dediler. Ve bilumum

Diyanet müntesipleri, eserleri takdirle karşıladılar. Bu gibi yolsuz işlerin, ancak âsâr-ı diniye mütalâasında hüsn-ü niyet taşımayarak kendi kafalarına göre mânâ vermelerinden ileri geldiğini anladım.

Ertesi gün, Mehmed Efendi kardeşimiz, Erzurum Meb'usu Vehbi Paşayı görmüş. O zât dahi "Ben Dahiliye Vekilini görüp bu hususta uzun uzadıya görüşeceğim. Üstad Hazretlerine hürmet ve selâmlarımı götürünüz" demiş. Bunun üzerine parti erkânıyla görüşmeyi İsmail Efendiye havale ederek Ankara'dan ayrıldık.

Kusurlu, âciz talebeniz

Re'fet

Dolayısıyla,

- Hem muhatap kitlenin henüz Kemalizm'in pozitivist şartlanmalarının narkozuna tam anlamıyla maruz kalmamış olması,

- Risale-i Nur'un -istihraçlar dahil- bütün unsurlarıyla beslendiği geleneğin eseri-ni ve tesirini bir derece koruduğu bir zeminin varlığı,

- Hem Bediüzzaman'ın verdiği cevaplar ve bu cevaplar için seçtiği üslup, hem de imanın esaslarına hücum edilen bir zamanda Bediüzzaman ve talebelerinin her türlü dünyevî cefayı göze alarak yapmış oldukları manevî hizmetin uyandırdığı sevgi ve hürmet,

- Ayrıca lâzım olduğu noktada harekete geçirilebilen bir network'ün, bir dostluklar ve ilişkiler ağının varlığı,

Risale-i Nur aleyhine üretilen itirazların geniş bir zemin bularak onun temsil ettiği 'müsbet iman hizmeti'ne yönelik yıkıcı bir etki bırakmasına müsaade etmemiştir.

Bediüzzaman hayatta iken durum bu olmakla birlikte, onun vefatının hemen ardından 27 Mayıs 1960 ihtilalinin şartlarında yeni ve çok daha küllî bir taarruz ve itiraz sürecine girildiği görülür. Bu dönemde Bediüzzaman artık hayatta değildir, tam bir 'imha harekâtı' niteliğindeki, özellikle de ihtilâl şartlarında Ankara İlahiyat Fakültesi ve Diyanet İşleri Başkanlığının da dahil edilmek istendiği bu taarruz dönemi, Risale-i Nur talebelerinin destansı mücadele, mücadele ve gayretleriyle aşılmıştır.

1960-1966 arasında süren, devletin ordu, emniyet, istihbarat, yargı, millî eğitim, üniversite, diyanet bütün unsurlarını seferber etmeye çalıştığı, güçlü bir medya desteğine de dayandığı, özellikle de İsmet İnönü liderliğinde CHP'nin bayraktarlığını yaptığı bu küllî taarruz döneminin aşılmayı sağlayan bir dizi sebep mevcuttur.

Bu sebepler arasında daha önceki taarruzlar hengâmında üretilip bu yeni dönemde tekrarlanan iddia ve itirazlara yine Risale-i Nur üzerinden verilen cevapların tedavülde tutulması

Bu cevapların (1) doğrudan Nur talebeleri tarafından yapılan kitap ve gazete neşriyatı yoluyla, (2) Risale-i Nur’a dost ilim ve kalem erbabının sahip oldukları, yazdıkları veya nüfuz ettikleri mecralarda Risale-i Nur’un hukukunu muhafaza eden yazılar-kitaplar neşretmeleri yoluyla geniş bir mecraaya ulaşmasının temin edildiği; yanı sıra (3) özellikle milliyetçi-muhafazakâr-mukaddesatçı bir sağ çizgiyi temsil eden siyasî ve bürokratik unsurların da desteğini sağlamak yoluyla Risale-i Nur ve Bediüzzaman aleyhine devlet içinden üretilen etno-seküler bürokratik tahkimatın tazyikine karşı bir direnç ve muhafazanın da geliştirildiği görülmektedir.

Maamafih bu çok büyük, küllî taarruz sürecine verilmesi icap eden cevabın oluşturduğu bu dönemin (1) birliği muhafaza ve fitneden selâmet adına ilerleyen dönemde katı, kapalı, hiyerarşik bir cemaat tarzı ve anlayışına gidişin de nüvelerini vücuda getirdiğini, (2) bu küllî taarruza karşı üretilen ve milliyetçi-mukaddesatçı-muhafazakâr daha geniş bir mecraayı da ihata eden dilin zaman içinde Nur talebeleri tarafından içselleştirilerek yeni bir ilişkiler ağıyla birlikte milliyetçi-devletçi bir söylemin Risale-i Nur câmiası içinde de zemin bulmasına sebebiyet verdiğini, (3) bu süreçte ‘dine hürmetkâr’ bu geniş kesimle kurulan diyalogun öne çıkmasına mukabil, ‘dindar kanaat önderleri ve gruplar’ ile diyalogda bir zayıflamayı da beraberinde getirdiği de bir vâkıdır.

Bu dönemde Bediüzzaman’ın ‘ittihad-ı İslam’ ideali dahilinde Risale-i Nur’un İslam âleminde tanınmasını ve neşrini kendisinden ümit ettiği Salih Özcan’ın bu süreçte bilakis İhvan-ı Müslimîn ve Cemaat-ı İslamî başta olmak üzere “siyaset ve devlet üzerinden toplumu din adına dönüştürme”yi hedefleyen bir projeyle hareket eden oluşumların, düşünürlerin ve âlimlerin eserlerini Türkçeye çevirmek gibi bir gayretin içinde olduğu not edilmelidir. Bu, elbette sadece ona mahsus bir durum değildir. Daha sonra “Fetullah Gülen’in Diyanet içindeki mentörü” olarak öne çıkacak bir figür olarak Yaşar Tunagür’ün tercümesiyle Seyyid Kutub’un *İslamda Sosyal Adalet*’inin Risale-i Nur aleyhine yüzlerce mahkemede davaların açıldığı 1962 gibi bir tarihte yayımlanması bir rastlantı değildir. Bu ve benzeri gelişmeler, bu dönemde Risale-i Nur’a yönelik rağbeti –devrimci veya değil– siyasî bir İslamî hareket projesi üzerinden kırmak ve ona karşı dindarlar içinden yeni bir muhalefet oluşturmak gibi bir hedefin de gözetildiğini göstermektedir.

1960'ların sonunda başlayan 'dindarları temsil eden bir siyasî parti' oluşumu da bu açıdan değerlendirilmeyi hak etmektedir. Bu noktada 1970'lerin başından itibaren önce MNP-MSP üzerinden, yanı sıra Libya'da Kaddafi devrimi ve İran'da Humeynî devrimi üzerinden esen yeni rüzgâr ile Risale-i Nur'un dindarlar üzerindeki tesirinin ve itibarının maruz kaldığı sadmeler bilhassa dikkate değerdir. Bu siyasî rüzgârla birlikte daha önce Necip Fazıl üzerinden geliştirilmiş 'Abdülhamid'i mitleştirme' eğiliminin bir uzantısı olarak da Risale-i Nur'a taarruz edilmiş; Nur talebelerinin Necmeddin Erbakan ve dünya üzerindeki benzeri figürlere muhalefeti Abdülhamid-Bediüzzaman ilişkisinde 'kusursuzlaştırılmış' bir Abdülhamid figürünü söz konusu kişilere yansıtmak suretiyle etkisiz kılınmak istenmiş ve bu noktada ciddi bir mesafe de alınmıştır.

Dolayısıyla bu yeni dönemde Risale-i Nur'a dindarlar üzerinden gelen taarruz ve itirazlara, 1940'lara (Vehhabî/selefi, mübtedi/modernist veya resmî ulema canibinden veya ya taassubu ya tarafgirliği ya bid'alara müsaadekârlığı ile bir kısım ehl-i tarik canibinden) kıyasla yeni unsurlar eklenmiştir: (i) Bunlar ihtilâlcî bir çizgide veya partileşme üzerinden siyasetle toplumu dindarlaştırmayı hedefleyen 'siyaset-i diniye' odaklı taarruz, (ii) Kemalizmin eğitim üzerinden kitleleri biçimlendirme gayretinin belli bir karşılık bulduğu ve yeni neslin önemli bir kısmını biçimlendirdiği bir zeminde 'pozitivist ilahiyat' diyebileceğimiz bir yeni damar üzerinden taarruz. Bu iki damarın birçok durumda birbiriyle iç içe geçmiş durumda olduğunu da belirtmek gerekir. Keza sözüm ona 'gelenek adına' Risale-i Nur'a taarruz edenlerde de siyaset tasavvuru noktasındaki ayrışmanın etkisini göz ardı etmemek gerekmektedir.

Risale-i Nur'a yönelik bir itiraz ve taarruz noktasında bunlar vuku bulurken, 1970'lerden başlayarak Nur talebelerinin buna cevap üretme noktasında sergiledikleri za'fiyet ve hatalar da ayrıca mütalaa edilmeyi hak etmektedir.

Bu zaaf ve hatalar ise şöyle özetlenebilir:

(i) Bediüzzaman'ın miras bıraktığı esnek cemaatî zeminin 1960'ların sert taarruz şartlarında mazur görülebilecek sebeplerle zaman içinde katı, kapalı, hiyerarşik bir cemaat yapısına doğru evrilmesi ve Risale-i Nur hizmetinde bir bakıma birliği, vasatı ve istikameti temsil eden Zübeyir Gündüzalp'in vefatından sonra bu hiyerarşide en üstte olmak için bir dizi figürün girdiği iç çatışma ve gerilim sebebiyle Risale-i Nur hizmeti içinde yaşanan ayrışma ve parçalanma. Ayrışan bu unsurların enerjilerinin önemli kısmını birbiriyle olan gerilimde tüketmeleri, arada oluşan 'otorite' boşluğunu ise Fetullah Gülen'in kendi tarzında bir çizgiyi geliştirmek için bir imkâna dönüştürmesi.

Bugün göz ardı edilmek istenen bir vâkıa olsa da birbiriyle çatışan farklı gruplar halindeki bu görüntüden hoşnut olmayan, bir kısmı Bediüzzaman hayatta iken Risale-i Nur hizmetine dahil olmuş isimlerin söz konusu tablo karşısında ona-buna dokunmayıp kendi hizmetiyle meşgul gözükten Fetullah Gülen'in sistemine dahil oldukları bir gerçektir. Gülen ilerleyen on yıllarda da aynı çerçevede birçok ismi ana akım Risale-i Nur hizmetinden alıp kendi cemaatine devşirmiştir.

(ii) Birbiriyle çatışma halindeki grupların her biri çatıştıkları zemindeki aynı hiyerarşiyi hâkim oldukları yeni zeminde yeniden inşa etmiş; bu hiyerarşik, kapalı, esneklikten mahrum ve katı cemaat yapısı ise (i) farklı düşüncenin bir fitne ve tehdit olarak algılanması, (ii) boyu cemaat ortalamasını aşan istidatların ise biçilmesi sonucunu getirmiştir. Bu noktada belirlediği neşriyat odaklı hizmet tarzı itibarıyla en katılımcı, geniş ufuklu, açık olması beklenen yapıda dahi bu gerçekleşmişse diğerlerinde durumun ne olduğu kolayca tahmin edilebilir.

Bu durum ise Risale-i Nur adına düşünce üretme, Risale-i Nur'u hem anlama ve anlatma hem de onun hukukunu geniş mecrada muhafaza noktasında bir kaht-ı rical sonucunu getirmiştir.

Bu noktada vurgulanması gereken bir husus, 'avâmlaşma'yı bir 'standart' olarak belirleme ve 'ilmi' bir 'tehdit' olarak algılama sonucunu getiren söz konusu 'cemaat siyaseti' içinde, cehaleti sadakatle özdeşleştiren bir dil geliştirilmesi; hatta bu uğurda Bediüzzaman'ın talebeleriyle olan hukukunun vakıaya aykırı şekilde yeniden inşa edilmesidir. En başta *Barla Lâhikası* üretilen bu yeni 'cahil köylü' söyleminin yanlışlığının delili iken; başka bir şey bilmemeyi ve okumamayı sadakat, ilmi ise 'sapma sebebi' gören bir anlayışın hâkimiyet kazandığı bir zeminde tefekkür ve imal-i fikrin mümkün olup olmadığı elbette aşikârdır. Buna paralel olarak düşünce üretmeyi ve müzakereyi imkânsız kılan bir diğer vâkıa olarak kendisi için 'Said de bir talebedir', 'Üstadınız lâyuhtî değildir', 'Benim sözümü de mihenge vurunuz" diyen Bediüzzaman'ın 'sorgulanmaz, hata etmez' talebeleri şeklinde bir söylemin nasıl geliştirilebildiği üzerinde de ciddiyetle düşünülmelidir.

(iii) Durum bu olunca ortaya çıkan tablo, Risale-i Nur'a karşı 'dinî canip'ten eskiden beri üretilen Vehhabî/selefi, mübtedi/modernist itirazın yanı sıra Ehl-i Sünnet'in birçok değeriyle birlikte ona yönelik olarak da giderek gelişen 'pozitivist ilahiyat' taarruzuna karşı Nur talebeleri içerisinde bu taarruzlara cevap verme istidadı ve ehliyetine sahip güçlü bir alimler ve ayrıca entelektüeller kuşağının olmamasıdır. Nur talebeleri Risale-i Nur'dan istifadeyle bütünüyle dinî idrakin ve Ehl-i Sünnet omurgasının maruz kaldığı (tarihselçilik vb.) taarruzlara cevap üretmeleri gerekirken, Risale-i

Nur'a yönelik itirazları cevaplamada bile yeterli bir donanımdan söz etmek mümkün görülmemektedir. Bu noktada istidatlar varsa da bir diğer problem, parçalara bölünmüş 'hiyerarşik' yapılar içerisinde onların müktesebatlarını bir araya getirmelerini sağlayacak zeminlerin yokluğu veya yetersizliğidir.

(iv) Diğer taraftan Nur talebeleri özellikle radikal veya partici bir siyasî tasavvurla Risale-i Nur'a ve Bediüzzaman'a yönelik taarruza cevap vermeye çalışırken, özellikle de MNP-MSP oluşumuna cevap verme sürecinden başlayarak hatalı bir söylem üretmişlerdir. 'Mücahit Erbakan' mitine karşı 'nurlu Demirel' söylemi bunun en bariz örneğidir. Bir bakıma neden 'din namına siyasete tavır koydukları'nı ortaya koyma çabası içinde bilhassa gazete üzerinden yaşadıkları siyasîleşme, onları hem üzerlerine farz olmayan alanlarda haklılığı tartışmalı söylemlere meşgul ederek enerji ve itibar kaybına sevk ederken hem de kendi içlerinde siyasetten neş'et eden yeni çatışma ve bölünmelere zemin hazırlamıştır. Bu anlamda özellikle 80'lerden bugüne 'Nurculuğun krizi' denilebilecek bir olguyla yüz yüze gelindiğinin kabul edilmesi gerekir ki "Dert bilinirse devası âsândır" noktasına adım atılabilsin.

(v) Oluşturulan bu 'siyasîleşmiş' dilin ve beraberinde gelen ayrışmalarla gerçekleşen enerji ve itibar kaybının, Nur talebelerini daha da içe kapanan, dolayısıyla hayatı okuma kapasitesi daha da düşen bir noktaya sevk ettiği de bir vâkiadır. Bu tabloyu tamamlayan husus, hem Risale-i Nur'la olması gerektiği şekilde bir temas kuramama hem dışarıdan kendilerine gelen itirazlara doğru tesbitle doğru cevap geliştirememenin bir sonucu olarak gitgide dozajı artan bir 'sublimasyon' durumudur. "Bütün dünya bize muhtaç ama herkes aleyhimizde" diye özetlenebilecek bu tablonun beraberinde Risale-i Nur'u ve Bediüzzaman'ı 'olduğu şekilde' takdim ve takdirle yetinmeyip ifratlar üreten, dahası Risale-i Nur'daki ihlas ve uhuvvet ölçülerine muhalif şekilde bir 'kurtarıcı cemaat' miti oluşturan iklim, değil taarruzları cevaplamak bilakis taarruz ve itiraza meyyal odaklara onların takdim ve tefhim hataları üzerinden Risale-i Nur'a taarruz için fırsatlar sunar haldedir.

(vi) Bunu besleyen bir diğer olgu ise itiraz, ihtiraz veya istifhamı olanlar dahil dindar kesimlerle diyalog ve müzakere imkânları geliştirerek aradaki gerilimi çözmek veya yumuşatmak yolunda güçlü bir irade ve istidat ortaya konulmamışken, daha seküler kesimlerle diyaloga daha büyük bir önem atfedilmesidir. Bugün Risale-i Nur'a bazı hadiseleri fırsat bilip taarruza yeltenen 'dindar' bazı odaklara, Bediüzzaman hayatta iken veya 60'larda olduğu şekilde yine dindarlar içinden güçlü bir itiraz ve cevabın gelişmeyişinde bu vakıanın rolü de dikkate alınmalıdır. Risale-i Nur talebeleri vakur bir şekilde süreç içinde oluşan mesafenin kapatılması veya daraltılması için

münasebet ağları –duruma göre– oluşturmak, geliştirmek veya tamir etmek durumundadır.

Bu tahlilin gösterdiği üzere mesele sadece birilerinin itiraz etmesi, birilerinin ise buna cevap vermesi meselesi değildir. Olup biten şey, siyasetten bağımsız olmadığı gibi ‘teolojik’ bir mesele olmanın ötesinde ‘sosyolojik’ ve ‘psikolojik’ bir dizi unsuru da içinde barındırmaktadır.

Dolayısıyla yapılan itirazlara verilecek cevapların ‘muhtevası’ olayın sadece bir veçhesidir. Usul, üslup ve ilişkiler en az muhteva kadar önemlidir.

Bu bakımdan Nur Talebelerinin önünde şu hususlar mübrem bir ihtiyaç olarak belirmektedir:

- Risale-i Nur’un Kur’an ve Resûlullah’a irtibatı ile takdimi. *Barla Lâhikası*’nda Hâfız Halid’in yegâne mektubunda yer alan şu yerinde ve harikulâde tarife, yazık ki onlar için ‘cahil köylü’ söylemi geliştiren bugünkü Nur talebeleri hayli yabancılaşmış durumdadır:

“Hüvellezî ceale’ş-şemse diyâen ve’l-kamera nurâ” âyetinin sırrıyla diyebilirim ki, Risale-i Nur bir kamer-i marifettir ki, şems-i hakikat olan Kur’an-ı Mu’cizü’l-Beyânın nurunu istifâza eylemiş ki, “Nûru’l-kameri müstefâdun mine’ş-şem” olan meşhur kaziye-i kaziye-i felekiyeye mâsadak olmuştur. Hem diyebilirim ki, Üstadım Kur’an hakkında bir kamer hükmünde olup, semâ-i risaletin şemsi olan Resul-i Ekrem Aleyhis-salâtü Vesselâmdan nuru istifade edip Risale-i Nur şeklinde tezâhür etmiş.

- Bediüzzaman’ın anahtar-hazine metaforu Risale-i Nur ile İslamî miras arasındaki irtibat ve münasebete dair söylediği en veciz özet niteliğindedir. Ama Nur talebeleri Risale-i Nur’u İslamî gelenek içinde bu çerçevede takdimden uzak halledir. Bunun da sebebi onu bu gelenekle irtibatı içinde anlamak yerine ‘mübtedi ve nevzuhur’ olarak görmenin garip şekilde çocuklarına daha cazip gelmesidir. “Desise-i şeytaniye” bahsinden şu cümleleri Nur talebelerinin ‘fark ve keşf’ etmesini sağlamaya mecbur kalmak büyük bir hüznün sebebidir:

Madem bu Kur’anî hakikat kapısı açıldı, benim noksaniyetime ve ehemmiyetsizliğime bakılmayarak, ehl-i ilim ve kemal arkamda bulunmaktan çekinmemeli ve istiğnâ etmemelidirler. Selef-i Sâlihînin ve muhakkıkîn-i ulemanın âsarları, çendan her derde kâfi ve vâfi bir hazine-i azîmedir; fakat bazı zaman olur ki, bir anahtar bir hazineden ziyade ehemmiyetli olur. Çünkü hazine kapalıdır. Fakat bir anahtar çok hazineleri açabilir.

- Henüz 'sünühat'ın ne olduğunu, ne makamda olduğunu ve nasıl vâki olduğunu anlayamamış bir Nurculuk, değil Risale-i Nur ve Bediüzzaman aleyhine üretilen iftiralara cevap vermek, bilakis bu itiraz ve iftiralar için gerekçe ve malzeme üretir. Yazık ki Nur talebeleri en çok itiraza medar kılınan Birinci Şua'da bu konuda açık ve net biçimde söylenen bu sıralamaya muhalif bir halde, âdetâ vahiy-ilham arası bir şey olarak algılar ve takdim eder haldedir. Aynı dikkatsizlik, bu ifadenin de gösterdiği üzere sünühatın vazgeçilmezi olarak 'Kur'an'ın feyziyle ve medediyle kalbe gelen' kaydı karşısında da geçerlidir.

Birden hatıra geldi ki: Bu üç farkın sırrı ise Risaletü'n-Nur'un mertebesi üçüncüde olmasıdır. Yani vahiy değil ve olamaz. Hem umumiyetle dahi ilham değil, belki ekseriyetle Kur'an'ın feyziyle ve medediyle kalbe gelen sünühat ve istihracat-ı Kur'aniyedir.

- Bediüzzaman'ın, Hristiyanların Hz. İsa (as) ve Şîa'nın Hz. Ali'ye (ra) olan muhabbetlerinin onlar için neden ancak zarar, ziyan ve sapma sebebi olduğunu izah sadedinde dikkatimize sunduğu 'mânâ-yı ismî ile değil mânâ-yı harfî ile muhabbet' ölçüsüne karşılık, güya başka Risale-i Nur grupları ve başka Nurculardan daha da fazla Üstad'a muhabbet adına üretilen öyle söylemler caridir ki bunlar ancak yoldan çıkaran müfrit 'mânâ-yı ismî ile muhabbet' sınıfında anılabilir ve açıklanabilir. Ama bu söylemlerin hâkim olduğu grupların varlığı bir sır değildir; o sırrın fâş olduğu bir zeminde onların ifratı yüzünden Risale-i Nur'a ve Nur talebelerine gelecek zararın tasavvuru bile yürek titretmektedir.

Bu söylemler "Kol kırılır, yen içinde kalır" diye sineye mi çekilecektir; yoksa 'saykal' olarak *Muhakemat*'ı yazmış Bediüzzaman'ın takipçileri onun o büyük eserini ve hizmetini lekedar edecek bu ifrat ve müzahrefata saykal vurup hakkını muhafaza ve haddini müdafaa mı edeceklerdir?

- Yazdığı ilk kitap mantığa dair bir şerh olarak *Kızıl* olan, yine mantığa dair *Ta'likat*'ın yanında *Muhakemat* ve *Münazarat*'ın da müellifi olan Bediüzzaman'ın talebeleri Risale-i Nur'u anlama yolculuğunda ciddi bir metodolojiden mahrum haldedir; bu ise Risale-i Nur'un metnini 'çağrışımları üzerinden' güya 'yorumlayan' ve onu 'nereye çekilirse o tarafa giden' bir noktaya sevk etmektedir. Risale-i Nur'u yorumlamada vâki olan ve kimi ellerin kendi amaçları uğrunda istimal ve istismarına sebebiyet veren bu methodsuzluğun bertaraf edilmesi Risale-i Nur'u anlamada bir usulün vaz'edilmesi gerekmektedir. Ona muhatabiyette usulsüzlük yazık ki sadece ona taarruz edenlerin problemi değildir.

- Risale-i Nur, Nur talebelerinin başkalarına karşı 'böbürlenmeleri için' yazılmış bir eser midir, yoksa mü'minlerin mâl-i umumîsi olarak onu ümmetin bütün fertlerine mal etmeleri mi gerekmektedir? Bu soruya verilecek doğru cevap bile tek başına üslup ve takdim konusundaki birçok hatanın kendiliğinden aşılması sonucunu getirecektir.

Görüldüğü gibi mesele sadece Risale-i Nur'a yöneltilen itirazlar ve o itirazlara verilecek cevabın 'muhteva'sı değildir. Nur talebelerinin daha geniş bir çerçevede durum değerlendirmesi ve özeleştiri yapıp gerçekçi bir tahlilin beraberinde hamiyeti kuşanmaları gerekmektedir.

SOSYAL HAYATIN DEĞİŞMEZ PRENSİBİ: MÜSBET HAREKET

Mehmet Abidin KARTAL¹

1. MÜSBET HAREKET YOLCULUĞU

Bediüzzaman, huzur ve mutluluğu sağlayacak reçeteyi “Kur’an’ın Eczahanesi”nde hazırlayarak insanlığa sunmuştur. Said Nursi “Eski hal muhal (batıl), ya yeni hal; ya da izmihlâl (perişan olmak).”² Diyerek, yeni dönemlerin temel insani problemlerine Kur’anî yorumlar getirmiştir. Modern dönemlerin yaygın maddeci, tabiatçı ve esbab-perest ideolojisi haline gelen pozitivizm ve bundan kaynaklanan inkârî fikirlere karşı ikna edici argümanlar sunmuştur. Risale-i Nur’a muhatap olanlar, “iman-ı tahkiki” kazanarak, zamanın hâkim cereyanlarına karşı kendilerini koruyabilmişlerdir. Bediüzzaman, kendisine en acımasız hakareti ve dayanılmaz işkenceyi layık görenleri bile iman hakikatleriyle tanıştırmak ve kurtarmak telaşındaydı.

Bediüzzaman Kur’an’ın seslendiği herkese hitap etmiştir. Bediüzzaman’ın günlük politikada partilerden uzak durduğunu, ancak partilere dine, vatana, millete hizmet ettirmek için ikazlarda bulunduğunu görmekteyiz. 1950 öncesi Mustafa Kemal’e, İsmet İnönü’ye CHP Genel Sekreteri Hilmi Uran’a ikazlarda bulunmuştur. Fakat bu ikazlar kulak ardı edilmiştir. 1950 sonrası aynı ikazları Adnan Menderes ve hükümetine yapmıştır. Bu ikazlarda bulunurken müsbet hareket yolunu takip etmiştir.

Müsbet hareket, Risale-i Nur’un ilim ve irfana, tebliğ ve iknaya, muhabbet ve şefkate dayanan irşad metodudur. Bu meslek bütün müceddidlerin ortak yoludur. Hepsî, Allah Resulü’nden (asm) aynı dersi almış ve asırlarının şartlarına göre bu yolda yürümeye azamî hassasiyet göstermişlerdir. Gazaliler, Rabbaniler, Geylaniler, Mevlânalar hep bu mukaddes yolun yolcularıdır. Hepsinin ortak gayesi, insanları Hakk’ın rıza çizgisine çekmek, ebedî saadetlerine vesile olmaktır.

“Âlimler peygamberlerin varisleridir”³ hadis-i şerifine en ileri manasıyla mazhar olan bu kutlu zevat içerisinde Bediüzzaman Hazretlerinin hususî bir yeri vardır. Onun bu hususiyeti, asrının dehşetinden ileri gelmektedir.

¹ İstanbul (mabidinkartal@gmail.com)

² Bediüzzaman Said Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2010), 233.

³ “Her kim bir yola girer ve onda ilim isterse, Allah onun için cennete giden bir yolu kolaylaştırır. Melekler ilim öğrenenlere, yaptıklarından hoşlandıkları için, kanatlarını gererler. Göklerde ve yerde olanlar, hatta

“Rüyada Bir Hitabe” başlıklı yazısında, her asrın mebusları içinde bulunan mübarek bir heyetin kendisine şöyle hitab ettiğini haber verir: “Ey helâket ve felaket asrının adamı, senin de bir reyin var. Fikrini beyan et!”⁴

Diğer müceddidlerin mücahedeleri, İlâm’ı ana istikametinden uzaklaştırmak isteyen ve müminleri ehl-i sünnet itikadından saptırmaya çalışan birtakım bedbahtlara karşı olmuştur. Bediüzzaman asrı ise çok daha farklıdır. Onun zamanında, imanın erkânına ilişilmiş, neden ve niçin yollu sorularla müminlerin kalplerine şüpheler sokulmuş, imanları tehlikeye atılmıştır. Ayrıca, küfür, dalâlet ve sefahat birer şahs-ı manevî halinde ve dünya çapında organize edilmiş olarak imana, İslam’a ve ahlâka musallat olmuşlardır.

İşte tarihte misli görülmemiş bu ifsat hareketlerine karşı, tebliğ ve irşad vazifesini manen yüklenen o büyük Üstad, bir yandan şüpheleri giderici ve müminlerin imanlarını taklididen tahkik seviyesine çıkarıcı kıymetli dersler verirken, diğer yandan bu engebeli, dikenli, mayınlı ve uçurumlarla dolu yolda Müslümanların nasıl yürümeleri gerektiğini ders veren lahika mektupları kaleme almıştır.

İşte müsbet hareket, bu ulvî yolculuğun esası ve yürüyüş ritmidir.

Bediüzzaman Hazretleri, bütün ömrü boyunca tatbik ettiği tebliğ ve irşad prensiplerinin bir hülasası mahiyetinde olan ve bir cihette Hz. Peygamberin (asm) Veda Hutbesi’ni andıran son mektubuna şu cümlelerle başlar:

Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir. Menfî hareket değildir. Rıza-yı İlahiye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmaktır; vazife-i İlahiyeye karışmamaktır. Bizler asayiş muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz.⁵

Bu cümlelerde müsbet ve menfî hareketlerin en önemlileri nazarımıza sunulmuş durumdadır:

Rıza-yı İlahi için çalışmak müsbet; riya, gösteriş ve menfaat için çabalamak menfî.

Hizmet-i imaniyye müsbet; küfür ve dalâlete, isyan ve sefahate çalışmak menfî.

Allah’a tevekkül müsbet; vazife-i İlahiyeye karışmak menfî.

sudaki balıklar ilim öğrenen kimseye Allah’tan yardım ve bağış dilerler. İlim sahibinin âbitten (ibadet eden-den) üstünlüğü, ayın diğer yıldızlardan üstünlüğü gibidir. Alimler, peygamberlerin varisleridir. Peygamberler ne dinar ne de dirhem miras bırakmadılar, ancak ilim miras bıraktılar. Şu halde o ilmi alan büyük bir pay almış demektir.” (Buhari, “İlim”, 10; Ebû Dâvud, “İlim”, 1; Tirmizî, “İlim”, 19; İbn Mâce, “Mukaddime”, 17.)

⁴ Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 489.

⁵ Bediüzzaman Said Nursi, *Emirdağ Lâhikası*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 870.

Asayışı muhafaza müsbet; kavga ve ihtilaf çıkarmak, huzur ve emniyeti ihlal etmek menfî.

Sabır ve şükür müsbet; sabırsızlık ve isyan menfî.

Müsbet, kelime manasıyla ispat edilmiş demektir. İspat edilen, ortaya konulan, istifadeye sunulana müsbet denir. Müsbet imardır, menfî ise tahrip...

Menfî nefyedilmiş demektir. Nefiy ise sürgün etmek, ortadan kaldırmak, yokluğunu iddia etmek manalarına geliyor. Küfre giren insana imansız denilmesi de bundandır.

Müsbetler de, menfîler de sayısız denecek kadar çok. Bunlar içerisinde müsbetin en ileri derecesini şu ifadelerde buluyoruz.

“Rıza-yı İlahiye göre sırf hizmet-i imaniyeyi yapmak.”⁶

Hizmet-i imaniyye, insanoğluna yapılabilecek en büyük yardımın ifadesi, en büyük müsbetin simgesidir. Kalpten küfür sökölüp atılacak, yerine iman bina edilecektir.

Bu hizmet sonunda, bir insan iman nimetine kavuşursa, daha önce, sadece gördüğü eşya ile alâkadar olan bu adam, artık bütün âlemlerin Rabbine vasıl olmuş, madde de boğulan aklı âlemlerin yaratıcısını bulmuştur. Vazifesiz, sahipsiz, hamisiz olmaktan kurtulmuş, ölüm ötesini bilememenin ızdırabından halas olmuştur. Şimdi o, görmeyi halk eden bir Basir, işitmenin mucidi bir Semi', sûretlerin tasvircisi bir Musavvir, hayatları yaratan bir Muhyi bulmanın ve O'na iman etmenin safasını sürmeye başlamıştır.

Cennete ermenin ve Cehennemden kurtulmanın temeli, esası iman. Onun içindir ki, insanlığa yapılabilecek en büyük hizmet de, iman hizmetidir...

İşte Bediüzzaman Hazretleri o engin himmetini, bu milletin imanının kurtulmasında merkezleştirmiş büyük mürşid, manevî hekim ve eşsiz müceddiddir.

Bütün mesaisini iman vadisinde hasreden bu büyük mürşid:

“Ben imanın cereyanındayım, karşımda imansızlık cereyanı var, başka cereyanlarla alakam yok”⁷ buyurarak, müsbet hareketin iman hizmeti, menfînin ise imansızlık cereyanı olduğunu veciz bir şekilde ifade buyurur.

İman müsbet, küfür menfî olduğu gibi, bütün hayırlar, güzellikler müsbet, bunların zıtları ise menfî. O halde, müsbet hareket denilince, insan kalbine öncelikle iman ha-

⁶ Nursi, *Emirdağ Lâhikası*, 870.

⁷ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 118.

kikâtlarını hâkim kılmak ve bu iman temeli üzerine başta ibadet ve güzel ahlâk olmak üzere hayrın, doğrunun, faydalının bütün şubelerini bina etmek anlaşılır.

Gönül yapmak müsbet, kalb kırmak menfî. Şefkat müsbet, öfke menfî. Sabır müsbet, isyan menfî. Affetmek müsbet, intikam menfî. İltifat müsbet, hakaret menfî. Hüsn-ü zan müsbet, su-i zan menfî...

İmanın sabit olduğu bir kalbde, güzel ahlâk ve yüksek seciyeler, bütün şubeleriyle, neşv ü nema bulacaktır. Öyle ise gerek ferdî, gerek içtimâî hayatta hangi yüksek hasletin, hangi güzel ahlâkın inkişaf etmesini istersek isteyelim, bunun yolu iman hakikatlarını kalblere tahkiki bir sûrette yerleştirmekten geçer. Bediüzzaman Hazretleri bu yolda yürümüş ve bilfiil muvaffak da olmuştur.

2. VAZİFE-İ İLAHİYEYE KARIŞMAMAK

Nurlardan aldığımız derse göre, ilâhî vazife neticeleri yaratmaktır.

Rezzak O olduğu gibi, Hadi de odur. Biz rızık babında nasıl sadece tohum ekip, gerekli bakımı yaptıktan sonra, bir habbenin on, yüz yahut bin olmasına karışmıyor, bunu ancak Allah'ın kudret ve rahmetinden bekliyorsak, kalplere ektiğimiz hakikat tohumlarının da sümbül vermesine karışmayacağız. Kalpler Allah'ın yed-i kudretindedir ve Hadi ancak O'dur. Okuduklarımız ve anlattıklarımız muhatabımızın kalbinde ancak onun lütfuyla sümbül verir, bizim irademizle değil...

Biz O Rahim Rabbimizin lütfuna sığırır, O'na dua ve iltica ederiz. Biz de O'nun kuluyuz, karşımızdaki insanlar da. O'nun kullarını O'nun rızasını umarak, O'nun yoluna dâvet ederiz. Bundan ötesi bizim irade sınırlarımızı aşar ve sorumluluk sahamızın dışındadır.

Kur'an-ı Kerim, "Peygamber üzerine tebliğden başka (bir vazife) yoktur," (el-Mâide 8/2) buyuruyor.

Bu Rabbanî hakikat, niçin müsbet hareketinde en önemli bir şartı olmuş, diye bir soru geliyor insanın aklına. Bu soru ile birlikte, hayalimizde müsbetin zıddı canlanıyor: Menfî...

Demek ki, diyoruz, kendi vazifesini yapmakla meşgul olanlar, menfî harekete vakit bulamazlar. Ve yine diyoruz ki, kendi görevlerini bir tarafa bırakıp sadece dış hadiselerle, sosyal neticelerle ilgilenenler, umduklarını bulamayınca, önce tedirgin olurlar ve sonunda ümitsizliğe düşerek menfî hareketlerle teselli bulmağa çalışırlar. Tebliği

terk edip dedikoduya koşar, ıslahtan vazgeçip tahribe saparlar. Sevdirmeyi bırakıp nefret ettirirler.

Bunlar İslamî tebliğ yoluyla neşir ve ilân etmedeki boşluklarını zorbalıklarla kapamak isterler. Halbuki, “zorlama denen şey dinde yoktur; bu, dine uygun bir davranış şekli değildir.”

Dinde zorlama yoktur, çünkü zorlama müsbet bir hareket değildir. Zorlama ile insan ne irfana kavuşur, ne ilme, ne de ahlaka.

İkrah ağacında irşad bitmez.

Bir çocuğa bile zorla iş yaptırmak mümkün olamazken, kişinin kalbine imanı zorla nasıl sokabiliriz? Kalb zorlamaya gelmez. İkrah ancak bedene yapılabilir. Kalbe ne sevgi zorla yerleşir, ne de nefret, Tam tersine, zorlama muhatabınızı inatlaşmaya götürür ve sevdiğinizden nefret etmesine, nefret ettiğinize de sevgi bağlamasına sebep olur.

3. RİSALE-İ NUR MESLEĞİ DAHİLDE SİLAH KULLANILMAZ

Tebliğin önemli bir şartı da tohumu ekmeyi usulüne uygun olarak yapmaktır. Bu noktada Üstadımızın şu tavsiyesiyle karşılıyoruz:

“Risale-i Nur’un mesleği, nezihane, nazikane, kavli-i leyyindir.”⁸

Davamızı en güzel şekilde ve en yumuşak ifadelerle anlattığımız halde, sözlerimiz tesirini göstermezse, yeise düşmememiz gerekiyor. Zira, ekilen tohumun mahsul vermesi için tarlanın elverişli, iklimin de müsait olması lâzım. Zemherir ayında gül yetiştiremez, kum ve çakıldan meyve alamazsınız. Burada muhatabınızın iç âlemi önem kazanıyor.

Bir diğer temel cümle:

“Bizler asayışı muhafazayı netice veren müsbet iman hizmeti içinde her bir sıkıntıya karşı sabırla, şükürle mükellefiz.”⁹

Cümlelerin giriş kısmındaki mesaj, daha çok devlet yöneticilerine bakıyor. Asayişin ancak müsbet bir iman hizmetiyle temin edilebileceği ders veriliyor. Nur hizmetinin ulaştığı kimseler, problem olmak şöyle dursun, “asayişin birer manevî bekçisi” oluyorlar.¹⁰

⁸ Bediüzzaman Said Nursi, *Lem’alar*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 420.

⁹ Nursi, *Emirdağ Lâhikası*, 870.

¹⁰ Bk. Bediüzzaman Said Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 803.

İkinci mesaj ise bu hizmetin erlerine: “Şayet sizi yanlış anlayarak yahut büsbütün anlamayarak, ihlas ile yaptığınız bu iman hizmetine mukabil sizlere sıkıntı verirlerse, sakın menfî hareketlere tevessül etmeyin; sıkıntılarını sabırla ve şükürle karşılayın.”

Dahilî cihad hakkında Bediüzzaman’dan bir hakikat dersi:

Harici tecavüze karşı kuvvetle mukabele edilir. Çünkü düşmanın malı, çoluk-çoçuğu ganimet hükmüne geçer. Dahil ise öyle değildir. Dahildeki hareket müsbet bir şekilde manevî tahribata karşı, manevî, ihlas sırrı ile hareket etmektir. Hariçteki cihat başka, dahildeki cihat başkadır.¹¹

Bu sözlerin sahibi, yirmi sekiz senelik hapis ve sürgün hayatına, defalarca zehirlenmesine, nice zulümlere maruz kalmasına rağmen “yüzde on zındık dinsizin yüzünden, yüzde doksan masuma zarar gelmemek için, bütün kuvvetiyle dahildeki emniyet ve asayiş muhafaza”¹² etmeğe çalışmış, bunun için de “Nur dersleriyle herkesin kalbine bir yasakçı bırakma”ya gayret göstermiştir.

Küresel taşeron, maşa FETÖ çetesi, kırk yılı aşkın bir zamandır bu ülkenin maddî ve özellikle manevî değerlerini istismar ettiler, yakalananlar itiraf etmeye başladılar, bu milletin değerlerini kendilerine maske yaparak neler yaptıklarını, devlet kadrolarını nasıl ele geçirdiklerini, soruları nasıl çaldıklarını, milletin saf temiz dini duygularını, Kur’anı, sünneti, Risale-i Nur’ları ustaca, sinsice kullanan, bu yolla büyük bir güç ve varlığa kavuşan ihanet çetesi FETÖ, bu ülkenin varlıklarına bütünüyle sahip olmak için 15 Temmuz 2016’da çok alçak bir darbe teşebbüsünde bulunmuştur. Şişen irin patlamıştır. Pisliği her tarafa yayılmıştır. Dahilde silah kullanılmıştır. Bizim inancımız dahilde silah kullanılmaz diyordu...

Günümüzde mazlumların, mağdurların, ezilenlerin son sığınağı, son kalesi Türkiye’dir. Bu hainler son kaleyi yıkmak istediler. Kırk yıl takiye yapan, bu bukalemun yapılı, robotlaşmış insanların tavanının 15 Temmuz 2016 gecesi, haşhaşı çizgide, bir ölüm makinesine, zombiye dönüştüklerini gördük. Her gün ortaya çıkan haberlerle bunlara şahit oluyoruz. Bunların Amerika’da okula girerek çocukları tarayan, öldüren katillerden farkı yok. Bunlar için hedeflerine varmak için her yol mubah... Ne vicdanı var, ne ahlakı var, ne de herhangi bir kutsalı var.

Halbuki, “Türk milleti asırlardan beri İslamiyet’in bayraktarlığını yapmıştır. Çok veliler yetiştirmiş ve çok şehitler vermiştir. Böyle bir milletin torunlarına kılıç çekilmez. Biz Müslümanız. Onlarla kardeşiz, kardeşi kardeşe çarpıştıramayız. Bu şer’an

¹¹ Nursi, *Emirdağ Lâhikası*, 871.

¹² Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, 1026.

caiz değildir. Kılıç harici düşmana karşı çekilir. Dahilde kılıç kullanılmaz...” diyordu, asrın manevî doktoru.

Bediüzzaman, iman hizmeti yapmaya talip Nur talebelerine Kur'an-ı Kerim'den fethettiği dört hatvelik bir güzergâh çizmiştir:

“Acz ve fakr ve şefkat ve tefekkür tariki...”¹³

Acz ve fakr, ubudiyetin esasıdır. Şefkat Rahîm ismine, tefekkür ise Hakîm ismine isal eder. Rahîm ismine mazhariyet, iman hizmetini netice verir.

Her isme olduğu gibi bu isme de en ileri seviyede mazhar olan Resulullah Efendimiz (asm), dünyaya geldiği dakikada “Ümmetî ümmetî” diyerek ümmetinin imanını, salâhını ve necatını Rabbinden dilediği gibi, bu umman şefkat mahşerde de kendini gösterecek ve Üstadımızın beyanıyla “mahşerde herkes hatta peygamber dahi nefsî derken, O (asm) yine ümmetî ümmetî diyecek” ve ümmetinin mağfiretini, cehennemden halas bulup cennete kavuşmalarını makam-ı Mahmud'da Allah'dan niyaz edecektir.

Şu helaket ve felaket asrının müceddidi, mürşidi Said Nursî, Allah Resulünün (asm) “ümmetî” feryadını ruhunun tâ derinliklerinde hissetmiş, O'nun endişesine ve ızdırabına ortak olmaya çalışmıştır.

Eşref Edip Bey'le yaptığı bir mülakatta lisanında şu ateşin sözler dökülür: “Karşımda müthiş bir yangın var. Alevleri göklere yükseliyor. İçinde evladım yanıyor, imanım tutuşmuş yanıyor. O yangını söndürmeğe, imanımı kurtarmaya konuşuyorum.”¹⁴

Bediüzzaman Hazretleri “ümmetî” feryadından asrımıza düşen büyük payın tercümanlığını en mükemmel manada yapmış, telif ettiği yüz otuz parça Risaleleriyle ümmet-i Muhammed'in imanını kurtarmaya çalışmış, bu uğurda her şeyden geçmiş ve sıkıntı, ızdırıp, zehirlenme, mahkeme, hapis, sürgün dolu bir mücadele hayatı sürmüştür.

Seksen küsur senelik bütün hayatımda dünya zevki namına bir şey bilmiyorum. Bütün ömrüm harp meydanlarında, esaret zindanlarında, yahut memleket hapishanelerinde, memleket mahkemelerinde geçti. Çekmediğim cefa, görmediğim eza kalmadı.¹⁵

Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Resulü (asm) Taif'te kendisini taşıyan ve yüz on dört yerinden yaralayan insanlara beddua etmemiş ve o eşsiz şefkiyle “Ya

¹³ Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 773.

¹⁴ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, 960.

¹⁵ Nursi, *Tarihçe-i Hayat*, 960.

Rab! Bunlar bilmediklerinden böyle yapıyorlar” diyerek onların hidayetlerine dua etmişti. O’nun (asm) bu dehşetli asırdaki büyük varisi Bediüzzaman Hazretleri de aynı yolda yürümüş ve kendine her türlü zulmü ve haksızlığı layık bulanlar hakkında şöyle buyurmuştur: “Benim ve Risale-i Nur’un mesleğinin esası ve otuz seneden beri bir düstur-u hayatım olan ‘şefkat’ itibariyle; bir masuma zarar gelmemek için, bana zulmeden canilere, değil ilişmek; belki beddua ile de mukabele edemiyorum.”¹⁶

Bir başka Risalesinde, kendisiyle beraber talebelerinin de çeşitli eza ve cefalara maruz kaldıklarını, ağır imtihanlar geçirdiklerini beyan ile şöyle buyurur:

Bizim vazifemiz onlar hakkında yalnız hidayet temennisinden ibarettir. Bize eza ve cefa edenlere karşı hiçbir talebemin kalbinde zerre kadar intikam emeli beslenmemesini ve onlara mukabil Risale-i Nur’a sadakat ve sebat ile çalışmalarını tavsiye ederim.¹⁷

Bütün ömrünü müsbet hareket üzere yaşamış olan Üstad Hazretleri bunun zarurî bir lâzımı olarak her türlü menfinin de karşısında olmuştur.

Risale-i Nur’daki imanî bahislerle imansızlık cereyanının, küfrün, şirkin ve dalâletin karşısına çıktığı, riya, gösteriş, teveccüh-ü nas belalarına karşı *İhlas Risalesi*’ni telif etmiş, Müslümanlar arasında düşmanlık, kin, gıybet gibi afetlerin mecra bulamaması için *Uhuvvet Risalesi*’ni kaleme almış, İslam birliğinin en büyük bir düşmanı olan kavmiyetçiliğe karşı 26. Mektub’un 3. Mebhas’ını yazmış, kısacası her menfiye karşı onu tesirsiz kılacak, onun panzehiri olacak bir eser telif etmiştir.

Bu cümleden olarak, büyük bir içtimaî yaramız olan “tekfir” meselesi üzerinde de hassasiyetle durmuştur.

Bediüzzaman Hazretleri, “Müslümanlar için esas olan hüsn-ü zandır” prensibinden hareketle, tekfirden büyük bir hassasiyetle sakınmıştır. “Said’i bilenler bilirler ki, mümkün olduğu kadar tekfirden çekinir. Hatta sarîh küfür bir adamdan görse de, yine te’vile çalışır. Onu tekfir etmez”¹⁸

Günahkâr bir mümini hemen küfürle itham etmek ve onu İslam dairesi haricine atmak büyük bir cinayettir ve ehl-i Sünnet itikadına zıttır.

Ehl-i sünnetin görüşüne göre, günah-ı kebar işleyen kâfir olmaz. “Günah-ı kebar işleyen kâfir midir, değil midir?” münakaşası Ehl-i Sünnet âlimleri ile Haricîler ve Mutezile arasında asırlarca sürdü. Haricîler günah işleyen kâfir olup, ebediyyen ce-

¹⁶ Bediüzzaman Said Nursi, *Şualar*, (İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013), 596.

¹⁷ Nursi, *Emirdağ Lâhikası*, 620-621.

¹⁸ Nursi, *Şualar*, 671-672.

hennemde kalacağını iddia ederlerken, Mutezile, büyük günah işleyen ne kâfir ne de mümin olmayıp, imanla küfür arasında kalacağını savundu. Böylece her iki grup da hakikattan uzaklaşarak “dalâlete” düştüler.

Yakın tarihimizde bir fetret devri daha yaşadık. Nice hurafeler ve köhne fikirler yeniden piyasaya sürüldü. Yine tekfir moda oldu. Ama bu defa Haricîler tarafından değil. İşin tuhaf tarafı bu işi yapanlar Haricîlik nedir, Mutezile nedir, hatta elfaz-ı küfür nedir pek bilmiyorlardı. Bazı sloganlar ezberlemişlerdi. Onları soğuk damga yaptırmış, önlerine gelenin alnına basıyorlardı. Bunlar Resulullah Efendimizin (asm) tekfirle ilgili tehdit hadisinin de gafilydiler... Bu hadis-i şeriflerinde Allah Resülü (asm) şöyle buyurmakdaydı: “Kim kardeşine kâfir derse, ikisinden biri mutlaka kâfir olmuştur. Eğer itham edilen kâfir değilse, küfür itham edene döner.”

Tekfir konusunda Risale-i Nur Külliyyatı’ndan Sünuhat adlı eserde yer alan şu öz, doyurucu ve harika ifadeleri bu asrın insanı kelime kelime ezberlemeli, harf harf yaşamalı: (Tekfir, müslüman olduğu bilinen bir kişiyi, inkar özelliği taşıyan inanç, söz veya davranışından ötürü kafir saymak demektir.)

Demiş bu şey küfürdür. Yani, o sıfat imandan neş’et etmemiş, o sıfat kâfiredir. O haysiyet ile o zat küfür etti denilir. Fakat mevsufu ise masume ve imandan neşet ettikleri gibi, imanın tereşşuhatına da haize olan başka evsafa malik olduğundan o zat kâfirdir denilmez. İlla ki, o sıfat küfürden neşet ettiği yakinen biline... Zira başka sebepten de neş’et edebilir. Sıfatın delâletinde şek var. İmanın vücudunda da yakın var. Şek ise yakinin hükmünü izale etmez. Tekfire çabuk cür’et edenler düşünsünler!¹⁹

Demek ki bir müminde, imandan kaynaklanmayan; belki cehaletten, sefahattan yahut daha başka bir kaynaktan beslenen sıfatlar bulunabilir. Bu sıfatlar “kâfire” tabir ediliyor. Yine o müminin, imanından kaynaklanan birçok da masum sıfatı bulunuyor. İşte bu sıfatlar, o zata kâfir dememize manidir. Onun dilinden küfrü icab eden bir söz çıkmışsa yahut o mümin imandan kaynaklanmayan, ancak kâfirlere yakışacak fiiller işlemişse yukarıda verilen ölçüye göre, bunların küfürden doğduğunu, yani o adamın bunları küfür niyetiyle, İslam’ı inkâr kastıyla yaptığını kesinlikle bilmedikçe onu tekfir edemeyiz; kendisine kâfir diyemeyiz.

“Sıfatın delâletinde şek var”²⁰ cümlesi kesin hüküm vermemizi engelliyor. Yani, o yaptığı işin, söylediği sözün, taşıdığı sıfatın onun kâfir olduğuna delil olduğu şüphelidir. Bunları küfür kastıyla yaptığını kati olarak bilemiyoruz. Ama kendisinin mümin

¹⁹ Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 472.

²⁰ Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 472.

olduğunu biliyoruz. Kendisinden sorsak ben müminim, Müslümanım diyecektir. Buna göre imanın delâletinde yakın var, kesinlik var, katiyet var. Ama küfrün varlığında şek, yani şüphe var, zan var, tahmin var. Biz yakînî şek ile iptal edemeyiz ve o adama kâfir diyemeyiz.

Bazen bir Müslüman'ın ağzından, gaflet ve cehalet eseri olarak, elfaz-ı küfürden sayılan bir söz çıkabilir. Bunun mes'uliyeti elbetteki büyüktür. Ama bu müflis adam yine de Müslüman'dır, kâfir değil...

Bu noktada bir temel hükümden söz etmek gerekir: İman nasıl kalbin tasdiki ve lisanın ikrarıyla sabit oluyorsa, küfür de aynı yolla sabit olur.

Buna göre, ağzından küfür lafzı çıkan bir mümine kâfir denilebilmesi için, onun bu sözün neticesi olan küfrü kalben tasdik, lisanen de ikrar etmesi gerekir.

Bediüzzaman Hazretleri istikametden sapan bazı kimselerin, “Kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse, işte onlar kâfirlerin tâ kendileridir,” ayet-i kerimesini delil tutarak Kanun-u Esasiyi çıkaran ve Hürriyeti ilan eden siyasileri tekfir etmelerine de karşı çıkmış ve “biçare bilmezdi ki, *لَمْ يَخْكُمْ وَمَنْ لَمْ يُصَدِّقْ* bimana, *لَمْ يَخْكُمْ*”²¹ buyurmuştur. Yani, kim Allah'ın indirdiğiyle hükmetmezse şartının manası, kim Allah'ın indirdiğini tasdik etmezse demektir. Üstadın bu izahı ehl-i Sünnet itikadının ifadesidir. Zira, ehl-i Sünnete göre bir İlâhî emri yerine getirmeyen, ona göre amel etmeyen bir mümin, o emri tasdik ettiği müddetçe ancak günahkâr olur, fasık olur, fakat kâfir olmaz.

Yine Nur külliyyatından *Münazarat*'ın teşhis ve tedavi ettiği bir yaramız ise “Yahudi ve Hristiyanların” dost edinilmesi hususudur.

Bu dehşetli hastalığın reçetesi şu birkaç cümlede mevcuttur:

“Bu nehiy Yahudi ve Nasara ile, Yahudiyet ve Nasraniyet olan ayineleri hasebiyledir. Hem de bir adam, zatı için sevilmez. Belki muhabbet sıfat ve sanatı içindir.”

Demek ki Ayet-i Kerime Yahudiliğe ve Hristiyanlığa muhabbet etmeyi yasaklıyor. Meselâ, Hristiyan bir devleti Hristiyanlığı sebebiyle sevmek, bu ayetin yasağına girer. O devletin sanatını, teknolojisini beğenmek, takdir etmek ise bu yasağın dışındadır.

Yukarıda naklettiğimiz ifadeler şöyle son buluyor:

“Ehl-i kitaptan bir haremın olsa elbette seveceksin.” Yani, bir Müslüman'ın ehl-i kitaptan, meselâ Hristiyan bir hanımı olsa, onu hanımı olduğu için sevebilecek, ama Hristiyanlığına muhabbet etmeyecektir.

İşte bu ince ölçüden mahrumiyet bize çok pahalıya mal oluyor.

²¹ Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 288.

SONUÇ

Müsbet hareket, pozitif bakmaktır. Pozitif olmaktır. Pozitif davranmaktır. Pozitif yaşamaktır.

Müsbet hareket mana-i harfi ile bakmak, her şeyde hikmet izdüşümlerini fehmetmek, yine her şeyde merhamet-i İlahiyenin izini, özünü, yüzünü ve tecelli-i esmasının tezahürlerini görmek ve anlamaktır.

Müsbet hareket kâinattaki cari olan şeriat-ı fitriyeye muvafık hareket etmektir.

Müsbet hareket Sünnetullahtır ve ona uymaktır.

Müsbet hareket ihlastır, sabırdır, sadakattır.

Müsbet hareket nefsin arzularına ve meyillerine karşı duruştur.

Müsbet hareket şeytanın vartalarına karşı müteyakkız davranmaktır.

Müsbet hareket doğru yolda olmaktır. İfrat ve tefritten kaçınmaktır.

Müsbet hareket “Birisinin hatasıyla başkasına zulmetmemektir.” Kur’anî davranmak adaletten şaşmamaktır.

Müsbet hareket asayiş ihlal etmemektir.

Müsbet hareket adale-i mahzadır. Devletin ve cemiyetin selameti için kişiyi feda etmemektir. Çünkü hak haktır, küçüğüne büyüğüne bakılmaz bir Kur’anî düsturdur.

Müsbet hareket ehl-i imanı tenkid etmemektir, insaflı olmaktır, itidal-i demdir.

Müsbet hareket Allah rızası için davranmaktır. Hakta sebat etmektir.

Müsbet hareket faziletfuruluşluk yapmamak, kardeşlerin gıpta damarını tahrik etmemektir.

Müsbet hareket kırmamaktır, bozmamaktır, sabretmektir.

Müsbet hareket tamir etmektir, tahrip etmemektir.

Müsbet hareket şahsı merkeze almamaktır, şahs-ı manevîyeye itimad etmek ve sadakatle o kevser-i Kur’an’iyede istikamette kalarak devam etmektir.

Müsbet hareket kusur aramamak, kusurları kavli-i leyinle ben merkezli anlatmak ve tahakküm etmemektir.

Müsbet hareket ihlas, tesanüt ve sadakat sıfatlarının bileşkesidir.

İslamî terbiyenin bozulduğu ve imanın zedelendiği günümüzde, insanlığın ortak

paydası olan demokrasi, hak ve hürriyetlere ve hürriyetçilere, milli iradeye taraftar ve yardımcı olmak olan müsbet hareket, günümüzün en çok ihtiyaç duyulan ölçü ve esaslarının başında gelmektedir.

Huzur ve mutluluğu sağlayacak reçeteyi “Kur’an’ın Eczahanesi”nde hazırlayarak insanlığa sunan, Bediüzzaman dinleyelim:

“Muhabbet, uhuvvet, sevmek, İslamiyetin mizacıdır, rabıtasıdır.”²²

“Biz muhabbet fedaileriyiz; husumete vaktimiz yoktur.”²³

“Asıl hüner, kardeşini fena gördüğü vakit onu terk etmek değil, belki daha ziyade uhuvvetini kuvvetleştirip ıslahına çalışmak, ehl-i sadâkatin şe’nidir.”²⁴

“Ey ehl-i iman, aklınızı başınıza alınız! İhtilâfınızdan istifade eden zalimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ** (Müminler kardeşler) kal’a-i kudsiyesi (mukaddes kale) içine giriniz, tahassun ediniz. Yoksa ne hayatınızı muhafaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz!”²⁵

Bediüzzaman’ın hizmet tarzı müsbet (yapıcı) harekettir. Anarşi ve kaosa şiddetle karşıdır. Ona göre İslam’a hizmet, emniyet ve asayiş asla zedelemekten, bilakis teyit etmekle mümkündür: “Bizim vazifemiz müsbet hareket etmektir. Menfi (yıkıcı) hareket değildir.”

Bediüzzaman Hazretleri, kendisini menfi bir harekete sevk etmek için yapılan bütün işkencelere, zulümlere, oynanan bütün şeytanî oyunlara sadece acı bir tebesümle karşılık vermiş. O’na zulmedenler de dahil olmak üzere, bütün bu beşeriyetin imanını kurtarmak için çıktığı o mukaddes yolculuğunu, sarsılmadan ve adavete girmeden tamamlamıştır.

²² Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 349.

²³ Nursi, *Eski Said Dönemi Eserleri*, 51.

²⁴ Nursi, *Şualar*, 516.

²⁵ Nursi, *Mektubat*, 455.

Kaynakça

1. Nursi, Bediüzzaman Said. *Emirdağ Lâhikası*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.
2. _____. *Eski Said Dönemi Eserleri*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2010.
3. _____. *Lem'alar*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.
4. _____. *Mektubat*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.
5. _____. *Sözler*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.
6. _____. *Şualar*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.
7. _____. *Tarihçe-i Hayat*. İstanbul: Yeni Asya Neşriyat, 2013.

ANLAŞILMAYAN SUALİN CEVABI YANLIŞ OLUR

Hüseyin YILMAZ¹

Cevabını bulma mükellefiyeti altına girdiğim soru: “Bediüzzaman, Risale-i Nur ve Nurculara gelen itiraz, tenkid, tahkir ve iftiralara nasıl cevap vereceğiz? Cevap tarzımız, üslubumuz nasıl olmalı?”

En kötü cevap anlaşılmamış soru verilen cevaptır. Cevabın sıhhati sorunun doğru anlaşılmasına bağlı. Demek öncelikli meselemiz, soru doğru anlamaktır.

Hedefte üç temel unsur var: Birincisi Bediüzzaman, ikincisi Risale-i Nur Külliyyatı, üçüncüsü Nurcular!.. Bu üç unsorda medar-ı itiraz, tenkid, tahkir olan hususları gözden geçirmeden, bütününe vakıf olmadan karşı koymanın imkanı yok. Demek müdafasıyla mükellef olduğumuz bu üç unsuru iyi bilmek, doğru tanımak ve bütünü ihata etmek mecburiyetindeyiz.

İftiranın da kendine göre bir zemini vardır, o zemini de doğru tahlil ve tasnif etmemiz gerekiyor. Müfterilerin hangi saik ve maksatlarla iftiraya tevessül ettiklerini bilmezsek, müessir cevap verme şansımızı kaybederiz. İftira olduğunu isbat da bir cevaptır ama niçin iftira atıldığıyla birlikte ortaya koymak daha mukni ve caydırıcı olur.

Sorunun tesbit ve tahlilinden sonra soruya nasıl cevap vermek gerektiğine gelince; konuşarak pek tabii. Lakin nasıl bir konuşma? Risale-i Nur’la haşır neşir olmaya başladığım yıllarda Üstad’ın dünyasında çok şaşırtıcı, çok çarpıcı, çok farklı şeylerle karşılaşırıyordum; yaklaşık kırk yıl kadar öncesinden bahsediyorum. Sonra Yahya Kemal’in “ülfet belalı şey” dediği maraza yakalandım ve o göz kamaştırıcı aydınlık, o şaşırtıcı mücevher zenginliği sıradanlaşmaya başladı. Bu umumî marazı belki başka bir zaman konuşuruz, şimdilik şu konuşma meselesinin haline çalışalım.

Üstad’ın yeni tanıdığım dünyasında her şey konuşuyordu: taş, toprak, hava, su, çiçek, ağaç, hayvan ve insanlar. Câmîd ve nebat olanlar lisan-ı hâl, hayvanlar zayıf bir lisan-ı kal ve kuvvetli bir lisan-ı hâl; insanlar ise kuvvetli lisan-ı kalleriyle birlikte daha kuvvetli bir lisan-ı hâl ile de konuşuyordu. Bu göz kamaştırıcı tasnif ve tahlil ilk karşılaşma için çok çarpıcı idi, hâlâ öyle olması gerekir ama alıştığımız için eski heyecanı yaşamıyoruz.

¹ İstanbul (yilmaz@hyilmaz.net)

Demek elimizde iki dil var: Birincisi kal, diğeri hâl dili. Üstad her iki dile de ehemmiyet verir ama hâl diline bilhassa daimi tahşidatta bulunur. Zirâ hâl dilini şekillendiren irfan, inanç ve bir ömür boyu yaşayıp öğrendiklerimizdir. Başka bir tabirle, ahlakımızdır. Hz. Aişe (ra) validemizin Resul-i Ekrem'in (asm) ahlakını soranlara "hukuku'l Kur'an" demesi ne kadar sarsıcı bir hakikattir.

Bu bahiste Üstad ne diyor:

Eğer biz ahlak-ı İslamiye'nin ve hakaik-i imaniyenin kemalâtını ef'âlimizle izhar etsek, sair dinlerin tâbileri elbette cemaatlerle İslamiyete girecekler. Belki, küre-i arzın bazı kıt'aları ve devletleri de İslamiyete dehalet edecekler.

Uzama istidadı olan ama kısa kesmeye mecbur olduğum bu dil tahlilinden sonra mevzuya avdet edelim mi?

Bu adımdaki mükellefiyetimiz cevabımızı kanatlandıracak olan dilin nasıl olması gerektiğini bulmaktır. Risale-i Nur bu hususta yeterince yol göstericidir; sair kaynaklarla tahkim nurun âlâ nur olur. Çok da müşkil bir vaziyetimiz yok, bir parça gayret ve dikkat doğruyu bulmamıza kafi gelecektir. Önümüzü bir nebze aydınlatacak, ışık tutacak deniz fenerleri olan bir ummandayız. Şu ışığı parlak fenerin aydınlığına çoğunuz yürümüşür, bir daha ziyaret etmekte fayda var.

Ulûm ve fûnûnun en parlağı olan belâgat ve cezâlet, bütün envâıyla âhir zamanda en mergub bir sûret alacaktır. Hattâ insanlar kendi fikirlerini birbirlerine kabul ettirmek ve hükümlerini birbirine icrâ ettirmek için, en keskin silâhını cezâlet-i beyândan ve en mukâvemet-sûz kuvvetini belâgat-ı edâdan alacaktır.

Hükümün aydınlığında iki temel hakikati parlak bir şekilde görmek mümkün: Birincisi ulûm ve fûnûnun en parlağının "belâgat ve cezâlet" olduğu, diğeri âhir zamanda hemen her çeşidiyle rağbet göreceğı.

Mefhumlar muayyeniyetlerini kaybettiklerinde ifade ettikleri sarâhat da kaybolur. Binaenaleyh mefhumun karşıladığı manaları doğru bilmek gerekir. Üstad bu bahiste, "aşağı-yukarı" tembelliğıyle bakıldığında, birbirlerini tedâi ettirecek iki terkeb zikreliyor: "cezâlet-i beyân" ile "belâgat-ı edâ".

Kafa yormadan, tahkikat zahmetine katlanmadan bakacak olursanız, her iki terkeb de sözdeki belâgat ve cezâlete bakıyor. Acaba hakikat-i hâlde de öyle mi?

"Cezâlet-i beyan" için lûgat kısaca "ifâde akıcılığı, ifâde güzelliğı" diyor. Doğru... Terkibin yapısını anlamak için sual tevcihi emin yoldur: "Kimin/neyin cezâleti?" Elcevab: Beyanın. Amenna...

İkinci terki b için göz attığım lüğatler, çuvallanmış gibi görünüyor: “Üslûb ve ifadedeki belagat”. Bir kere ifadenin burada yeri yok, belagatin varlığından hareketle zikrine mecbur kalınmış. Edâ için “üslûb” demek ne kadar doğru? Mefhumun aşinası olduğumuz ilk karşılıkları: “Tavır, tarz, hâl...”

Daha fazla zorlamadan az önceki kalıb soruyu bir daha soralım mı? “Kimin/neyin belagati?” Elcevab: Edânın... Hadi zihinlerdeki galata küçük bir hisse verelim ama asıl anlaşılması gerekenin “hâl dili”nin belâgat ve güzelliği olduğu, açık değil mi? Bu kanaatimi sarsacak bir ihtimal ve teville karşılaşmadım, bilmiyorum. Bulursanız, haberinizi sevinir minnetdar da olurum. Bir yanlışımı düzeltmiş olursunuz.

Peki “belâgat” ne?

Elcevab: “... Hakikat-i belâgat olan mutabık-ı mukteza-yı hâle mutabakat”

Üstad’ın cevabında karşılaştığımız en yeni unsur: “mutabık-ı mukteza-yı hâle mutabakat”. Yani hâl, ne tarz üzere olmayı iktiza ediyorsa öyle olmak, nasıl konuşmayı gerektiriyorsa öyle konuşmak. Uçurumdan düşen kazazede yanık bir türkû tutturamaz, çığlık atar, feryad ü figân eder. Zira hâlinin muktezası türkû söylemek değil çığlık atmadır.

Mukteza-yı hâli idrak ve takdir edemeyenden doğru cevabın sâdır olması, tesadüfî bir talihe bakar. Bir sefer isabet etse bin sefer hata eder. Aslolan öncelikle vaziyeti takdir ve teşhis etmektir. Cevab onun üzerine bina edilirse, isabet kaydeder.

Belâgat, mukteza-i hale mutabık hareket etmekse, şimdi baştaki iki terki b daha iyi anlayabiliriz demektir. Bu sarâhate göre âhir zamanın karşı durulması imkânsız iki silâhının birincisi sözün cezâleti, diğeri lisan-ı hâlin belâgatıdır.

Hilmin gerektirdiği yerde halim selim olmalı, celâdetin zaruret kesbettiği yerde ise aslan kesilmelisin. Birinci sözü ders verdiğin çocuğun yanında müşfik ve mütevazî bir ders arkadaşı; dinine dahletmiş bir zalimin karşısında, kılıcından kelleler damlayan Halid bin Velid olmalısın.

Mesele bu kadarla da bitmiyor elbet, bütünü ihata etmekteki güçlük, karşı karşıya kaldığımız başka bir problem. Seksen küsur yıllık dolu dolu bir hayata serpiştirilmiş binlerce hakikat ve hikmet ile altı bin sahifeyi bulan çetin mi çetin bir külliyatı kucaklamaya çalışıyoruz!.. Nasıl ihata edeceksiniz? Halli kolay bir dava mı bu? Değil elbet... Ter dökmek, emek vermek, çilesini çekmek gerekiyor. Aksi takdirde tuti kuşları misali hafızaya atılmış birkaç vecize ile hikmeti anlaşılmamış birkaç hatıranın loş aydınlığında el yordamına mahkûm kalırsın.

Bu bahis için herkesin malûmu olan en parlak teşbih, körlerin fil tarifidir. Yakaladığı ve muttali olduğu kadarı ile bütün için hüküm çıkarmayı ifade eden bu garabet, maalesef temel zayıflıklarımızdandır. Bütünü ihata edemediğimiz, muhakeme ve tahlil zahmetine katlanmadığımız için elimizin ilk uzandığı ile hükmediyoruz. Çoğu zaman da çuvalıyoruz tabîî. Selametli ve emin yol bütünü ihataya çalışmaktır.

Yetiyor mu? Hayır... Muhakeme ve tasnif etmek, muvazeneye vurmak da gerekiyor. Misalin aydınlığına bir daha koşmakta fayda var.

Mesela mürşidine ölesiye bağlı, kabiliyetleri zayıf iki şakird düşününüz. Biri bir gün kalabalık bir ziyafette meclise buyur edilen bir a'mânın bastonun kirli ucunu pilav tepsisine dokundurmasına şahid olur. Tam celallenip garibanı parlayacakken, mürşidi usulca, "A'mâdır, beceriksizliğini hoş gör!" der. Şakirdin zihnine beceriksizlik, a'mâlığın bir vasfı olarak kazanır.

Bir başka gün diğer şakirdin bulunduğu bir mecliste aynı a'mâ, sesinin bütün güzelliği ile muhteşem bir Kur'an tilavetinde bulunur. Mürşid, bu hâfız-ı Kur'an için hissiyatını, "Ne de olsa a'mâdır, Maşaallah, barekallah!" diye ifade eder. Bu şakirdin zihnine ise muvaffakiyet, beceriklilik a'mâlığın vasfı olarak kazanır.

Şimdi bu iki şakirdin baş başa a'mâ için yapacağı tarifte birincisi beceriksizliği, ikincisi muvaffakiyeti resmetmeyecek midir? İkisi de hem haklı hem de haksız değil mi? Yanlışlarının sebebi bildiklerinin yanlışlığı değil bütünü bilmemek, tamamı ihata edememiş olmak. Oysa ikisi de hükmünü mürşidinin sözlerine bina etmektedir.

Bu misal bizi Üstad'ın başka bir dersine götürmek içindi:

"Kur'an, başka kelimelerle kabil-i kıyas olamaz. Çünkü kelamın tabakaları, ulviyet ve kuvvet ve hüsn-ü cemal cihetinden dört menbaı var: Biri mütekellim, biri muhatap, biri maksat, biri makamdır. Ediplerin, yanlış olarak yalnız makam gösterdikleri gibi değildir. Öyle ise, sözde kim söylemiş, kime söylemiş, niçin söylemiş, ne makamda söylemiş ise bak. Yalnız söze bakıp durma."

Bu kuvvetli hakikat dersini rehber edinmediğimizden, çoğu zaman elimizdeki doğru malzemeye rağmen yanlış hükümler veriyoruz. Üstad'ın farklı zamanlarda, farklı makamlarda, farklı muhatablara, farklı maksadla sarf ettiği çok söz var ki bir araya getirildiğinde biri diğerini red veya nakzeder. Demek herhangi bir sözü unsurlarından koparıp değerlendirmek yanlıştır. Nüzul sebebi bilinmeden tefsir yapılamayacağı hakikati herhangi bir hükmün doğru anlaşılması için de câridir.

Bütün bu zihni muhasara gayretinden sonra suale bir daha dönecek olursak sanırım işimizin çok da zor olmadığını göreceğiz.

Öncelikle tenkid, itiraz veya iftira kimden geliyor? Konuşan bir kafir mi, bir mü'min mi, bir münafık mı, bir budala mı hatta bir komite mi, bilmek zorundayız.

İkinci adımda muhatabının kim olduğuna, sesini kime veya kimlere işittirmeye çalıştığını bakacağız.

Üçüncü adımda niyet ve maksadının ne olduğuna anlamaya çalışacağız. Maksadının kimliği ile sıkı bir münasebetinin olduğunu unutmayacağız.

Nihayet niçin bu zaman? Devrin ilcaatı ne? Mesela son iki yılda artış gösteren bu hücumların Gülen alçaklığı sonrasının da bir ilcaatı olduğunu görmek gerekiyor.

Bütün bu unsurlar doğru tesbit, tahlil ve tasnif edildikten sonra; ehil kardeşlerimiz münferiden veya mümkünse bir heyetin akli ile meşveret ederek mukteza-i hâle mutabık cevap vermeliler.

Teferruat ve uzatmaya kabiliyeti olan bahsi daha fazla uzatmanın irfanınızı rahatsız etmesinden endişe duyduğum için bu kadarla iktifa ediyorum. Ana hatlarıyla mevzuu tavzih kabiliyetim ancak bu kadarına müsaiddi. Daha iyisi ve şümullüsünün ulemanın vazifesi olduğu ortada. Gayret bizden, tevfik Allah'tan. Rabb'im rızasından ayırmasın.

RİSALE-İ NUR'DA MESLEK VE MEŞREP

Bediüzzaman Said NURSI

Risale-i Nur Mesleğinin Dört Yolu ve Dört Adımı

Cenâb-ı Hakka vâsıl olacak tarikler pek çoktur. Bütün hak tarikler Kur'an'dan alınmıştır. Fakat tarikatlerin bazıları, bazısından daha kısa, daha selâmetli, daha umumiyetli oluyor. O tarikler içinde, kâsır fehmimle Kur'an'dan istifade ettiğim "aciz ve fakir ve şefkat ve tefekkür" tarikidir.

Evet, aciz dahi, aşk gibi, belki daha eslem bir tariktir ki, ubûdiyet tarikiyle mahbubiyete kadar gider. Fakir dahi Rahmân ismine isal eder. Hem şefkat dahi, aşk gibi, belki daha keskin ve daha geniş bir tariktir ki, Rahîm ismine isal eder. Hem tefekkür dahi, aşk gibi, belki daha zengin, daha parlak bir tariktir ki, Hakîm ismine isal eder.

Şu tarik, hafif tarikler misillü, "letâif-i aşere" gibi on hatve değil ve tarik-i cehriye gibi "nüfus-u seb'a" yedi mertebeye atılan adımlar değil; belki dört hatveden ibarettir. Tarikatten ziyade hakikattir, şeriattir.

Yanlış anlaşılmasın; aciz ve fakir ve kusurunu Cenâb-ı Hakka karşı görmek demektir. Yoksa onları yapmak veya halka göstermek demek değildir.

Şu kısa tarihin evrâdı, ittibâ-ı sünnettir; ferâizi işlemek, kebâiri terk etmektir. Ve bilhassa, namazı tâdil-i erkânla kılmak, namazın arkasındaki tesbihatı yapmaktır.

Birinci Hatveye فَلَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ediyor.

İkinci Hatveye لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ âyeti işaret ediyor.

Üçüncü Hatveye مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ âyeti işaret ediyor.

Dördüncü Hatveye كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ âyeti işaret ediyor.

Şu Dört Hatvenin kısa bir izahı şudur ki:

Birinci Hatvede: فَلَا تَرْكُوا أَنْفُسَكُمْ âyeti işaret ettiği gibi, tezkiye-i nefis etmemek. Zira, insan, cibilliyeti ve fitratı hasebiyle nefisini sever. Belki, evvelâ ve bizzat yalnız zâtını sever; başka herşeyi nefisine feda eder. Mâbuda lâıyk bir tarzda nefisini metheder; mâbuda lâıyk bir tenzihle nefisini meâyipten tenzih ve tebrie eder. Elden geldiği kadar kusurları kendine lâıyk görmez ve kabul etmez. Nefisine perestiş eder tarzında, şiddetle müdafaa eder. Hattâ, fitratında tevdi edilen ve Mâbud-u Hakikînin hamd ve

tesbihi için ona verilen cihazat ve istidadı kendi nefesine sarf ederek, *مَنْ أَخَذَ إِلَهُهُ هَوِيَهُ* sırrına mazhar olur. Kendini görür, kendine güvenir, kendini beğenir.

İşte, şu mertebede, şu hatvede tezkiyesi, tathiri, onu tezkiye etmemek, tebrie etmemektir.

İkinci Hatvede: *وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ* dersini verdiği gibi, kendini unutmuş, kendinden haberi yok. Mevti düşünse, başkasına verir. Fenâ ve zevâli görse, kendine almaz. Ve külfet ve hizmet makamında nefsinı unutmak, fakat ahz-ı ücret ve istifade-i huzuzat makamında nefsinı düşünmek, şiddetle iltizam etmek, nefs-i emmârenin muktezasıdır.

Şu makamda tezkiyesi, tathiri, terbiyesi, şu hâletin aksidir. Yani, nisyân-ı nefis içinde nisyân etmemek. Yani, huzuzat ve ihtirasatta unutmak ve mevtte ve hizmette düşünmek...

Üçüncü Hatvede: *مَا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ فَمِنْ نَفْسِكَ* dersini verdiği gibi, nefsin muktezası, daima iyiliği kendinden bilip fahr ve ucbe girer. Bu Hatvede, nefsinde yalnız kusuru ve nakısı ve aczi ve fakrı görüp, bütün mehâsin ve kemâlâtını, Fâtır-ı Zülcelâl tarafından ona ihsan edilmiş nimetler olduğunu anlayıp, fahr yerinde şükür ve temeddüh yerinde hamd etmektir.

Şu mertebede tezkiyesi, *قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّيْهَا* sırrıyla şudur ki: Kemâlini kemâlsizlikte, kudretini aczde, gınâsını fakrda bilmektir.

Dördüncü Hatvede: *كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ* dersini verdiği gibi, nefis kendini serbest ve müstakil ve bizzat mevcut bilir. Ondan, bir nevi rububiyet dâvâ eder; mâbuduna karşı adâvetkârâne bir isyanı taşır. İşte, gelecek şu hakikati derk etmekle ondan kurtulur. Hakikat şudur ki:

Herşey, nefsinde mânâ-yı ismiyle fânidir, mefkuttur, hâdistir, mâdumdur. Fakat mânâ-yı harfiyle ve Sâni-i Zülcelâlin esmâsına âyinedarlık cihetiyle ve vazifedarlık itibarıyla şahittir, meşhuddur, vâciddir, mevcuttur.

Şu makamda tezkiyesi ve tathiri şudur ki: Vücudunda adem, ademinde vücudu vardır. Yani, kendini bilse, vücut verse, kâinat kadar bir zulûmat-ı adem içindedir. Yani, vücut-u şahsîsine güvenip Mûcid-i Hakikîden gaflet etse, yıldız böceği gibi bir şahsî ziya-yı vücudu, nihayetsiz zulûmât-ı adem ve firaklar içinde bulunur, boğulur. Fakat enâniyeti bırakıp, bizzat nefsi hiç olduğunu ve Mûcid-i Hakikînin bir âyine-i tellîsi bulunduğunu gördüğü vakit, bütün mevcudatı ve nihayetsiz bir vücudu kazanır. Zira, bütün mevcudat, esmâsının cilvelerine mazhar olan Zât-ı Vâcibü'l-Vücudu bulan, herşeyi bulur.

Hâtime

Şu acz, fakr, şefkat, tefekkür tarikindeki Dört Hatvenin izahatı, hakikatin ilmine, şeriatin hakikatine, Kur'an'ın hikmetine dair olan yirmi altı adet *Sözlerde* geçmiştir. Yalnız, şurada bir iki noktaya kısa bir işaret edeceğiz. Şöyle ki:

Evet, şu tarik daha kısadır. Çünkü dört hatvedir. Acz, elini nefisten çekse, doğrudan doğruya Kadîr-i Zülcelâle verir. Halbuki, en keskin tarik olan aşk, nefisten elini çeker, fakat mâşuk-u mecazîye yapışır. Onun zevâlini bulduktan sonra Mahbub-u Hakikiye gider.

Hem şu tarik daha eslemdir. Çünkü nefsin şatahat ve bâlâpervâzâne dâvâları bulunmaz. Çünkü, acz ve fakr ve kusurdan başka nefsinde bulmuyor ki, haddinden fazla geçsin.

Hem bu tarik daha umumî ve cadde-i kübrâdır. Çünkü, kâinatı, ehl-i vahdetü'l-vücud gibi, huzur-u daimî kazanmak için idama mahkûm zannedip Lâ mevcude illâ Hû hükmetmeye veyahut ehl-i vahdetü's-şuhud gibi, huzur-u daimî için kâinatı nisyan-ı mutlak hapsinde hapse mahkûm tahayyül edip Lâ meşhude illâ Hû demeye mecbur olmuyor. Belki, idamdan ve hapisten gayet zâhir olarak Kur'an affettiğinden, o da sarf-ı nazar edip ve mevcudatı kendileri hesabına hizmetten azlederek Fâtır-ı Zülcelâl hesabına istihdam edip Esmâ-i Hüsnâsının mazhariyet ve âyinedarlık vazifesinde istimal ederek, mânâ-yı harfî nazarıyla onlara bakıp, mutlak gafletten kurtulup huzur-u daimîye girmektir; herşeyde Cenâb-ı Hakka bir yol bulmaktır. Elhasıl, mevcudatı mevcudat hesabına hizmetten azlederek, mânâ-yı ismiyle bakmamaktır.¹

Cadde-i Kübrâ-yı Kur'aniye Olan Meslek

Kardeşlerinizin meziyetlerini şahıslarınızda ve faziletlerini kendinizde tasavvur edip, onların şerefleriyle şâkirâne iftihar etmektir.

Ehl-i tasavvufun mâbeyninde fenâ fi's-şeyh, fenâ fi'r-resul ıstılahatı var. Ben sufi değilim. Fakat onların bu düsturu, bizim meslekte fenâ fi'l-ihvân suretinde güzel bir düsturdur. Kardeşler arasında buna tefânî denilir. Yani, birbirinde fâni olmaktır. Yani, kendi hissiyat-ı nefsanîyesini unutup, kardeşlerinin meziyat ve hissiyatıyla fıkren yaşamaktır.

Zaten mesleğimizin esası uhuvvettir. Peder ile evlât, şeyh ile mürid mâbeynindeki vasıta değildir. Belki hakikî kardeşlik vasıtalarıdır. Olsa olsa bir üstadlık ortaya girer. Mesleğimiz halîliye olduğu için, meşrebimiz hılettir. Hillet ise, en yakın dost ve en

¹ Bediüzzaman Said Nursi, *Mektubat* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 649-653.

fedakâr arkadaş ve en güzel takdir edici yoldaş ve en civanmert kardeş olmak iktiza eder. Bu hılletin üssü'l-esası, samimî ihlâstır. Samimî ihlâsı kıran adam, bu hılletin gayet yüksek kulesinin başından sukut eder. Gayet derin bir çukura düşmek ihtimali var; ortada tutunacak yer bulamaz.

Evet, yol iki görünüyor. Cadde-i kübrâ-yı Kur'aniye olan şu mesleğimizden şimdi ayrılanlar, bize düşman olan dinsizlik kuvvetine bilmeyerek yardım etmek ihtimali var. İnşaallah, Risale-i Nur yoluyla Kur'an-ı Mu'cizü'l-Beyânın daire-i kudsiyesine girenler, daima nura, ihlâsa, imana kuvvet verecekler ve öyle çukurlara sukut etmeyeceklerdir.²

Hakikat Mesleği

Hubb-u cahtan gelen şöhetperestlik saikasıyla ve şan ve şeref perdesi altında teveccüh-ü âmmeyi kazanmak, nazar-ı dikkati kendine celb etmekle enâniyeti okşamak ve nefsi emmâreye bir makam vermektir ki, en mühim bir maraz-ı ruhî olduğu gibi, “şirk-i hafî” tabir edilen riyâkârlığa, hodefuruşluğa kapı açar, ihlâsı zedeler.

Ey kardeşlerim! Kur'an-ı Hakîmin hizmetindeki mesleğimiz hakikat ve uhuvvet olduğu ve uhuvvetin sırrı, şahsiyetini kardeşler içinde fâni edip onların nefislerini kendi nefisine tercih etmek olduğundan, mâbeynimizde bu nevi hubb-u cahtan gelen rekabet tesir etmemek gerekir. Çünkü mesleğimize bütün bütün münâfidir. Madem kardeşlerin şerefi umumiyetle her ferde ait olabilir; o büyük şeref-i mânevîyi şahsî, hodefuruşâne, rekabetkârâne, cüz'î bir şerefe ve şöhetre feda etmek, Risale-i Nur şakirtlerinden yüz derece uzak olduğu ümidindeyim.

Evet, Risale-i Nur şakirtlerinin kalbi, akli, ruhu böyle aşağı, zararlı, süflî şeylere tenezzül etmez. Fakat herkeste nefsi emmâre bulunur. Bazı da hissiyat-ı nefsiye damarlara ilişir, bir derece hükmünü kalb, akıl ve ruhun rağmına olarak icra eder. Sizlerin kalb ve ruh ve aklınızı ittiham etmem. Risale-i Nur'un verdiği tesire binaen itimad ediyorum. Fakat nefis ve hevâ ve his ve vehim bazan aldatıyorlar. Onun için bazan şiddetli ikaz olunuyorsunuz. Bu şiddet, nefis ve hevâ ve his ve vehme bakıyor; ihtiyatlı davranınız.

Evet, eğer mesleğimiz şeyhlik olsaydı, makam bir olurdu veyahut mahdud makamlar bulunurdu. O makama müteaddit istidatlar namzet olurdu. Gıptakârâne bir hodgâmlık olabilir. Fakat mesleğimiz uhuvvettir. Kardeş kardeşe peder olamaz, mürşid vaziyetini takınamaz. Uhuvvetteki makam geniştir; gıptakârâne müzâhameye medar

² Bediüzzaman Said Nursi, *Lem'alar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012) 271-272.

olamaz. Olsa olsa, kardeş kardeşe muavin ve zahîr olur, hizmetini tekml eder. Pederâne, mürşidâne mesleklerdeki gıptakârâne hırs-ı sevap ve ulüvv-ü himmet cihetiyle çok zararlı ve hatarlı neticeler vücuda geldiğine delil, ehl-i tarikatın o kadar mühim ve azîm kemâlâtları ve menfaatleri içindeki ihtilâfâtın ve rekabetin verdiği vahîm neticelerdir ki, onların o azîm, kudsî kuvvetleri bid'a rüzgârlarına karşı dayanamıyor.³

Mesleğinin Muhabbetiyle Hareket Etmek

Ehl-i dalâletin zilletindendir ittifakları; ehl-i hidayetin izzetindendir ihtilâfları. Yani, ehl-i gaflet olan ehl-i dünya ve ehl-i dalâlet, hak ve hakikate istinad etmedikleri için, zayıf ve zelildirler. Tezellül için, kuvvet almaya muhtaçtırlar. Bu ihtiyaçtan, başkasının muavenet ve ittifakına samimî yapışırlar. Hattâ, meslekleri dalâlet ise de yine ittifakı muhafaza ederler. Adeta o haksızlıkta bir hakperestlik, o dalâlette bir ihlâs, o dinsizlikte dinsizdârâne bir taassup ve o nifakta bir vifak yaparlar, muvaffak olurlar. Çünkü samimî bir ihlâs, şerde dahi olsa neticesiz kalmaz. Evet, ihlâs ile kim ne isterse Allah verir. [Haşiye: Evet, Men talebe ve cedde, vecede bir düstur-u hakikattir. Külliyyeti geniş ve genişliği mesleğimize de şâmil olabilir.]

Amma ehl-i hidayet ve diyanet ve ehl-i ilim ve tarikat, hak ve hakikate istinad ettikleri için ve herbiri bizzat tarik-i hakta yalnız Rabbini düşünüp tevfikine itimad ederek gittiklerinden, mânen o meslekten gelen izzetleri var. Zaaf hissettiği vakit, insanların yerine Rabbisine müracaat eder, medet Ondan ister. Meşreplerin ihtilâfıyla, zâhir-i meşrebine muhalif olana karşı muavenet ihtiyacını tam hissetmiyor, ittifaka ihtiyacını göremiyor. Belki hodgâmlık ve enâniyet varsa, kendini haklı ve muhalifini haksız tevehhüm ederek, ittifak ve muhabbet yerine, ihtilâf ve rekabet ortaya girer. İhlâsı kaçırır, vazifesi zîrûzeber olur.

İşte bu müthiş sebebin verdiği vahîm neticeleri görmemenin yegâne çaresi, Dokuz Emirdir.

1. Müsbet hareket etmektir ki, yani, kendi mesleğinin muhabbetiyle hareket etmek. Başka mesleklerin adâveti ve başkalarının tenkîsi, onun fikrine ve ilmine müdahale etmesin, onlarla meşgul olmasın.

2. Belki, daire-i İslamiyet içinde, hangi meşrepte olursa olsun, medar-ı muhabbet ve uhuvvet ve ittifak olacak çok rabîta-i vahdet bulunduğunu düşünüp ittifak ederek,

3. Ve haklı her meslek sahibinin, başkasının mesleğine ilişmemek cihetinde haklı ise, "Mesleğim haklıdır," yahut "daha güzeldir" diyebilir. Yoksa, başkasının mesleğinin

³ Nursi, *Lem'alar*, 277.

haksızlığını veya çirkinliğini ima eden “Hak yalnız benim mesleğimdir” veyahut “Güzel benim meşrebimdir” diyemez olan insaf düsturunu rehber etmek,

4. Ve ehl-i hakla ittifak, tevfik-i İlâhînin bir sebebi ve diyanetteki izzetin bir medarı olduğunu düşünmekle,

5. Hem ehl-i dalâlet ve haksızlık, tesanüd sebebiyle, cemaat suretindeki kuvvetli bir şahs-ı mânevînin dehâsiyle hücumu zamanında, o şahs-ı mânevîye karşı, en kuvvetli ferdî olan mukavemetin mağlûp düştüğünü anlayıp, ehl-i hak tarafındaki ittifak ile bir şahs-ı mânevî çıkarıp, o müthiş şahs-ı mânevî-i dalâlete karşı hakkaniyeti muhafaza ettirmek,

6. Ve hakkı, bâtılın savletinden kurtarmak için,

7. Nefsini ve enâniyetini,

8. Ve yanlış düşündüğü izzetini,

9. Ve ehemmiyetsiz, rekabetkârâne hissiyatını terk etmekle ihlâsı kazanır, vazifesini hakkıyla ifa eder.⁴

Nefsini İttiham Etmek

Ey ehl-i hakikat ve tarikat! Hakka hizmet, büyük ve ağır bir defineyi taşımak ve muhafaza etmek gibidir. O defineyi omuzunda taşıyanlara ne kadar kuvvetli eller yardıma koşsalarsa daha ziyade sevinir, memnun olurlar. Kıskanmak şöyle dursun, gayet samimî bir muhabbetle o gelenlerin kendilerinden daha ziyade olan kuvvetlerini ve daha ziyade tesirlerini ve yardımlarını müftehirâne alkışlamak lâzım gelirken, nedendir ki rekabetkârâne o hakikî kardeşlere ve fedakâr yardımcılarına bakılıyor ve o hal ile ihlâs kaçıyor? Vazifenizde müttehem olup, ehl-i dalâletin nazarında, sizden ve sizin mesleğinizden yüz derece aşağı olan, “din ile dünyayı kazanmak ve ilm-i hakikatle maişeti temin etmek, tamah ve hırs yolunda rekabet etmek” gibi müthiş ittihamlara mâruz kalıyorsunuz?

Bu marazın çare-i yegânesi: Nefsini ittiham etmek ve nefesine değil, daima karışındaki meslektaşına taraftar olmak... Fenn-i âdâb ve ilm-i münazaranın uleması mâbeynindeki hakperestlik ve insaf düsturu olan şu “Eğer bir meselenin münazarasında kendi sözünün haklı çıktığına taraftar olup ve kendi haklı çıktığına sevinse ve hasmının haksız ve yanlış olduğuna memnun olsa, insafsızdır.” Hem zarar eder. Çünkü haklı çıktığı vakit, o münazarada bilmediği birşeyi öğrenmiyor. Belki gurur ihtimaliyle zarar edebilir. Eğer hak hasmının elinde çıkarsa, zararsız, bilmediği bir meseleyi öğ-

⁴ Nursi, *Lem'alar*, 255-256.

renip menfaattar olur, nefsin gururundan kurtulur. Demek insaflı hakperest, hakkın hatırı için nefsin hatırını kırıyor. Hasminın elinde hakkı görse, yine rıza ile kabul edip taraftar çıkar, memnun olur.

İşte bu düsturu ehl-i din, ehl-i hakikat, ehl-i tarikat, ehl-i ilim kendilerine rehber ittihaz etseler, ihlâsı kazanırlar. Ve vazife-i uhreviyelerinde muvaffak olurlar. Ve bu fecî sukut ve musibet-i hazıradan rahmet-i İlâhiye ile kurtulurlar.⁵

Ey Âlem-i İslam! Hayatın İttihadda

İslamiyet, selm ve müsalemettir; dahilde nizâ ve husumet istemez Ey âlem-i İslamî! Hayatın ittihadda. Ger ittihad istersen, düsturun bu olmalı:

Hüve'l-hakku yerine hüve hakkun olmalı; hüve'l-hasen yerine hüve'l-ahsen olmalı. Her Müslim kendi meslek, mezhebine demeli: “İşte bu haktır; başkasına ilişmem. Başkaları güzelse, benim en güzeldir.” Dememeli: “Budur hak; başkaları battaldır. Ya yalnız benimkidir güzeli; başkaları yanlış, hem çirkindir.” Zihniyet-i inhisar, hubb-u nefisten geliyor. Sonra maraz oluyor; nizâ ondan çıkıyor. Dert ile dermanlar Taaddüdü hak olur; hak da taaddüt eder. Hâcat ve ağdıyenin tenevvüü hak olur; hak da tenevvü eder. İstidat, terbiyeler tekessürü hak olur; hak da tekessür eder. Bir madde-i vâhide, hem zehir ve hem panzehir. İki mizaca göre mesâil-i fer'îde hakikat sabit değil; izafî ve mürekkep. Mükellefîn mizaçlar Ona bir hisse verip ona göre ederek tahakkuk ve terekküp, her mezhebin sahibi mühmel mutlak hükmeder. Mezhebinin hududu tayinini bırakır temayül-ü mizaca. Taassub-u mezhebî tâtîme sebep olur. Tâtîmin iltizamı sebep olur nizâa. İslamiyetten evvel tabakat-ı beşerde derin uçurumlar, hem tebâüd-ü acîbi istedi bir vakitte taaddüd-ü enbiya, tenevvü-ü şerâyi', müteaddit mezhepler. Beşerde bir inkılâp İslamiyet yaptırdı, beşer tekarüb etti, şer' etti ittihad, vâhid oldu peygamber. Seviye bir olmadı; mezhep taaddüt etti. Terbiye-i vâhide kâfi geldiği zaman, ittihad eder mezhepler.⁶

Müsbet-Menfi Dengesi

Meslekler, mezhepler ne kadar bâtil da olsalar, içinde ukde-i hayatiyesi hükmünde bir hak, bir hakikat bulunur. Eğer âsârına ve neticelerine hükmeden hak ve hakikat ise ve menfî cihetleri müsbet cihetlerine mağlûp ise, o meslek haktır. Eğer içinde hak ve hakikat, neticelere hükmedemiyor ve menfî ciheti müsbet cihetine galebe ediyorsa, o meslek bâtıldır. Onun ehli, ehl-i bid'a ve dalâlet olur.⁷

⁵ Nursi, *Lem'alar*, 265-266.

⁶ Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 976.

⁷ Nursi, *Mektubat*, 514.

Etrafına Toplandığımız Hizmet-i Kur'aniye, Ene'yi Kabul Etmiyor

Etrafına toplandığımız hizmet-i Kur'aniye, ene'yi kabul etmiyor, nahnü istiyor. “Ben demeyiniz, biz deyiniz” diyor.

Elbette kanaatiniz gelmiş ki, bu fakir kardeşiniz ene ile meydana çıkmamış. Sizi enesine hâdim yapmıyor. Belki enesiz bir hâdim-i Kur'anî olarak kendini size göstermiş. Ve kendini beğenmemeyi ve enesine taraftar olmamayı meslek ittihaaz etmiş. Bununla beraber, kat'î delillerle size ispat etmiştir ki, meydan-ı istifadeye vaz edilen eserler mîrî malıdır, yani Kur'an-ı Hakîmin tereşşuhâtıdır. Hiç kimse enesiyle onlara temellük edemez.⁸

Hem Birbirine Bir Derece Meşrepçe Ayrıldılar

Aziz, sıddık kardeşlerim,

Rica ederim, üçünüzün hakkında birbirinden ziyade gücenmeye ehemmiyet verdiğimden gücenmeyiniz. Çünkü, Hüsrev'le Feyzi'de benim gibi insanlardan tevahhus ve sıkılmak var. Hem birbirine bir derece meşrepçe ayrıldılar. Ve Sabri ise, akraba ve tarz-ı maişet cihetinde hayat-ı içtimaiye ile birkaç vecihte alâkadar ve ihtiyata mecburdur. İşte üçünüz bu ihtilâf-ı meslek ve meşrep haysiyetiyle o dağdağalı koğuştta ve sıkıntılı kalabalık içinde herhalde tam tahammül ve sabredemediğinizden ben telâş edip vesvese ediyorum. Çünkü, pek az bir muhalefet bu sırada pek zararı var.⁹

Biz Asla Siyasetçi Değiliz

Biz asla siyasetçi değiliz. Biz siyaseti, bizim gibi siyaset ehli olmayana binbir çeşit veballer, tehlikeler ve mes'uliyetler taşıyan bir meslek biliriz. Fânî zevâhire de zaten kıymet vermeyiz. Dünyaya ancak rıza-yı İlâhîye bizi götüren hayırlı vechesiyle bakıyoruz. Bu itibarla siyaset peşinde koşmayı ve devlet mefhumuyla mübareze ittihamını şiddetle reddediyoruz. Eğer böyle bir kasıt olsaydı, yirmi beş seneden beri ednâ bir tezahür olurdu.

Evet, bizim menfî bir cephemiz, ahlâksızlığa ve imansızlığa müteveccih bir takbih tarafımız var. Bu sırf imandan ve Kur'an'ın bu mevzular üzerindeki şiddet-i beyan ve azamet-i tevbihine bizzarure iştirakimizden ileri geliyor. Eğer bu esbab-ı mucibe, samimiyetin ve ihlâsın, hakikat ve safvetin bu tarz-ı beyanı size kanaat vermediyse, bize ne şekil isterseniz ceza veriniz. Lâkin unutmayınız ki, bugün altı yüz milyon insanın

⁸ Nursi, *Mektubat*, 603.

⁹ Bediüzzaman Said Nursi, *Şualar* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012) 626.

mensubiyetini taşıdığı Hazret-i İsâ (as) zamanının idarecileri tarafından sırf insanlığın saadeti için kalbi çarptığı ve emanet-i tebliği hâmil bulunduğu sebeplerle âdi bir hırsız gibi idama mahkûm edilmişti.

Biz hür söyledüğimizden dolayı mâruz kalacağımız bu mahkûmiyeti iftiharla karşılayacağız.¹⁰

Risale-i Nur’a İntisâbın Ehemmiyeti

Risale-i Nur talebeleri, Risale-i Nur’un dâiresi hâricinde nur aramamalı ve aramaz. Eğer ararsa, Risale-i Nur’un penceresinden ışık veren mânevî güneşe bedel bir lâmbayı bulur, belki güneşi kaybeder.

Hem Risale-i Nur’un dâiresindeki hâlis, pek kuvvetli ve her ferdine çok ruhları kazandıran ve Sahâbenin sırr-ı verâset-i Nübüvvetle meşreb-i uhuvvetkârânesini gösteren “meşreb-i hillet ve mesleki uhuvvet” ise, hâriç dâirelerde o pedere ve o mürşide üç cihetle zarar vermek suretiyle, bir pederi aramaya ihtiyaç bırakmaz; birtak peder yerine, pek çok ağabeyi buldurur. Elbette büyük kardeşlerin müteaddit şefkatleri, bir pederin şefkatini hiçe indirir.

Dâireye girmeden evvel bulduğu şeyhi, her fert o şeyhini, mürşidini, dâirede dahi muhâfaza edebilir. Fakat şeyhi olmayan, dâireye girdikten sonra, ancak dâire içinde mürşid arayabilir. Hem Risaletü’n-Nur’un velâyet-i kübrâ olan sırr-ı verâset-i Nübüvvet feyzini veren ders-i hakâik dâiresindeki ilm-i hakikat dahi dâire hâricindeki tarikatlere ihtiyaç bırakmaz. Meğer tarikati yanlış anlayıp, güzel rüyalar, hayaller, nur ve zevklere müptelâ ve âhiret faziletinden ayrı olan dünyevî ve hevesî zevkleri arzulayan ve merciyet makamını isteyen nefisperestler ola...

Bu dünya dârü’l-hizmettir; külfet ve meşakkat ile ücret ölçülür—dârü’l-mükâfat değil. Onun içindir ki, ehl-i hakikat keşif ve kerâmetlerdeki ezvâk ve envâra ehemmiyet vermiyorlar. Belki bazan kaçıyorlar, setrini istiyorlar.

Hem Risale-i Nur’un dâiresi çok geniştir; şâkirtleri pek çoktur. Hârice kaçanları aramaz, ehemmiyet vermez, belki daha içine almaz. Her insanda bir kalp var. Bir kalp ise, hem dâirede, hem hâriçte olamaz.

Hem hâriçteki irşâda hevesli zâtlar, Risale-i Nur’un şâkirtleriyle meşgul olmamalı. Çünkü üç cihetle zarar görmeleri muhtemeldir. Takvâ dâiresindeki talebeler irşâda muhtaç olmadıkları gibi, hâriçte kesretli namazsızlar var. Onları bırakıp bunlarla meş-

¹⁰ Nursi, *Şualar*, 694-695.

gul olmak irşad değildir. Eğer bu şâkirtleri severse, evvelâ dâire içine girsın, o şâkirtlere peder değil, belki kardeş olsun—fazileti ziyade ise ağabeyleri olsun.

Hem bu hâdisede göründü ki, Risale-i Nur'a intisâbın çok ehemmiyeti var ve çok pahalı düştü. Ve buna bu fiyatı veren ve o yolda bütün âlem-i İslam nâmına dinsizliğe karşı mücâhede vaziyetini alan akli başında bir adam, o elmas gibi mesleği terk edip başka mesleklere giremez.¹¹

Mânâsız ve Hakikatsiz, Haksız, Zararlı Olan Nizâi Aranızdan Kaldırınız

Ey ehl-i hak olan Ehl-i Sünnet ve Cemaat! Ve ey Âl-i Beytin muhabbetini meslek ittihaz eden Alevîler! Çabuk bu mânâsız ve hakikatsiz, haksız, zararlı olan nizâi aranızdan kaldırınız. Yoksa, şimdiki kuvvetli bir surette hükmeyleyen zındıka cereyanı, birinizi diğeri aleyhinde âlet edip, ezmesinde istimal edecek. Bunu mağlûp ettikten sonra, o âleti de kıracak. Siz ehl-i tevhid olduğunuzdan, uhuvveti ve ittihadı emreden yüzer esaslı rabita-i kudsiye mâbeyninizde varken, iftirakı iktiza eden cüz'î meseleleri bırakmak elzemdir.¹²

Hayat-ı İctimaiyece, İnât ve Tarafgirlik Gayet Muzır Olduğunu Beyan Eder

Eğer denilse: “Hadîste, اِخْتِلَافٌ اُمَّتِي رَحْمَةً denilmiş. İhtilâf ise tarafgirliği iktiza ediyor.

“Hem tarafgirlik marazı, mazlum avâmı, zalim havassın şerrinden kurtarıyor. Çünkü bir kasabanın ve bir köyün havassı ittifak etseler, mazlum avâmı ezerler. Tarafgirlik olsa, mazlum bir tarafa iltica eder, kendisini kurtarır.

“Hem tesadüm-ü efkârdan ve tehalûf-ü ukulden hakikat tamamıyla tezahür eder.”

Elcevap: Birinci suale deriz ki: Hadîsteki ihtilâf ise, müsbet ihtilâftır. Yani, herbiri kendi mesleğinin tamir ve revâcına sa'y eder. Başkasının tahrip ve iptaline değil, belki tekmil ve ıslahına çalışır. Amma menfi ihtilâf ise—ki garazkârâne, adâvetkârâne birbirinin tahribine çalışmaktır—hadîsin nazarında merduttur. Çünkü birbiriyle boğuşanlar müsbet hareket edemezler.

İkinci suale deriz ki: Tarafgirlik eğer hak namına olsa, haklılara melce olabilir. Fakat şimdiki gibi garazkârâne, nefis hesabına olan tarafgirlik, haksızlara melcedir ki, onlara nokta-i istinad teşkil eder. Çünkü, garazkârâne tarafgirlik eden bir adama şeytan gelse, onun fikrine yardım edip taraftarlık gösterse, o adam o şeytana rahmet

¹¹ Nursi, *Lem'alar*, 439-440.

¹² Nursi, *Lem'alar*, 58.

okuyacak. Eğer mukâbil tarafa melek gibi bir adam gelse, ona-hâşâ-lânet okuyacak derecede bir haksızlık gösterecek.

Üçüncü suale deriz ki: Hak namına, hakikat hesabına olan tesadüm-ü efkâr ise, maksatta ve esasta ittifakla beraber, vesâilde ihtilâf eder. Hakikatin her köşesini izhar edip hakka ve hakikate hizmet eder. Fakat tarafgirâne ve garazkârâne, firavunlaşmış nefs-i emmâre hesabına hodfuruşluk, şöhetperverâne bir tarzdaki tesadüm-ü efkâr-dan bârika-i hakikat değil, belki fitne ateşleri çıkıyor. Çünkü, maksatta ittifak lâzım gelirken, öylelerin efkârının küre-i arzda dahi nokta-i telâkisi bulunmaz. Hak namına olmadığı için, nihayetsiz müfritâne gider, kâbil-i iltiyam olmayan inşikaklara sebebiyet verir. Hal-i âlem buna şahittir.

Elhasıl: **الْحَبُّ لِلَّهِ * وَالْبُغْضُ فِي اللَّهِ * وَالْحُكْمُ لِلَّهِ** olan desâtir-i âliye düstur-u harekât olmazsa, nifak ve şikak meydan alır. Evet, **دَالِجٌ فِي اللَّهِ * وَالْحُكْمُ لِلَّهِ** demezse, o düsturları nazara almazsa, adalet etmek isterken zulmeder.

Câ-yı ibret bir hâdis: Bir vakit, İmam-ı Ali radiyallahü anh bir kâfiri yere atmış. Kılıncını çekip keseceği zaman o kâfir ona tükürmüş. O, kâfiri bırakmış, kesmemiş. O kâfir ona demiş ki: “Neden beni kesmedin?”

Dedi: “Seni Allah için kesecektim. Fakat bana tükürdün; hiddete geldim. Nefsimin hissesi karıştığı için ihlâsım zedelendi. Onun için seni kesmedim.”

O kâfir ona dedi: “Beni çabuk kesmen için seni hiddete getirmektir. Madem dininiz bu derece sâfi ve hâlistir; o din haktır” dedi.

Hem medar-ı dikkat bir vakıa: Bir zaman bir hâkim bir hırsızın elini kestiği vakit eser-i hiddet gösterdiği için, ona dikkat eden âdil âmiri onu o vazifeden azletmiş. Çünkü şeriat namına, kanun-u İlâhî hesabına kesseydi, nefsi ona acıyacaktı. Ve kalbi hiddet etmeyip, fakat merhamet de etmeyecek bir tarzda kesecekti. Demek, nefesine o hükümden bir hisse çıkardığı için, adaletle iş görmemiştir.

Câ-yı teessüf bir hâlet-i içtimaiye ve kalb-i İslamı ağılatacak müthiş bir maraz-ı hayat-ı içtimâî: “Haricî düşmanların zuhur ve tehacümünde dahilî adâvetleri unutmak ve bırakmak” olan bir maslahat-ı içtimaiyeyi en bedevî kavimler dahi takdir edip yaptıkları halde, şu cemaat-i İslamiyeye hizmet dâvâ edenlere ne olmuş ki, birbirini arkasında tehacüm vaziyetini alan hadsiz düşmanlar varken, cüz’î adâvetleri unutmayıp düşmanların hücumuna zemin hazır ediyorlar? Şu hal bir sukuttur, bir vahşettir, hayat-ı içtimaiye-i İslamiyeye bir hıyanettir.

Medar-ı ibret bir hikâye: Bedevî aşiretlerinden Hasenan aşiretinin birbirine düşman iki kabilesi varmış. Birbirinden, belki elli adamdan fazla öldürdükleri halde, Sip-

kan veya Hayderan aşireti gibi bir kabile karşlarına çıktığı vakit, o iki düşman taife, eski adâveti unutup, omuz omuza verip, o haricî aşireti def edinceye kadar dahilî adâveti hatırlarına getirmezlerdi.

İşte, ey mü'minler! Ehl-i iman aşiretine karşı tecavüz vaziyetini almış ne kadar aşiret hükmünde düşmanlar olduğunu bilir misiniz? Birbiri içindeki daireler gibi yüz daireden fazla vardır. Herbirisine karşı tesanüd ederek, el ele verip müdafaa vaziyeti almaya mecburken, onların hücumunu teshil etmek, onların harîm-i İslama girmeleri için kapıları açmak hükmünde olan garazkârâne tarafgirlik ve adâvetkârâne inat, hiçbir cihetle ehl-i imana yakışır mı? O düşman daireler, ehl-i dalâlet ve ilhaddan tut, tâ ehl-i küfrün âlemine, tâ dünyanın ehvâl ve mesâibine kadar, birbiri içinde size karşı zararlı bir vaziyet alan, birbiri arkasında size hiddet ve hırsı bakan, belki yetmiş nevi düşmanlar var. Bütün bunlara karşı kuvvetli silâhın ve siperin ve kal'an, uhuvvet-i İslamiyedir. Bu kal'a-i İslamiyeyi küçük adâvetlerle ve bahanelerle sarsmak, ne kadar hilâf-ı vicdan ve ne kadar hilâf-ı maslahat-ı İslamiye olduğunu bil, ayıl.

Ehâdis-i şerifede gelmiş ki: "Âhırzamanın Süfyan ve Deccal gibi nifak ve zındıka başına geçecek eşhâs-ı müdhîşe-i muzırraları, İslâmın ve beşerin hırs ve şikakından istifade ederek, az bir kuvvetle nev-i beşeri hercümerc eder ve koca âlem-i İslâmı esaret altına alır."

Ey ehl-i iman! Zillet içinde esaret altına girmemek isterseniz, aklınızı başınıza alınız. İhtilâfınızdan istifade eden zalimlere karşı **إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ** kal'a-i kudsiyesi içine giriniz, tahassun ediniz. Yoksa ne hayatınızı muhafaza ve ne de hukukunuzu müdafaa edebilirsiniz.

Malûmdur ki, iki kahraman birbiriyle boğuşurken, bir çocuk ikisini de dövebilir. Bir mizanda iki dağ birbirine karşı muvazenede bulunsa, bir küçük taş, muvazenelerini bozup onlarla oynayabilir; birini yukarı, birini aşağı indirir. İşte, ey ehl-i iman! İhtiraslarınızdan ve husumetkârâne tarafgirliklerinizden, kuvvetiniz hiçe iner; az bir kuvvetle ezilebilirsiniz. Hayat-ı içtimaiyenizle alâkanız varsa, **اَلْمُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِ كَالْبُنْيَانِ** düstur-u âliye düstur-u hayat yapınız, sefalet-i dünyevîden ve şekavet-i uhreviyeden kurtulunuz.¹³

Milletimiz de Yalnız İslamiyettir

Madem ki Meşrutiyette hâkimiyet millettir. Mevcudiyet-i milleti göstermek lâzımdır. Milletimiz de yalnız İslamiyettir. Zira Arap, Türk, Kürt, Arnavut, Çerkez ve Lâz-

¹³ Nursi, *Mektubat*, 380-383.

ların en kuvvetli ve hakikatli revâbıt ve milliyetleri İslamiyetten başka birşey değildir. Nasıl ki az ihmal ile tevâif-i mülûk temelleri atılmakta ve on üç asır evvel ölmüş olan asabiyet-i cahiliyeyi ihyâ ile fitne ikaz olunmaktadır. Ve oldu gördük...

İkinci vehim: Bu unvan, tahsisıyla, müntesip olmayanları vehim ve telâşa düşürüyor.

Elcevap: Evvel de söylemiştim. Ya mütalâa olunmamış veya sû-i tefehhüme uğramış olduğundan, tekrarına mecbur oldum. Şöyle ki:

İttihad-ı İslam olan İttihad-ı Muhammedî (aleyhissalâtü vesselâm) dediğimiz vakit, umum mü'minlerin mabeyninde bilkuve veya bilfiil sabit olan ittihad murattır. Yoksa, İstanbul ve Anadolu'daki cemaat murad değildir. Amma bir katre su da, sudur. Bu unvandan tahsis çıkmaz. Tarif-i hakikîsi şöyledir:

Esas temeli, şarktan garba, cenuptan şimale mümted ve merkezi Haremeyn-i Şerifeyn ve cihet-i vahdeti tevhid-i İlâhî; peyman ve yemini iman; nizamnamesi, sünnet-i Ahmediye (aleyhissalâtü vesselâm); kanunnamesi, evâmir ve nevâhî-i şer'îye; kulüp ve encümenleri, umum medâris, mesâcid ve zevâyâ; o cemaatin ilelebed ve muhalled naşir-i efkârı, umum kütüb-ü İslamiye ve her vakit nâşir-i efkârı başta Kur'an ve tefsirleri (ve bu zamanda bir tefsiri, Risale-i Nur) ve i'lâ-yı kelimetullahı hedef ve maksat eden umum dinî ve müstakim ceraiddir. Müntesibîni, umum mü'minlerdir. Reisi de Fahr-i Âlemdir (aleyhissalâtü vesselâm).

Şimdi istediğimiz nokta, mü'minlerin teveccühleri ve teyakkuzlarıdır. Teveccüh-ü umumînin tesiri inkâr edilmez. İttihadın hedefi ve maksadı i'lâ-yı kelimetullah ve mesleği de kendi nefsiyle cihâd-ı ekber ve başkalarını da irşaddır. Bu mübarek heyetin yüzde doksan dokuz himmeti siyaset değildir. Siyasetin gayrı olan hüsn-ü ahlâk ve istikamet ve saire gibi makasid-ı meşruaya masruftur. Zira bu vazifeye müteveccih olan cemiyetler pek az, kıymet ve ehemmiyeti ise pek çoktur. Ancak yüzde biri, siyasiyyûnu irşad tarîkiyle siyasete taallûk edecektir. Kılınçları, berâhin-i kat'iyedir. Meşrepleri de muhabbet olduğu gibi beyne'l-mü'minîn uhuvvet çekirdeğinde mündemiç olan muhabbete şecere-i tûba gibi neşvünemâ vermektir.¹⁴

¹⁴ Bediüzzaman Said Nursi, *İlk Dönem Eserleri* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 574-575.

Mustafa Uluşoy *Hayat Apartmanı*

Roman

İstanbul: Kapı Yayınları, 2017

330 s.

ISBN: 9789752448032

Boyut: 13,5*19,5 cm

HAYAT APARTMANI VE SON GÜN

Değerlendiren: Taha ÇAĞLARÖĞLU¹

Son Gün Fotoğrafları diye bir dizi yazı, kaleme almıştım, yıllar önce. Birbirlerinden çok farklı karakterlerin dünyadaki son günlerini anlatan kısa metinlerdi bunlar. Sonradan bilgisayar ortamında kaybettim yazdıklarımı; belki bir kısmını kaydetmiştim. Mustafa Uluşoy'un *Hayat Apartmanı* karşıma dikilince sanki yitirdiklerimi bir roman dünyasında buldum.

Hayat Apartmanı bir istiare olarak insan bedenini, evleri, kâinatı, hayatımızı ve aslında her şeyimizi simgeliyor. Uluşoy "*Hayat Apartmanı* bir araya gelmenin değil, dağılmanın romanı. Ruhla bedenın geçici ayrılığını tefekküre dalan bir roman. Bu ayrılığın insanın en temel yazgısı olması açısından her yaşamı birleştiren bir roman. Ne tür hikâyelerin sahibi olursak olalım, her insan hikâyesinin sonu aynı." diyor.²

Mualla Hanım'ın hayatı ve ölümü, hırsız Mülayim, Cemile, Cemile'nin kardeşi Tuğba, kardiyolog Murat, Halepli Muhammed, Müküslü Ramazan, müteahhit Mehmet, Mualla Hanım'ın oğlu Numan, Numan'ın hanımı Şeyma, tarihçi Kâmil, Dursun, peynirci Hasan vb. ile bir yerlerde bağlanıyor. Ölmek üzere olan emekli matematik öğretmeni Mualla Hanım çevresinde kurulan romanda iç içe hayatlar var. Mualla Hanım'ın hayatına değen kişilerin haberi yok, Mualla Hanım'ın ölümünden. Herkes kendisiyle meşgul. Fakat Mualla Hanım'ın yanında bir Cemile var; derin yaralı. Paramparça

¹ Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Ankara (tahacaglaroglu@gmail.com)

² Erkut Tezerdi, "Bu Apartmandaki Herkesin Sonu Belli" *Karar*, 30 Mayıs 2017.

Ayrıca bk. <http://www.karar.com/hayat-haberleri/bu-apartmandaki-herkesin-sonu-belli-497794>.

olmuş bir kalbe karşı sekeratsız bir dirilikle yaklaşmanın zor olduğunu söylüyordu Sadık Yalsızuçanlar.

Hayat Apartmanı, hakkında Mustafa Ulusoy, “Zihnim birkaç yıldır, insanın ölüm anında yaşadıklarını kurcalamaya başlamıştı. Yarıladığım başka bir roman vardı. Bir gün gözlerimi tavana dikmiş ölümü düşünüyordum. Şu an demiştim, tam şu an dünyada binlerce insan ölüyor ve ölen her insan yapayalnız ölüyor. Yanında birileri olsa da o kapıdan yapayalnız geçiyor. Yapayalnız. İşte böylece, hayalimde emekli bir öğretmen beliriverdi. Adını o an Mualla Hanım koydum. Mualla Hanım ölürken onun hayatına temas etmiş insanların dünya ve kendi egolarıyla meşguliyeti zihnimi kapladı. Diğer romanı bıraktım, o gece bir insanın sekeratında yaşadıklarını yazmaya başladım ve bir yılda tamamladım.”³ diyor. İlk iki romanında⁴ ana karakter terapist iken, *Hayat Apartmanı*’nda Mualla Hanım karşımıza çıkıyor. Böylece “terapi odasından” çıktığını söylüyor Ulusoy.

Yaklaşık otuz yıldır insanların dertlerini dinleyen, acıyla haşır neşir olan Ulusoy, yeni romanıyla bizi son günün içinden son güne çağırıyor. “Sonumuz belli ise bu dünyaya niçin geliyoruz?” sorusu da geziniyor bazen zihinlerde. Bu soruya cevap ararken insan, yaradılışın sırlarına dokunuyor.

Hayat Apartmanı’ndaki 17 bölüm 26 Kasım Perşembe 20.55’te başlayıp 21.33’te bitiyor. 38 dakikalık bir zaman diliminden ibaret *Hayat Apartmanı*. Fakat diğer bölümlerle eser zenginleştirilip tamamlanmış.

Romanda Yahya Kemal, Ahmet Mithat Efendi (*Müşahedat*), Nazım Hikmet, Marx (*Kapital*), Mihail Şolohov (*Ve Durgun Akardı Don*), Fakir Baykurt (*Yılanların Öcü*), Dostoyevski (*Karamazov Kardeşler*), Knut Hamsun (*Açlık*) gibi yazar-eser vurgulamaları yapılmış. Romanda anılan filmlerden ikisi: Into The Wild (Yönetmen: Sean Pean) ve Collateral (Yönetmen: Michael Mann). Into The Wild (Özgürlük Yolu, 2007) filminde doğaya kaçma, fitrata sığınma vurgusu yapılıyor. Aşk, para, inanç, şöhret veya adalet yerine gerçek isteniyor. Collateral (Tetikçinin Gecesi) (Michael Mann, 2004) Bir kira-lık katilin öyküsü.

Hayat Apartmanı’nın yedi katı ve yirmi iki dairesi var. Bu sayılar da bir metafor olarak kullanılmış gibi. Yirmi iki daire, hâlihazırdaki yirmi bir yüzyıla ve sonraki (belki de son) yüzyıla işaret olarak seçilmiş diye düşünüyorum. Yedi kat ise Avrupa,

³ Tezerdi 2017.

⁴ Bk. Mustafa Ulusoy, *Aynalar Koridorunda Aşk* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2013); Mustafa Ulusoy, *Giderken Bana Bir Şeyler Söyle* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2014).

Afrika, Okyanusya, iki Asya, iki Amerika diye maruf yedi kıtaya; yeryüzünün yedi tabakasına; su, hava, ateş, toprak, maden, bitki, hayvan olarak yedi ögeye vb. simge olarak kullanılmış olabilir.

Suriyelilerin acıklı hikâyesi, yardım etmenin insana kattığı inşirah... Küçük bir iyiliğin bile dengeleri değiştirebildiği. Kitaptaki Halebü’ş-Şehbâ: Şarkın Kraliçesi bölümünde Halep şehri konuşturulmaktadır; acılı, derin, mahzun ve yaman. Ülkemizde ve yakın coğrafyada yaşanan acılar, ruhumuza tekrar geliyor romanda. Ahmet Yıldız’ın ‘Topluma Değmeden Yaşamak’ dediği tarz, mümkün olmuyor okudukça. (Bu arada, kitabın kapağına küçük bir iyiliğin dengeleri değiştirebildiğine dair bir cümle konması, okurda didaktizm fikri uyandırdığından dolayı muvafık olmamış.)

Hayat Apartmanı’nın 21.19. dakikası (s.189), Nermin’in Zor akşamı (s. 228), *Hayat Apartmanı*’nın 21.25. dakikası (s. 235), 21.33. dakikası (s. 292), daha derin, daha içten kuşatan bölümler bence. Keşke bu tür bölümlere daha çok yer verilseydi kurguda, diye düşünüyorum. İç monolog, bilinç akımı, ruh dünyasına dair daha yalnız, daha uzak, daha uzletli anlamlandırmalar...

İnsanların zaafıları, endişe ve korkuları, muhabbet ve bağlanmaları, emelleri ve elemeleri, zaman geçse de, apartmandaki kimseler değişse de hep birbirine benziyor. Romandaki şahsiyetlerde kendimizden, çevremizden, insanlık ailesinden kesitler, manzaralar, fotoğraflar görüyoruz.

“Pencereler kapalı, perdeler çekili, koridor sessiz, odalar dilsiz, apartman sağır, dünya kör.” (s. 9) cümlesiyle başlıyor *Hayat Apartmanı*.

“Sıkıntı Düşmanı Hırsız Mülayim” başlıklı bölümde kendine göre ilkeli bir yaşam biçimini tercih eden Mülayim’in şahsında yazarın manevi sarhoşluğa vurgu yaptığını düşünüyorum. “Sıkılmadan, heyecan duyarak, kendinden geçerek, dünyadan kendini soyutlayıp bütün dikkatini vererek yaptığı tek bir iş vardır, o da hırsızlıktır. Dışarıdan bakıldığında Mülayim’in hırsız olduğuna bin şahit ister.” (s. 17) Ancak Mülayim’de maddi sarhoşluk da söz konusudur. İki büyük kötülüğü huy edinmiş, hırsızlığın yanı sıra esrarkeş olmuştur. Hayatın derdi tasası, sıkıntısı bu sahte âlemde yok olur, sonrası kâbus olur. Esrarın etkisi geçip gider, fakat esrarın külleri ruhlarına dolar. Mülayim, kötü bilinen insanlardan iyilik, iyi bilinen insanlardan kötülük gelebileceği hakikatini hatırlatıyor bizlere. Bu konuda Leyla İpekçi’nin sözlerini hatırlıyorum: “Ve yine mesele kötü karakter roman/film boyunca hep kötü şeyler yapıyorsa, kötünün de iyi tarafları olduğunu bize unutturacak kadar gerçeklikten kopuyorsa... Kendini dönüştüre-

meyen, kendi içinde kilitli, farklı algılara kapalı, mekanik bir ifade biçimiyle gerçeğin neresine dokunabilirsiniz ki?”⁵

“Varlık İçinde Yokluk Çeken Mutsuz Selma” (s. 46), başlığıyla verilen kısımda bunca varlık içinde gitmeyen gönül darlığıyla karşılaşırız.

Her şeyi elinde tutmak için çırpınan, hayatta hiçbir şeyi kaçırmak istemeyen Celal Bey. Nihilist olan Merve. Çalışmaya çabalamaya gelince nihilist, hayatı yaşamaya, hazlara gark olmaya gelince carpe diem’ci Merve. “Ölü Ozanlar Derneği”nde de bir *carpe diem* vurgusu vardı. “Vakit varken tomurcukları topla.... Yaşadığın günü kavra.... Çünkü solucan gibi olacaksınız... Hayatınızı olağan dışı yapın.” Filmden hatırlıyoruz bu cümleleri. Hakiki ömrünü bulduğunuz gün bil ve sonsuza yönel anlamında değildi bu. ‘Tanrı olmak’ isteyen, dernekte ‘tanrılar yaratan’ bir carpe diem felsefesi, insanı mutlu edebilir mi? Mümkün mü? Böyle bir anlayış, insanı nereye götürebilir?

Son an denince intihar edenlerin ölüm anlarından da izler düşüyor dünyamıza. Muntehir Beşir Fuad yazarak konuşuyor, son dakikalarında:

Suret-i Varaka, Ameliyatımı icra ettim, hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum, kapıyı kapadım diyerek geriye savdım. Bereket versin içeri girmedim. Bundan tatlı bir ölüm tasavvur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı...⁶

Tatlı ölüm mü, Beşir Fuad’ın intiharı? “Ölü Ozanlar Derneği”nde de Neal intihar etmişti. *Hayat Apartmanı*’nda Cemile ölmek istiyor da ölüyor. Nihilizmin yaraladığı tek kişi, Merve değil.

“Benim sayemde adam olanlar. Benim sayemde yapılan şu bina. Benim sayemde evine ekmek götüren binlerce işçi.” (s. 188) diye böbürlenene ve şehrin ışıklarına bakarken iç geçirip “Ah bir de ölüm olmasa!” diyen Mehmet Gögebakan. Hayatın en önemli sorunu olarak “Ölünce insana ne olur?” (s. 263) meselesine eğilen Numan.

Cemile’nin içine düştüğü hazin durum ve intiharı, romanın en uç acılarının serüveni. Suriyelilerin, Haleplilerin içine düştüğü acılardan daha derin bir acı bu. Cemile, Şeytan dediği üvey babasının iğrenç eyleminden dolayı kendisini pis, kirletilmiş hissetmektedir. Ona göre ne annesi, ne bir başkası, ne de Allah, hiç kimse kendisini sevmemektedir. Şeytan, kendisine tekrar musallat olur. Elinden kurtulup banyoya koşar, kendisini banyoya kilitler. Bir köşeye çömelip ağlar. Ölmek ister. Bir an köşede duran çamaşır suyunu görür; onunla intihar eder.

⁵ Leyla İpekçi. *Güzelin 1001 Yüzü* (İstanbul: H Yayınları, 2016, 2. Baskı), s. 58.

⁶ M. Orhan Okay, *Beşir Fuad: İlk Türk Pozitivist ve Natüralisti* (İstanbul: Dergah Yayınları, 2008), 76.

Cemile'nin ölümünden sonra Şeytan, Cemile'nin kardeşi Tuğba'ya tacizini sürdürür. Tuğba, artık kimseye güvenemez. Erkeklerden nefret eder. Alkolik olur, içmeden yaşayamaz. Kendini pis, kirletilmiş hisseder. Allah'a çok kızgın ve kırgındır. Dünyaya, hayat, insanlara, her şeye öfkeli, kendine bile. Anlaşılan, kötülük sorunu/ musibet ve hikmetleri meselesi üzerinde düşünüyor insanlık. Acaba cevabını bulabiliyor mu herkes? Elbette hayır. Tanpınar da bütün pınarlara koşup cevap bulamamıştı Eşik'te.

Romanda geçen “Üç aşağı beş yukarı hayatları yekdiğerine benziyor insanların. Üzülmeyeni, hastalanmayı, mutsuz olmayı yok. Sevinmeyi, mutlu olmayı da yok.” (s. 316) düşüncesi, her bir tarafa sinmiş.

Ölüm haberi, iyi haber midir? “Bakış açısına göre değişir.” (s. 210). Zaten romanın en önemli taraflarından biri bu. Ölümün, ölüm ânının, can verişin, ruhun bedenden ayrılmasının, farklı farklı oluşu.

Bir insanın, sekeratında yaşadıkları... Ölüm Meleği, Mualla Hanım'a önce öğrencisi Cemile, sonra annesi suretinde görünecektir. Mualla Kavukçuoğulları, 21:33'te son nefesini verir, *Hayat Apartmanı*'nda. Cemile ile uğraşmıştır epeyce. Cemile; kul hakkı, vicdan azabı, iç sorgulama, hayatın iç yönü, derin hüznün...

Mualla Hanım sorar: Cemile ve onu taciz eden üvey babası Şeytan neredeler şimdi? 17. Bölüm, saat 21.33. Yapılan açıklama ile birçok acıyı, kötülüğü, şeytanların, şerlerin yaratılış hikmetlerini keşfedebiliyoruz. Cemile, berzah âleminde çok güzel bir hayat yaşamaktadır. Başına gelenlerden, yaşadığı zulümden dolayı Allah ona çok merhamet etmiştir. Dünyada yaşadığı elim olayları unutmuştur. Şeytan, tek başına, müthiş bir ceza çekmektedir.

Ve devamla sorar Mualla Hanım: Neden önce Cemile, sonra annesi suretinde gelmiştir Ölüm Meleği?

Cevap gelir. Ruhunu alma emri verildiğinde, o kadim terazide günahlar ağır basmıştır. Rabbimiz, meleği Cemile suretinde yollayıp azabı emretmiştir. Böylece hatırlatma yapılmış, Mualla Hanım hatalarını fark ettikçe günahları bir miktar azalmıştır. Sonra iyilik hanesini ağırlaştıracak ameller imdada yetişmiştir. Hem Halepli Muhammed'in hem Müküslü Ramazan'ın dualarıyla, hem de Mualla Hanım'ın peynirci Hasan'a yetimlere verilmesi için verdiği sadaka ve bu sadakayı alan kadının ettiği dualarla hasenat, yani sevaplar çoğalmıştır. Birden sevap günah dengesi sevap lehine değişmiştir. Hele Allah'ın Adl ve Mukaddir isimlerinden yardım dilemesi; Yaradan'ın da o iki isim hürmetine ruhunun alınma işini kolaylaştırmak için Ölüm Meleği'ne anne suretine bürünmesi için emir vermesi... Böyle bir süreç...

Hayatı gerçekleriyle ortaya koyan ışıltılı, bir o kadar da hüznü bir roman *Hayat Apartmanı* ve aslında vefat apartmanı.

Hasibe Çerko haklı: “Felsefe, edebiyatın derinliğine az da olsa ulaşır fakat kuru ve soğuktur. Sonsuzca biçimlere dokunabilme sadece sanatın imkân dairesindedir.”⁷ Cemil Meriç de felsefe kitaplarına gizlenen hakikatın surlarla kuşatıldığını, Varlık ve Yokluk’un pek okunmadığına, oysa egzistansiyalist romanın orta mektep talebelerinin çantasında ve hafızasında bulunduğu dikkat çekiyordu.⁸ Sanatın sıcak yüzü var *Hayat Apartmanı*’nda. Kötülük problemi, insanın kâinattaki yalnızlığı ve çaresizliği romanın imkân dairesinde ustaca işleniyor.

Hayat Apartmanı’nı okuyunca bir dizi sorunu/ soruyu yeniden düşünmeye başlıyorum. Romanda hangi kötülüklerin anlatılması bâtili tasvir etme anlamına gelir? Bir roman bizi kâinattaki bütüne mi, parçalanmaya mı çağırıyor? Sanatçı, güzelliği yaratıyor mu, keşfediyor mu? Amacı Vâcibülvücud’a benzemek mi, yoksa sanat niçin ve nasıl var? Bu seyr ü sefer nereye? ... Bütün bu sorular içinde vuzuhla yürüyor Mustafa Ulusoy. Nefsi değil, ruhu heyecana düşürüyor. Şerri anlatırken bâtili tasvir uçurumuna düşmüyor. Sanatçının amacının Vâcibülvücud’a benzemek olmadığını derinden öğretiyor; sanatın yarattı değil keşif, sanatçının yaradan değil insan olduğunu da... Önceki kitaplarının birisinde evlilikler, yalnızlıklar, umutlar diyen yazar, *Hayat Apartmanı*’nda kişinin tarihini sadece toplumsal tarih içinde değil, kâinat içindeki varoluş tarihi içinde ele alıyor. Düşlerin, beklentilerin, umutların, kırgınlıkların, söylenmemiş acıların, özetlenemeyen ıstırapların tam orta yerinde çılgık çılgı kalplerin, o küçücük insanın büyük macerasını okuyor. Sulugöz söylemlere düşmeden canımızı acıtıyor, acıyan ve kanayan taraflarımıza teselliler getiriyor. Serin ve derin bir fırtınanın içinden konuşuyor. Duyusal ve metafizik mekânlar, romanı sürükleyici kılıyor.

Yine de okuru merakta ve sualde bırakan bir taraf olarak, Cemile’nin intiharı ve son güzelliği, hafızalarda kalıyor. Elbette hüsnühâtime meselesi, bir insan için en önemli an, en vazgeçilmez tercihtir; düşünene. Ömrün özetinin, bütün bir özel tarihin hükmüdür.

Romanda az da olsa bazı anlatım bozuklukları tespit ettik: “Kavruk Mehmed evleneli iki buçuk sene olmuştu ve karısı Mualla’ya hamileydi.” (s. 137; virgül eksikliği); “İsmim, Hz. İbrahim gibi adı dostlukla, bereketle birlikte anılan bir peygamberin bereketine nail olmuş bir beyaz ineğe dayanarak konulmuştu.” (s. 192; çatı uyumsuzluğu); “Daire sahiplerinin bu iştahını açtı.” (s. 322; öznenin yanlış yerde kullanımı)

⁷ Leyla Arsal, “Hasibe Çerko ile Öyküleri Üzerine Söyleşi” *Heceöykü*, Sayı: 81, Haziran-Temmuz 2017.

⁸ Cemil Meriç, *Kırk Ambar* (İstanbul: Ötügen Neşriyat, 1980), 79.

Hayat Apartmanı'nı okuduktan sonra Ulusoy'un *Yakınlık* kitabındaki "Rüya Terapisi" başlıklı nefis yazıyı da okumanızı öneririm; çoksesli bir inşirah için. Sadık Yalsızuçanlar "Modern romancı bir gözlemci, deneyci ve psikiyatristtir de. İnsan tekinin kişisel yaşantısını anlatma ihtiyacı içindedir" diyordu.⁹ Psikolojik romanlar yazan Ulusoy, gerçek hayatta da psikiyatrist olmanın avantajlarını romanlarına yansıtmaya devam ediyor.

Buruk bir tat bırakıyor gönlümüzde roman. *Hayat Apartmanı* ile Arif Ay'ın Her Şey Bu Kadar şiiri doğuveriyor içimize:

Her şey bu kadar/ bu kadar bütün anılar/ yollar gibi uzun/ yolcu gibi gece gündüz/ yalnızlık bu kadar/ bu kadar çektiğimiz acılar/ aşk dediğimiz işte bu kadar/ çocuk bu kadar/ onun upuzun masalı vardır bu kadar/ masallarla gelir her çocuk/ bir varmış bir yokmuş/ evvel zaman içinde/ bütün kuşlar gibi o da uçmuş/ yuva dediğimiz işte bu kadar/ anne bu kadar/ hiç gün görmemiş bu kadar/ baba bu kadar/ gurbetle sıra arasında gitmiş gelmiş/ ilkbahar yaz sonbahar kış/ hepsi hepsi dört mevsimmiş/ hayat dediğimiz işte bu kadar/ bu kadar yaşadığımız/ nereye kaçarsan kaç bu kadar/ başını taştan taşa çal/ hoşça kal gülüm/ dünya bu kadar¹⁰

⁹ Sadık Yalsızuçanlar, "Psikolojik Roman", *Hece*, 65/66/67 (2002): 569-583.

¹⁰ Arif Ay, *Güne Doğan Koşu* (Ankara: Hece Yayınları, 2015, 2. Baskı).

KÖPRÜ YAYIN VE YAZIM KURALLARI

Yayın Kuralları

1. *Köprü* dergisi (*Köprü*), Risale-i Nur Enstitüsü tarafından yılda üç kez olmak üzere Ocak, Mayıs ve Eylül aylarında yayımlanan akademik ve bilimsel nitelikli ulusal hakemli bir dergidir.

2. *Köprü*'de telif makaleler, kitap/makale değerlendirme yazıları, akademik içerikli kısa notlar, çeviri makaleler ve Risale-i Nur Külliyyatı'ndan derleme metinler yayına alınmaktadır. Makaleler 10.000 kelime, değerlendirme yazıları ise 2.000 kelimeyi aşmamalıdır. Makaleler 2.000 kelimedenden az olmamalıdır.

3. Dergiye hakem değerlendirmesi için gönderilen makaleler başka bir yerde yayımlanmış olmamalıdır. Yazılar, yayımlanmak üzere kabul edildiği takdirde, *Köprü* bütün yayın haklarına sahip olur. Yayımlanan yazılara telif hakkı ödenmez.

4. Daha önce akademik alanda ulusal ya da uluslararası nitelikli bilimsel toplantı, kongre, konferans ya da sempozyumda sunulmuş olan bildiriler, başka bir dergi ya da yayında yayınlanmamış olması ve makale formatına ve içeriğine dönüştürülmesi koşulu ile kabul edilebilir ve hakem sürecine alınır.

5. Derginin yazı dili Türkçe'dir.

6. Yazılar, elektronik ortamda kaydedilmiş olarak teslim edilir. Yazılar, MS Word Programı kullanılarak Times New Roman karakterinde, 12 Punto ve 1,5 satır aralığında ve *Köprü* tarafından belirlenen yazım kurallarına uygun olarak yazılmalı ve "koprudergisi@rne.com.tr" e-posta adresine gönderilmelidir.

7. *Köprü*'ye sunulan tüm makaleler, hakemlere gönderilmeden önce yayın kurulu tarafından incelenir.

8. Yayın kurulunun derginin yayın kuralları açısından uygun gördüğü yazılar, iki hakeme gönderilir. Yazar ve hakemlerin kimliği karşılıklı olarak gizli tutulur. Hakem raporlarına göre yazarlara, çalışmalarının yayımlanıp yayımlanamayacağı ya da gerekli görülen düzeltmeler konusunda bilgi verilir. Bir makalenin yayımlanabilmesi için hakem raporlarının olumlu olması şartı aranır.

9. Yazıların hukuk ve yayın etiği açısından sorumluluğu yazarlarına aittir.

10. Yazar(lar) ulusal ve uluslararası akademik bilgi paylaşımını desteklemek amacıyla yazılarının tam metin olarak ticari niteliği bulunmayan elektronik veri tabanlarında yer almalarını onaylarlar.

11. Yayınlanması uygun bulunan yazıların yazarına veya yazarların her birine, derginin söz konusu sayısından ikişer adet gönderilir.

Yazım Kuralları

1. Dergiye ilk defa yazı gönderen yazarlar, yazısına başlıca yayınlarını içeren akademik özgeçmişlerini de eklemelidir.

2. Yazar adı ya da adları, başlık altında yer almalıdır. Yazarın adına iliştirilen dipnot ile ayrıca yazarın akademik ünvanı, çalıştığı kurumun adı ve e-posta adresi de verilmelidir.

3. Makalelerde dipnotlar sayfa altında verilmelidir. Dipnotlarda kullanılan referansla ilgili bilgiler (yazar, eser, basım yeri, yılı vb.) referansın ilk geçtiği yerde kaynakçada gösterildiği şekilde tam olarak yazılmalıdır.

4. Dergi'ye gönderilen makaleler Türkçe ve İngilizce "başlık (title)", "öz (abstract)" içermelidir. Özler 200 kelimeyi geçmemelidir ve araştırmanın kapsamı, amacı, yöntemi, ulaşılan sonuçlar ve konudan kısaca söz edilmelidir. Makalelerde konuyu tanımlayan Türkçe ve yabancı dilde uygun "anahtar kelimeler (key words)" bulunmalıdır. Anahtar kelimeler en az beş en fazla sekiz sözcükten oluşmalı ve genelden özele doğru sıralanmalıdır.

5. Makalede yer alan fotoğraf, şekil, harita gibi görseller "jpg", "tiff" "pdf" ya da "png" formatında olmalıdır. Tabloların ve şekillerin metin içindeki yerleri, bunların numaraları ve başlıkları yazılarak belirtilmelidir.

6. Makalelerde kullanılan kaynaklar, makale sonunda "kaynakça" listesi olarak aşağıdaki örneklerdeki formatta verilmiş olmalıdır.

7. Atıf yapılırken "The Chicago Manual of Style" yönteminin kullanılması önerilmektedir.

THE CHICAGO MANUAL OF STYLE

Chicago, iki temel referans yöntemi kullanır. Bunlardan ilki olan yazar-tarih (author-date) yönteminde kaynağın yazarı ve basım tarihi dipnotta değil, metinde parantez içinde gösterilir. Chicago'nun kullandığı diğer bir yöntem ise not-kaynakça veya insani bilimler (notes-bibliography or humanities) olarak adlandırılır. Bu yöntemde, bir kaynağa atıf yapmak gerektiğinde metin bütünlüğü bozulmadan numara ile dipnot verilmekte ve burada kullanılan kaynağın kün-yeye bilgileri yazılmaktadır. Chicago referans sistemini kullandığınızda aşağıdaki örnekleri takip edebilirsiniz:

AYET

Ayet atıflarında ayet metni veya Türkçe'si çift tırnak içinde verilir, sure ve ayet numarası dipnotta değil, parantez içinde yazılır. Sure adlarındaki "el-" takılarına ve uzatmalara (â) riayet edilir. Ayrıca ayet mealı ik değil, düz şekilde yazılır.

Örnek: "İnananlar o kimselerdir ki Allah anıldığı zaman kalpleri titrer" (el-Enfâl 8/2).

HADİS

Kütüb-i Sitte hadis kitaplarından kaynak gösterilirken Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî isimlerinden sonra virgöl, virgülden sonra Müslim ve *Muvatta*'da kitap adı ve hadis numarası; Buhârî, Tirmizî ve Nesâî'de kitap adı ve bab numarası, *Müsned*'de cilt ve sayfa numarası verilir. Cilt numarasında Romen rakamı kullanılmaz.

Örnek: Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4:289.

Ebû Dâvud, *Muvatta*, "İlim", 18.

Buhârî, "İlim", 12.

Müslim, "Ticârât", 45.

Tirmizî, "Fiten", 7.

TEK YAZARLI KİTAP

Metin içinde: (Nursi 2016, 72)

Dipnotta: Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016), 72.

Kaynakçada: Nursi, Bediüzzaman Said. *Sözler*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2016.

İKİ YAZARLI KİTAP

Metin içinde: (Topaloğlu ve Çelebi 2010, 57)

Dipnotta: Bekir Topaloğlu ve İlyas Çelebi, *Kelâm Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İSAM Yay., 2010), 57.

Kaynakçada: Topaloğlu, Bekir ve İlyas Çelebi. *Kelâm Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İSAM Yayınları, 2010.

ÜÇ VE DAHA ÇOK YAZARLI KİTAP

Metin içinde: (Üçok, Mumcu ve Bozkurt 2011, 55)

Dipnotta: Coşkun Üçok v.dğr., *Türk Hukuk Tarihi* (Ankara: Turhan Kitabevi, 2011), 55.

Kaynakçada: Üçok, Coşkun, Ahmet Mumcu ve Gülnihal Bozkurt. *Türk Hukuk Tarihi*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2011.

ÇEVİRİ KİTAP

Metin içinde: (Nursi 2016, 150)

Dipnotta: Bediüzzaman Said Nursi, *Mesnevî-i Nûriye*, trc. Abdülmecid Nursi (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016), 150.

Kaynakçada: Nursi, Bediüzzaman Said. *Mesnevî-i Nûriye*. trc. Abdülmecid Nursi. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı: 2016.

KİTAP BÖLÜMÜ VEYA DİĞER KISIMLAR

Metin içinde: (Davutoğlu 2004, 133)

Dipnotta: Ahmet Davutoğlu, “Bediüzzaman ve XX. Yüzyılda İslam Dünyasının Siyaseti”, *Türk Düşünürlerin Gözüyle Said Nursi* içinde, ed. Ömer Faruk Paksu (İstanbul: Nesil Yayınları, 2004), 133.

Kaynakçada: Davutoğlu, Ahmet. “Bediüzzaman ve XX. Yüzyılda İslam Dünyasının Siyaseti”. *Türk Düşünürlerin Gözüyle Said Nursi* içinde, ed. Ömer Faruk Paksu, 131-172. İstanbul: Nesil Yayınları, 2004.

MATBU DERGİ MAKALESİ

Metin içinde: (Ölmez 2015, 47)

Dipnotta: Adem Ölmez, “Ortadoğu Politikasında Dikkate Alınması Gereken Tarihi Mecburiyetler,” *Köprü* 129 (Kış 2015): 47.

Kaynakçada: Ölmez, Adem. “Ortadoğu Politikasında Dikkate Alınması Gereken Tarihi Mecburiyetler.” *Köprü* 129 (Kış 2015): 45-50.

Not 1: Derginin cilt ve sayı numarası var ise “Dergi Adı Cilt no, Sayı no (Yıl): sayfa no” şeklinde gösterilir. Örnek: ... Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 10, sy. 2 (Haziran 2014): 44.

Not 2: Derginin sadece sayı numarası var ise, “Dergi Adı Sayı no (Yıl): sayfa no” şeklinde gösterilir. Örnek: *Köprü* 3 (Ocak 2018): 44-45.

Not 3: Dergilerde cilt kısaltması “c.” kullanılmaz.

ONLINE DERGİ MAKALESİ

Metin içinde: (Altıntaş 2003, 12)

Dipnotta: Ramazan Altıntaş, “Naslar Karşısında Aklın Değerse Durumu”, *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 1(2003): 12, erişim 22 Şubat 2016, <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kader/article/view/1076000016>.

Kaynakçada: Altıntaş, Ramazan. “Naslar Karşısında Aklın Değerse Durumu”. *Kelâm Araştırmaları Dergisi* 1, sy. 1 (2003): 11-20. Erişim 22 Şubat 2016. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/kader/article/view/1076000016>.

TEZ

Metin içinde: (Kaplan 2017, 53)

Dipnotta: Mehmet Kaplan, “Dini Gruplar ve Çatışma: Said Nursi ve Nurculuk Örneği” (Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2017), 53.

Kaynakçada: Kaplan, Mehmet. “Dini Gruplar ve Çatışma: Said Nursi ve Nurculuk Örneği”. Yüksek Lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2017.

ANSİKLOPEDİ MADDESİ

Metin içinde: (Açıkgenç 2008, 565)

Dipnotta: Alparslan Açıkgenç, "Said Nursi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 35 (Ankara: TDV Yay., 2008), 565.

Kaynakçada: Açıkgenç, Alparslan. "Said Nursi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 35: 565-572. Ankara: TDV Yayınları. 2008.

GAZETE MAKALESİ

Metin içinde: Faruk Beşer medrese olarak isimlendirilen yapılanmaların ümmetin meselelerine cevap veremediğini dile getiriyor. (*Yeni Şafak*, 1 Aralık 2017)

Dipnotta: Faruk Beşer, "Olumlu ve olumsuz yönleriyle sivil ders halkaları" *Yeni Şafak*, s. 14, 1 Aralık 2017.

Not: Chicago yönteminde günlük gazetelerin yazıları kaynakça bölümünde listelenmezler.

SÖZLÜKLER

Metin içinde: (Sami 2015, 124)

Dipnotta: Şemsettin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, haz. Raşit Gündoğdu (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015), 124.

Kaynakçada: Sami, Şemsettin. *Kâmûs-ı Türkî*. haz. Raşit Gündoğdu, Niyazi Adıgüzel ve Ebul Faruk Önal. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2015.

WEB SİTESİ

Metin içinde: Risale-i Nur Enstitüsü, Osmanlı'da padişahların tamamen sınırsız bir yetkiye sahip olmadığını ifade ediyor. (rne.com.tr)

Dipnotta: Risale-i Nur Enstitüsü, "Dindar Cumhuriyet Arayışları", 01 Ocak 2018 tarihinde erişildi. rne.com.tr.

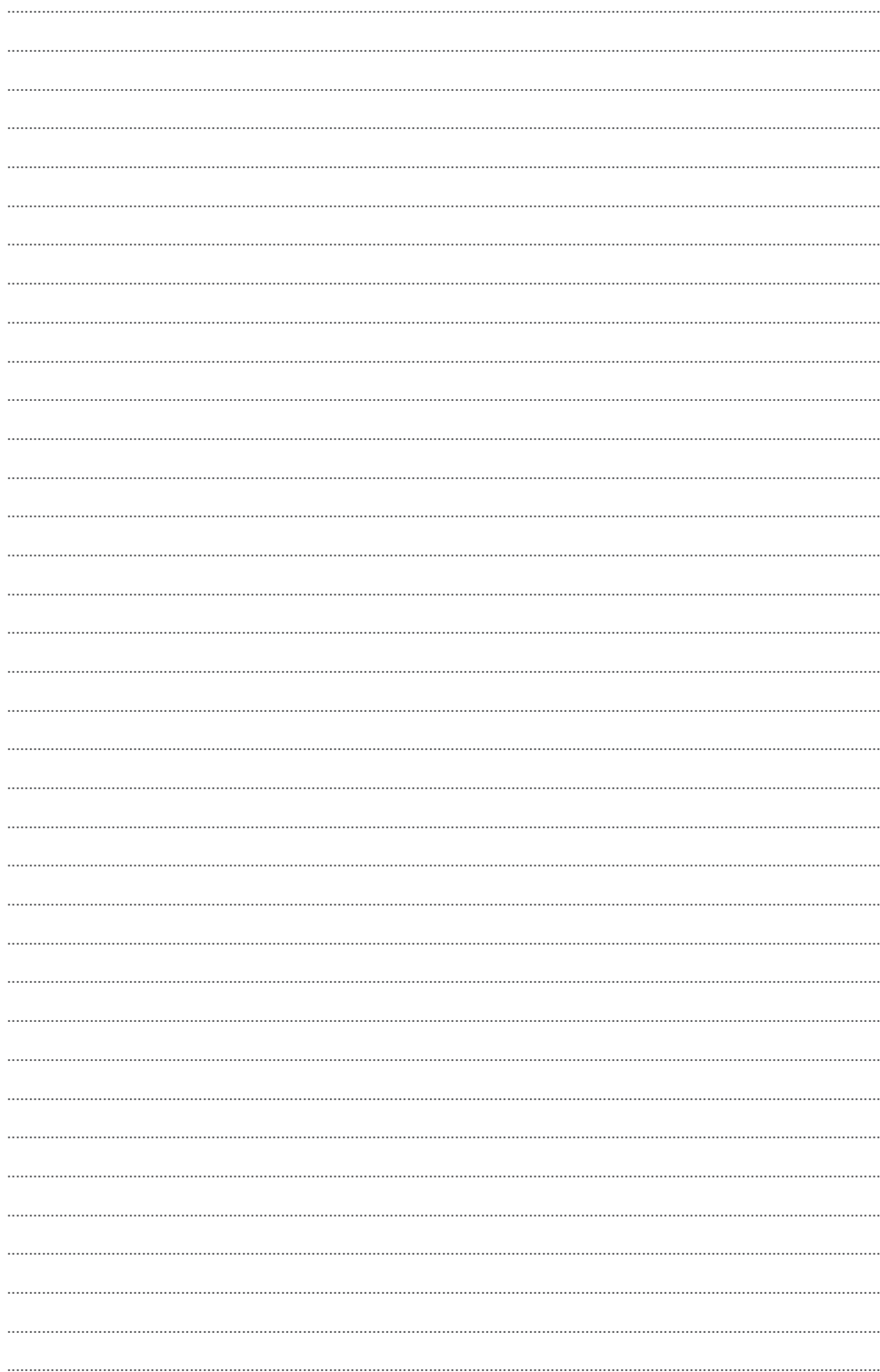
Kaynakçada: Risale-i Nur Enstitüsü. "Dindar Cumhuriyet Arayışları". 01 Ocak 2018 tarihinde erişildi. rne.com.tr.

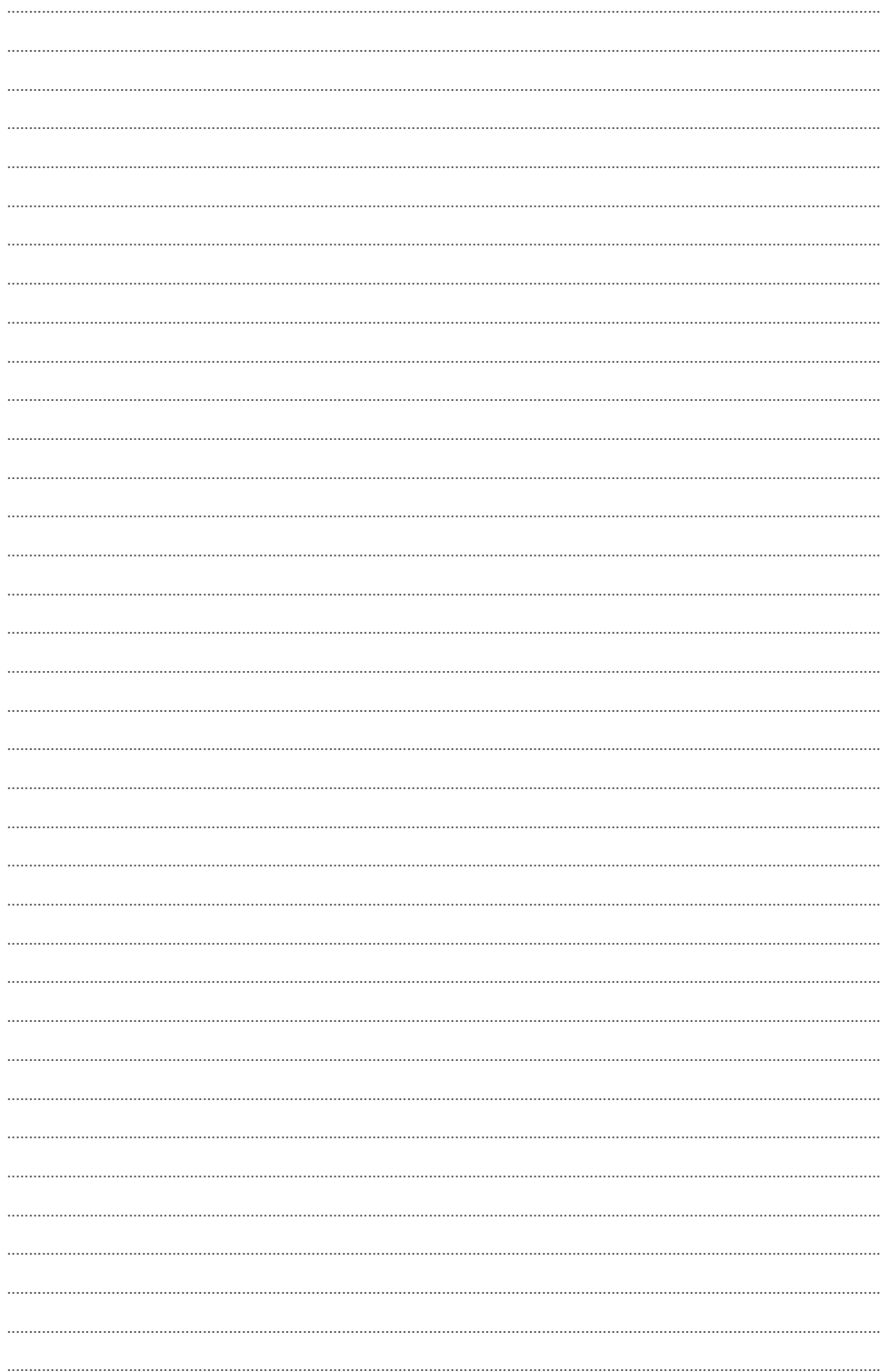
Not: Sayfaya son erişim tarihi yazılmalıdır.

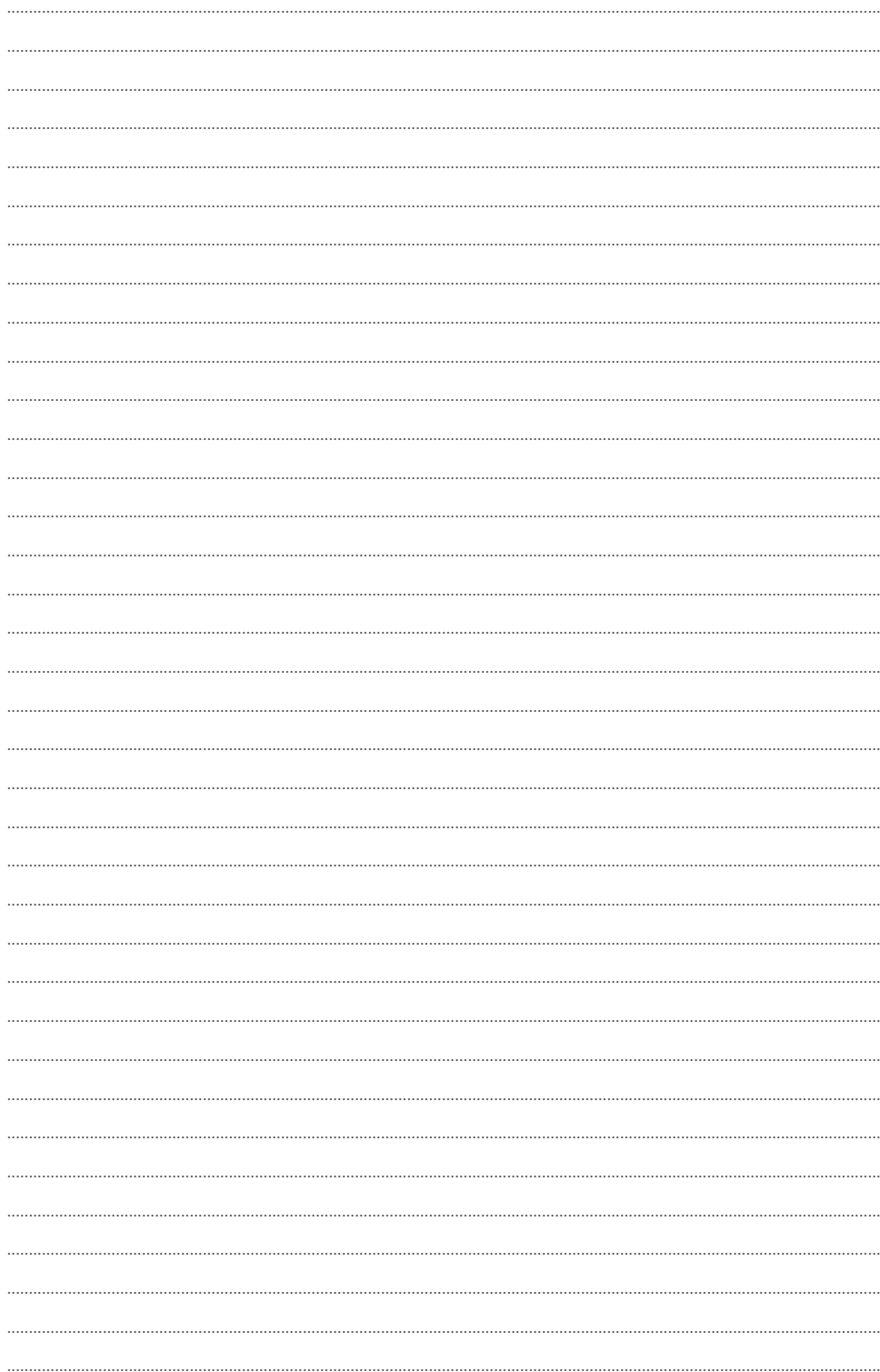
Makale Gönderim Adresi

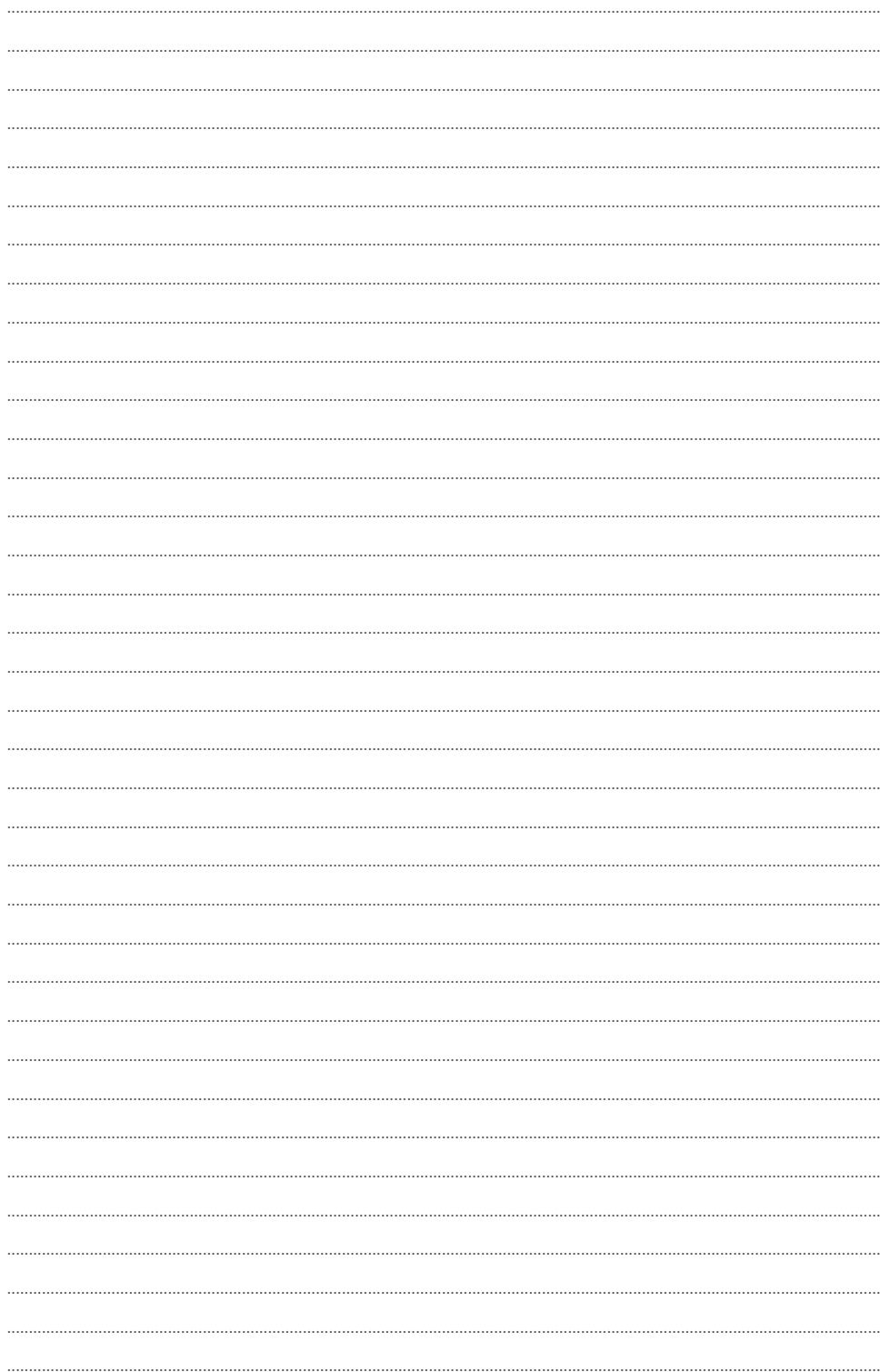
Risale-i Nur Enstitüsü
Vatan Cd., Emlak Bankası Konutları, H-1 Blok, No: 3, K: 2, D: 5, Fatih/İstanbul
+90 (212) 976 9355 | +90 (554) 180 4646 (WhatsApp)

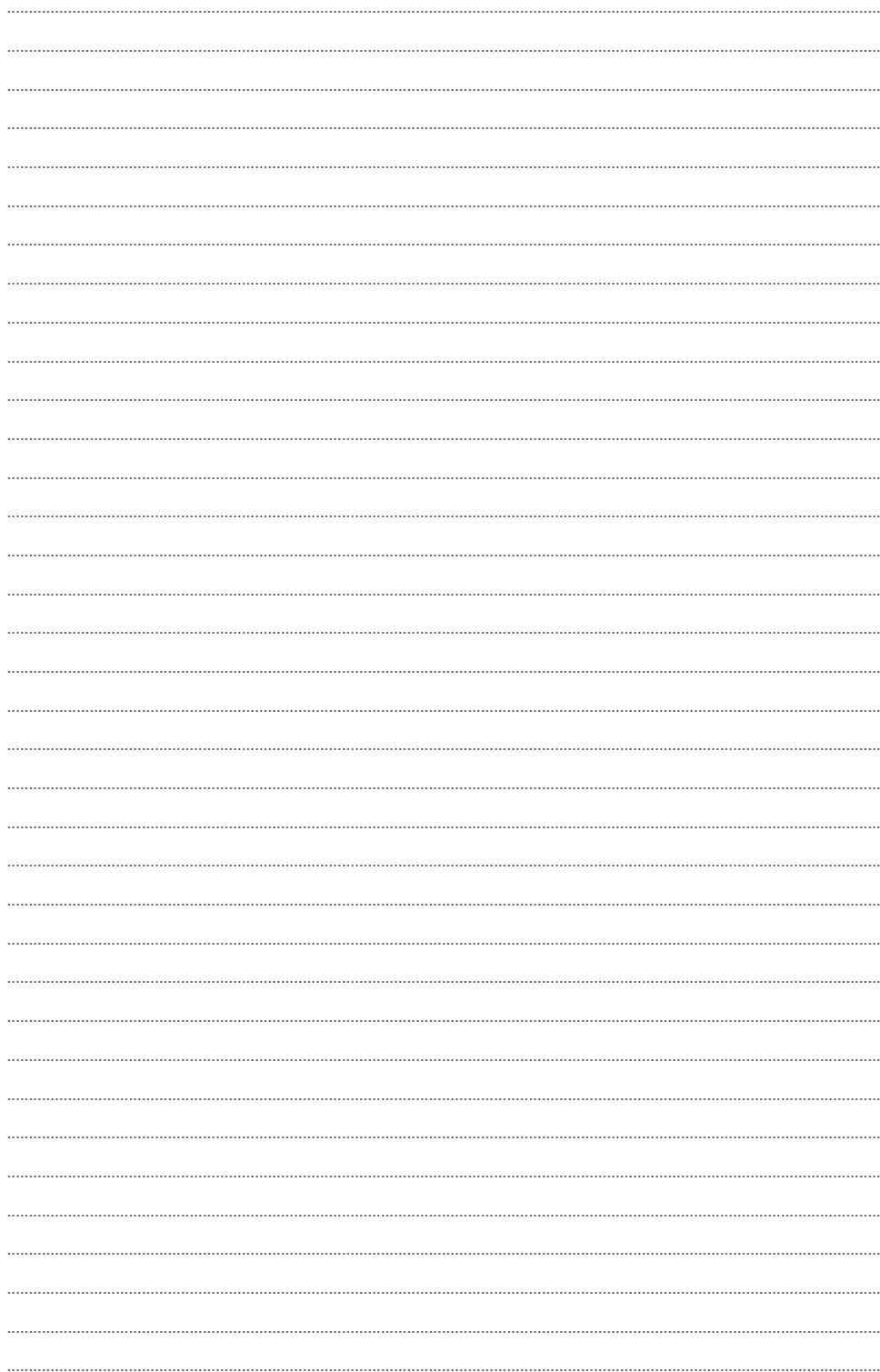
E-posta: koprudergisi@rne.com.tr

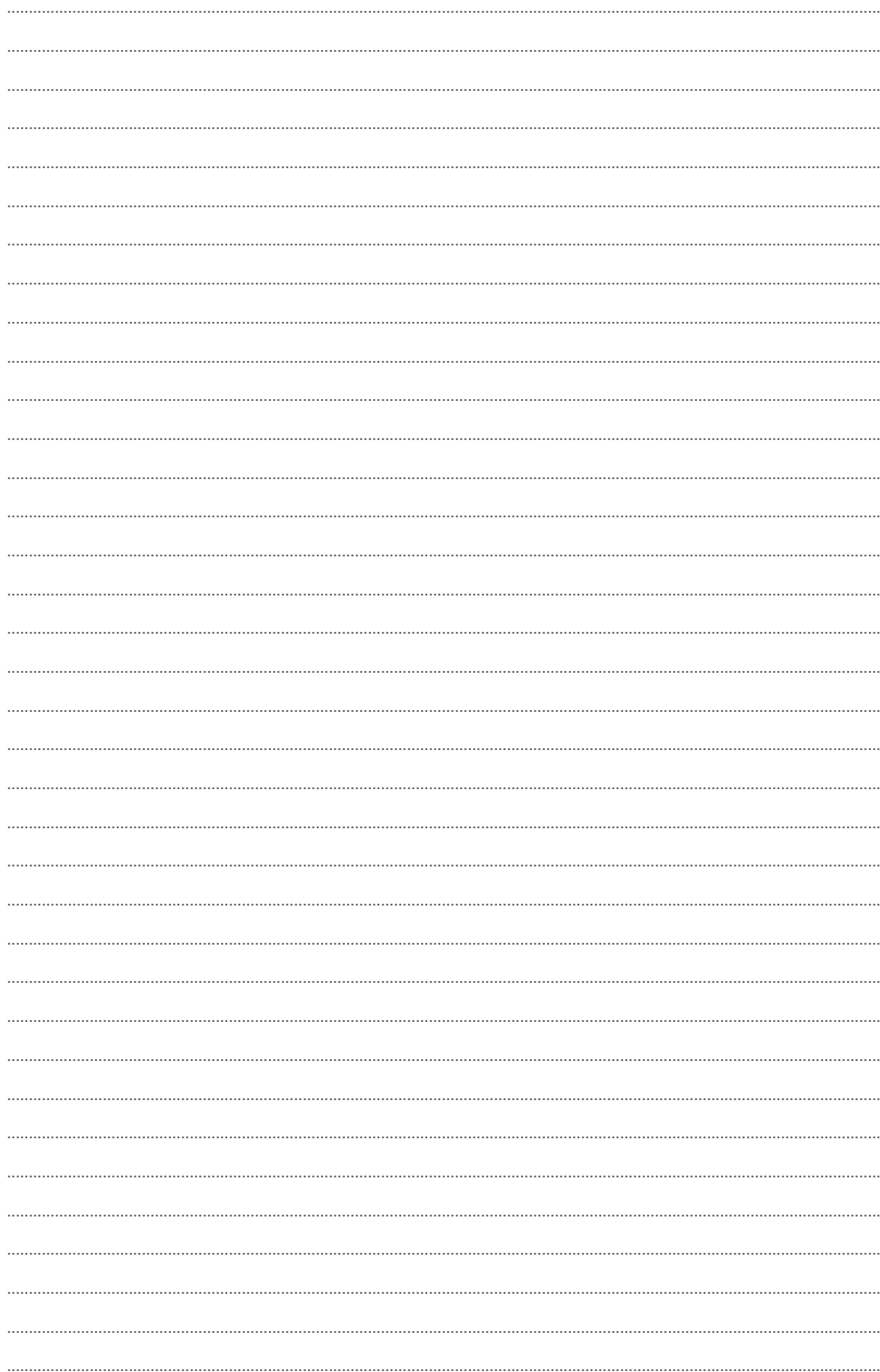

Askar Otomotiv

Kalitesiyle Yılların Tecrübesi Yanınızda.

1986 yılında İstanbul Laleli'de ticari plaka sektöründe faaliyetlerine başlayan Askar Ticaret gelişim hamlesini ilerleyen yıllarda Askar Otomotiv'i kurarak sürdürmüştür. Sektörde yılların kattığı deneyim, güçlü sermaye yapısı, müşteri memnuniyeti odaklı hizmet anlayışı ile özellikle lüks araç alanında uzmanlaşmıştır.

Otomobilde dünyanın dev markalarını, gerek sıfır km, gerekse kullanılmış araç ürün yelpazesinde müşterilerine sunmaktadır.

Askar Otomotiv, İstanbul'da otomobil pazarının merkezi konumundaki İstoç Oto Market'te kendine ait Askar Plaza'da faaliyetlerini sürdürmektedir.

Lüks Otomobil markalarının model çeşitliliği, geniş ve ferah showroom'u, araçlar hakkında detaylı bilgilendirme ve deneyimli satış personeli ile müşteri memnuniyeti odaklı hizmet vermektedir.

İstoç Oto Market S1 Blok Askar Plaza - Bağcılar/İSTANBUL

0212 569 4545

www.askarotomotiv.com.tr

“sizinle bir aileyiz”
Özel AİLE TIP MERKEZİ

Uzm. Dr. Hakan Yalman Yönetiminde

DAHİLİYE

ÇOCUK

GENEL CERRAHİ

RÖNTGEN, USG

ACİL

DİŞ

AİLE HEKİMLİĞİ

(Dahiliye, Psikiyatri, Çocuk)

TÜM TAHLİLLER

(Mikrobiyoloji, Biyokimya)

GETAT ÜNİTESİNDE

Ozon tedavisi

Hacamat tedavisi

Sülük tedavisi

Hipnoz

Mezoterapi

Türkiye’de Sayılı Merkezde Olan

Metabolik balans

CNS gıda intolerans testi

Biofeedback cihazıyla:

Sigara bırakma, zayıflama, kilo alma
detoks, kronik hastalıklar, ağrı, alerjiler
ruhsal formlar, alkol, bağımlılık

Özel Aile Tıp Merkezi, Fatih Mahallesi Velioğlu Caddesi No:2 Bağcılar/İstanbul
(Bağcılar Çiftlik Meydanı Demircan Camii Karşısı) Tel: 0(212) 550 58 07 - 656 09 99

NOT: Köprü Dergisi aracılığıyla müracaat edenlere %20 indirim uygulanmaktadır.